

**UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**VITA KONTIĆ**

**NOVINAR NA RAZPOTJU: RAZMERJE MED NOVINARSKO  
SVOBODO IN ODGOVORNOSTJO**

**DIPLOMSKO DELO**

**LJUBLJANA, 2006**

**UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**Vita Kontić**

**Mentorica: doc. dr. Melita Poler Kovačič**

**Somentorica: izr. prof. dr. Monika Kalin Golob**

**NOVINAR NA RAZPOTJU: RAZMERJE MED NOVINARSKO  
SVOBODO IN ODGOVORNOSTJO**

**Diplomsko delo**

**Ljubljana, 2006**

*Barka drsi po morski gladini, če so njena jadra polna vetra.*

*Hvala vsem, ki ste pihali.*

## **NOVINAR NA RAZPOTJU: RAZMERJE MED NOVINARSKO SVOBODO IN ODGOVORNOSTJO**

V novinarskem poklicu je pogosto videti, da sta svoboda izražanja in odgovornost do različnih subjektov obratno sorazmerni: čim bolj je novinar svoboden, tem manj je odgovoren pri načinu upovedovanja. To razmerje prikazujemo v diplomskem delu. Vprašanja, kako novinar izbira ustrezno razmerje med odgovornim odnosom do javnosti, predmeta upovedovanja in lastnim jazom ter svobodo od delodajalca, trga in etike ter koliko je pri tej izbiri avtonomen, sta središnji vprašanja tega diplomskega dela. Predpostavljamo, da so odgovori odvisni tudi od medijske hiše, pri kateri je novinar zaposlen, zato smo jih iskali na osnovi študije primera, s katero smo preučevali, kako dnevnik Direkt, Delo in Dnevnik pišejo o zdravstvenem stanju nekdanjega direktorja družbe Hit Danila Kovačiča. Z analizo novinarskih besedil smo hipotezo potrdili v skupno 18 od 27 primerov in sklenili, da so novinarji, katerih zapisi so bolj svobodni, torej Direktovi novinarji, manj odgovorni. Naša raziskava je pokazala, da sta novinarska svoboda in odgovornost v 66, 67 odstotkih primerov obratno sorazmerni.

***Ključne besede:*** novinarska svoboda, odgovornost, etika, tabloidno in resno novinarstvo

## **JOURNALIST AT THE CROSSROADS: RELATION BETWEEN JOURNALISTIC FREEDOM AND RESPONSIBILITY**

In journalism it often seems, that freedom of speech and responsibility to different subjects are inversely proportioned: the more a journalist is free in presenting information, the less responsible he or she seems to be. This is a relation, that we explore in this thesis. Questions about how a journalist can choose adequate proportion between responsibility to public, story subject and himself/herself, and freedom from the employer, market and ethics, as well as how autonomous in that choice can he or she be, are focal point of our research. We also assume, that answers depend on media company the journalist is working for and this is why we have searched for answers through the case study, where we have studied, how dailies Direkt, Delo and Dnevnik are writing about medical state of Danilo Kovačič, former director of company Hit. By analyzing journalistic texts we have confirmed the hypothesis about inverse proportion in 18 out of 27 cases and have concluded, that journalists, whose writing is more free, in our case journalists of tabloid Direkt, are less responsible. Our research shows, that journalistic freedom and responsibility are inversely proportioned in 66,67 percent of the cases.

***Key-words:*** journalistic freedom, responsibility, ethics, tabloid and quality journalism

## KAZALO

<b>1. UVOD IN OPREDELITEV PROBLEMA</b> .....	<b>6</b>
<b>1.1 UVOD</b> .....	<b>6</b>
<b>1.2 OPREDELITEV PROBLEMA</b> .....	<b>6</b>
<b>1.3 CILJI IN POMEN</b> .....	<b>7</b>
<b>1.4 HIPOTEZA</b> .....	<b>7</b>
<b>1.5 VSEBINSKI PREGLED</b> .....	<b>8</b>
<b>2. IZHODIŠČA ZA ANALIZO IN POSTOPEK</b> .....	<b>9</b>
<b>2.1 TEMELJNI POJMI</b> .....	<b>9</b>
<b>2.2 IZHODIŠČA</b> .....	<b>10</b>
<b>2.3 POSTOPEK PREVERJANJA HIPOTEZE</b> .....	<b>11</b>
<b>3. RAZMERJE MED NOVINARSKO SVOBODO IN ODGOVORNOSTJO</b> .....	<b>17</b>
<b>3.1 SVOBODA IZRAŽANJA</b> .....	<b>18</b>
3.1.1 Zunanja svoboda.....	20
3.1.2 Notranja svoboda.....	22
<b>3.2 NOVINARSKA ODGOVORNOST IN ETIKA</b> .....	<b>24</b>
3.2.1 Uresničevanje odgovornosti in lastne sodbe.....	28
3.2.2 Odgovornost kot odgovor naslovniku .....	31
<b>3.3 VZORČNO-POSLEDIČNA ZVEZA MED SVOBODO IN ODGOVORNOSTJO</b> .....	<b>34</b>
3.3.1 Svoboda kot pogoj novinarske odgovornosti .....	34
3.3.2 Svoboda kot posledica odgovornosti.....	36
<b>4. RUMENO PROTI RESNO</b> .....	<b>38</b>
<b>4.1 TRENDI DANAŠNJEGA NOVINARSTVA</b> .....	<b>38</b>
4.1.1 Zbliževanje značilnosti kakovostnega in tabloidnega novinarstva .....	42
4.1.2 Kriza novinarske etike .....	44
<b>4.2 MEJA MED JAVNIM IN ZASEBNIM</b> .....	<b>46</b>
<b>5. ŠTUDIJA PRIMERA: POROČANJE O ZDRAVSTVENEM STANJU NEKDANJEGA DIREKTORJA DRUŽBE HIT DANILA KOVAČIČA</b> .....	<b>50</b>
<b>6. ZAKLJUČEK</b> .....	<b>80</b>
<b>8. PRILOGE</b> .....	<b>87</b>

## **1. UVOD IN OPREDELITEV PROBLEMA**

### ***1.1 UVOD***

Raziskave na temo, ki jo obravnavamo v diplomskem delu, kažejo, da obstaja povezanost med (novinarsko) svobodo in odgovornostjo, vendar rezultati o tem, kako sta povezani in kakšno je razmerje med njima, niso povsem pregledni (eksplicitni). Največkrat se ugotovitve o teh zvezah skoraj ne razlikujejo od splošnega demokratičnega pojmovanja, da sta svoboda in odgovornost neločljivi: kolikor si svoboden, toliko moraš biti odgovoren (Poler 1997, Poler Kovačič 2005, Košir 2003, Kovač 2000, Merrill 1999, Kovačič – Peršin 1998, Zatler 2000b). Zato smo se odločili, da bomo to povezanost bolj razčlenili in analizirali.

V novinarskem poklicu imamo situacije, ko je izražanje, ki mu lahko pripišemo značaj popolne novinarske svobode, vprašljivo. Lahko je celo neodgovorno. Povsem svobodno izražanje bi lahko povzročilo na primer kršenje programske zasnove množičnega občila, škodovanje interesom lastnikov, delničarjev, urednikov ali pa žalitev (kompromitiranje) objektov upovedovanja, virov informacij in podobno. To so le nekateri od primerov, ko lahko novinar z uresničevanjem svobode izražanja kot brezmejne oziroma absolutne povzroči škodo ali prizadetost, in zato lahko rečemo, da mora biti novinar za svoja dejanja tudi odgovoren. Toda ko govorimo o hierarhično najvišji novinarski odgovornosti, je na prvem mestu javnost. Novinar je namreč primarno odgovoren javnosti. A pri tem vendarle mora upoštevati interese in navodila delodajalca, in ker ta danes posluje v okviru splošnih tržnih pravil, mora skrbeti tudi za poslovno-finančni uspeh. Za novinarja je ta odgovornost lahko celo vprašanje ohranitve delovnega razmerja. Zato menimo, da novinar pri uresničevanju odgovornosti do javnosti ni povsem svoboden; svobodo mu določa delodajalec, politika medija, odgovornost do predmeta upovedovanja in drugo. Videti je, da sta svoboda izražanja in odgovornost do različnih subjektov obratno sorazmerni: čim bolj je novinar pri načinu upovedovanja svoboden, tem manj je odgovoren. Svoboda (S) se povečuje na račun odgovornosti (O) in obratno. To razmerje bomo pokazali v diplomskem delu.

### ***1.2 OPREDELITEV PROBLEMA***

Vprašnji, kako novinar izbira ustrezno razmerje med odgovornim odnosom do predmeta upovedovanja, javnosti in drugih ter svobodo izražanja, in koliko je pri tej izbiri

avtonomen, sta središčni vprašanji tega diplomskega dela. Predpostavljamo, da so odgovori odvisni tudi od medijske hiše, pri kateri novinar dela, zato jih bomo poiskali na osnovi študije primera. Pri tem bomo upoštevali, da presoja o tem, ali je novinar izbral ravno pravšnje razmerje med svobodo in odgovornostjo, načeloma ostaja na njem samem, kljub praksi oziroma pričakovanju, da za to skrbi odgovorni urednik. Ne glede na to, kdo dejansko presoja, pa je v vsakem primeru prisoten problem, da ni vnaprej določenih nedvoumnih navodil in pravil za tovrstno presojo ter da se lahko presojevalec nasloni le sam nase oziroma svoje razumevanje ustreznosti tega razmerja. Pomagajo mu le Kodeks novinarjev Slovenije, pravni red (kolikor sta v tem smislu sploh jasna) in razumevanje etike nasploh.

### **1.3 CILJI IN POMEN**

Cilj naloge je ugotoviti, kako sta navedeno razmerje in predpostavka, da se to razmerje lahko spreminja od medija do medija, videti v dnevnem časopisju. Iskali in primerjali bomo razlike med objavami v Delu, Dnevniku in Direktu, pri čemer izmed teh slednji velja za tabloidni časnik, kjer je izražanje neposrednejše – »Brez milosti!«, kakor se glasi njegov slogan –, prva dva pa imata v tem smislu bolj kritično in zadržano uredniško politiko. Številne dosedanje objave kažejo, da je lahko območje nihanja ustreznosti razmerja med svobodo in odgovornostjo tako veliko, da se na eni strani dotika meje »dobrega okusa«, nesprejemljivosti, žaljivega izražanja, posega v zasebnost – *veliko svobode in malo odgovornosti* –, na drugi pa meje zaprtosti in nejasnosti sporočanja procesa – *malo svobode in veliko odgovornosti*.

Zlasti ob zamenjavah glavnih in odgovornih urednikov v časnikih se pojavljajo tudi vprašanja o novih smereh in pojmovanju programskih zasnov. Novinarji se velikokrat sprašujejo o lastni vlogi pri tem, obenem pa se pojavljajo vprašanja o jasnosti pomena avtonomije urednikov, novinarjev in drugih avtorjev pri ustvarjanju programskih vsebin. Nimamo javno dostopnega dokumenta, ki bi razlagal, kako naj se ta avtonomija uresničuje. Z diplomsko nalogo želimo prispevati k razmišljanju o povezavi med svobodo in odgovornostjo novinarja ter vzpodbuditi širšo razpravo o njunem razmerju v povezavi z avtonomijo novinarja, kar bi lahko prispevalo k opredelitvi meril, ki bi nedvoumno določala to razmerje.

### **1.4 HIPOTEZA**

Predpostavljamo, da sta novinarjeva svoboda izražanja in odgovornost do javnosti oziroma naslovnikov, predmetov upovedovanja in virov informacij obratno sorazmerni: ko je

svoboda izražanja popolna – to je, ko novinar lahko pove, kar hoče, vključno z lastno (dodatno, morda celo napačno in škodljivo) interpretacijo dejstev –, takrat ne skrbi, da bi koga prizadel ali se komu oziroma čemu podredil; takrat je odgovornost nizka oziroma je ni.

V demokratični družbi razmerje med svobodo in odgovornostjo pojmuje drugače: spoznanje odgovornosti zavestno uravnava raven svobode, svoboda in odgovornost sta v sozvočju, ni obratnega razmerja. Vendar pa želimo z izbranimi novinarskimi zapisi preveriti, ali zgornja predpostavka za novinarstvo drži. Hipotezo bomo preverili na primeru Danila Kovačiča in pisanju o njegovem zdravstvenem stanju v Delu, Dnevniku in Direkту. Pričakujemo, da je pri Direkту svoboda izražanja večja, vendar odgovornost manjša.

### ***1.5 VSEBINSKI PREGLED***

Najprej bomo analizirali srčiko teme, ki je zapisana že v samem naslovu Novinar na razpotju: razmerje med novinarsko svobodo in odgovornostjo. Po opredelitvi pojmov in izhodišč ter razlagi postopka za analizo bomo razpravo o razmerju začeli z obravnavo svobode izražanja, kjer bomo obravnavali, kdo ali kaj omejuje novinarja pri opravljanju njegovega poklica. Nadaljevali bomo z opisovanjem novinarske odgovornosti v povezavi z etiko, nato pa bomo obdelali dve teoriji, ki razlagata vzročno-posledično zvezo med svobodo in odgovornostjo: svoboda kot pogoj odgovornosti in svoboda kot posledica odgovornosti. V naslednjem poglavju bomo pogledali, kakšna je razlika med rumenim in resnim novinarstvom ter kakšni so trendi današnjega novinarstva. Ocenili smo, da je pomembno v diplomsko delo vključiti tudi pravni vidik dogajanja v medijski sferi, natančneje, teorijo o meji med javnim in zasebnim ter razmerju med pravico javnosti do obveščeniosti in posameznikovo pravico do zasebnosti. Pravnega vidika ne bomo obdelali poglobljeno, bo le uvod v zadnje poglavje – študijo primera. V zadnjem poglavju bomo prikazali razliko med resnim in senzacionalističnim upovedovanjem, in sicer tako, da bomo primerjali, kako o isti temi pišeta resn(ejš)i in rumeni tisk. Izbrani primer je novinarsko pisanje o zdravstvenem stanju nekdanjega direktorja novogoriške družbe Hit Danila Kovačiča.



## **2. IZHODIŠČA ZA ANALIZO IN POSTOPEK**

Opredelili bomo glavne pojme in izhodišča, ki so ključni za konceptualizacijo naloge. Obravnavani pojmi sicer zahtevajo temeljitejšo, poglobljeno razlago, ki jo bomo podajali skozi celotno nalogo; tak način je ustrezen še posebno zato, ker gre za filozofske pojme, ki jih različni avtorji različno razlagajo.

### **2.1 TEMELJNI POJMI**

#### **❖ Svoboda**

Leksikon Cankarjeve založbe (1988: 1019) svobodo razlaga kot prostost, neodvisnost, sposobnost za samoopredelitev, odsotnost zunanje nuje in usodnih situacij. Pomeni imeti možnost delovati tako, kot želimo (svobodna volja). Vlado Sruk (1986: 450–452) svobodo definira kot eno najvišjih moralnih vrednot in središčno etično kategorijo. Svoboda in nesvoboda se manifestirata povsem konkretno, izkustveno na vseh mogočih področjih družbenega življenja, v vsakršni družbeno-zgodovinski, gospodarski in kulturno-politični situaciji. Svoboda je vedno pomemben bivanjski problem, družbeno vprašanje. Kadar smo soočeni z očitno nesvobodo, nehumanostmi, nasiljem, je treba delovati – za omogočanje svobode.

Pomembno je razlikovanje med *svobodo za* in *svobodo od*. Če govorimo o doseganju svobode od nečesa, gre predvsem za osvobajanje od različnih zunanjih dejavnikov, ovir in odporov; če pa govorimo o doseganju svobode za nekaj, imamo v mislih predvsem udejanjanje povsem konkretnih vrednot, pravic, svoboščin (Sruk 1986: 452).

#### **❖ Odgovornost in dolžnost**

V leksikonu Morala in etika (Sruk 1986: 125) je dolžnost opisana kot nekaj, kar je človeku naloženo od zunaj, od zunaj vsiljeno, avtoritativno ukazano. Posameznik ali skupina mora izpolnjevati delovne naloge, zakone, predpise, navodila, ukaze različnih dejavnikov, voditeljev, avtoritet. Če oseba ne opravi tega, kar bi morala, kar je bila dolžna storiti, lahko verjetno pričakuje določeno zunanjo sankcijo: grajo, negativno kritiko, kazen in podobno. V etikah, kjer je posameznik podrejen zunanjemu moralnemu zakonu, je dolžnost zasnovana kot poslušnost oziroma upoštevanje zunanje, nadrejene moralne avtoritete. V etikah, kjer je

posameznik sam svoj moralni zakonodajalec in sodnik, se dolžnost izraža v odnosu do zakona oziroma reda, katerega nosilka je sama osebnost, subjekt. Mnoge etike definirajo dolžnost kot tisto, kar naj bo, oziroma tisto, kar naj bi bilo; jedro tega je občutenje dolžnosti – ravnati v soglasju s splošno ali pa osebno moralno voljo, z moralnimi vrednotami in normami.

Odgovornost pa je v svojem bistvu, kakor nadaljuje Sruk (1986: 324–326), posameznikovo prostovoljno oziroma svobodno ravnanje. Biti odgovoren pomeni biti zmožen, sposoben in pripravljen odgovarjati. Človek lahko odgovarja samo za tisto, kar ne presega njegovih umskih in fizičnih moči oziroma zmožnosti; »neodgovoren« je pravzaprav izraz za »nezmožen«. Človek je lahko odgovoren predvsem za tisto, do česar čuti simpatijo, za kar se globlje zanima. Skratka, odgovornost je izhodiščno individualna, osebna; odgovarjam ali ne odgovarjam *jaz*. In ker je tako, je tudi sankcija notranja: slaba vest, občutek krivde, v primeru odgovornega ravnanja – občutje zaslužnosti. Odgovornost je po Sruku mogoče opredeliti tudi kot eno izmed zvrsti dolžnosti: kot dolžnost sprejetja morebitnih zlih, moralno negativnih posledic oziroma učinkov človekovih prostovoljnih odločitev in zavestnih dejanj. V vseh progresivnih humanih gibanjih, to je tistih, ki vztrajajo na osebni in družbeni svobodi človeka, je odgovornost središčna moralna nazorska kategorija.

## **2.2 IZHODIŠČA**

Izhodišča za diplomsko delo so pojmovanja novinarske svobode, odgovornosti in etike. V diplomskem delu bomo izhajali predvsem iz svobode kot svobode izražanja, ki se povezuje tudi z medijsko neodvisnostjo. Medijsko neodvisnost lahko po Ceesu J. Hamelinku (1999: 9–10) definiramo kot avtonomen nadzor nad programsko vsebino medija. Odločitve so v rokah založnika (izdajatelja) tiskanih publikacij oziroma televizijske ali radijske postaje, urednikov in novinarjev. Takšen nadzor pomeni, da se zbiranje, predelava in objava informacij izvaja brez zunanjega vmešavanja, torej brez neposrednega vpliva družbenih avtoritet, političnih elit ali zasebnikov. Vsebina in izražanje množičnega občila sta tako zavarovana pred zunanjimi pritiski (političnimi, finančnimi, distribucijskimi) oziroma pred kakršnimi koli vmešavanji, ki bi hoteli medij zlorabiti za promocijo ali izvršitev lastnih interesov. Poleg tega medijska neodvisnost pomeni zaščito pred notranjimi pritiski, kot so pritiski lastnikov, založnikov in upravljavcev. Odgovornost pa obravnavamo kot novinarsko odgovornost do javnosti, predmeta upovedovanja in sebe kot osebnosti in poklicne osebe.

S svobodo in odgovornostjo, ki ju bomo obravnavali v diplomski nalogi, je tesno povezana etika, iz katere pravzaprav, kakor bomo videli v nadaljevanju, izhaja odgovornost.

Mnogi enačijo pojma etika in morala, toda treba ju je razlikovati. Če povzamemo definicije različnih avtorjev, ki jih je Melita Poler uporabila v delu *Novinarska etika* (1997: 36–38), lahko zapišemo naslednje: etika odgovarja na vprašanje, kako biti in kako delovati, reflektira naše moralno obnašanje, je bolj teoretična od morale in se obrača k premisleku o temeljih morale, poskuša razdelati pravila obnašanja, ki tvorijo moralo, zagotavlja kritično premišljevanje o moralni izbiri, je univerzalna in je temelj morale ali moralna usmeritev. Morala pa je predmet etike; na podlagi morale se v konkretnih situacijah odločamo, kaj je prav in kaj ne, vključuje sodbe o dobrem in zlem ter je časovno, krajevno in družbeno pogojena. Družba brez morale ne obstaja. *Novinarska etika* je, kakor piše Polerjeva (1997: 71), etika novinarjev kot središčnih oseb medijske realnosti. Zagotavlja filozofski premislek moralne sodbe, je teoretski diskurz o normah, ki so temelj novinarjeve moralne izbire, in o legitimnosti teh norm v dani situaciji. *Novinarska morala* pomeni konkretno ravnanje novinarjev v določenem času in prostoru in je niz določenih moralnih standardov oziroma norm. Aplikacija novinarske etike na novinarsko moralo je odvisna od posameznika in situacijskega konteksta.

### **2.3 POSTOPEK PREVERJANJA HIPOTEZE**

Postopek preverjanja hipoteze sestavljajo naslednji glavni elementi:

- a) opredelitev sestavin svobode in odgovornosti;
- b) določitev funkcijskih povezav med svobodo in odgovornostjo;
- c) postopek analize; iskanje opredeljenih funkcijskih povezav ter ugotavljanje razmerja med svobodo in odgovornostjo v izbrani študiji primera;
- d) sinteza ugotovitev.

Pod a) Melita Poler Kovačič (2005: 82–105) je na podlagi pregleda vplivov na medijsko vsebino v hierarhičnem modelu, ki sta ga pripravila Pamela Shoemaker in Stephen D. Reese, vplive razvrstila v naslednje skupine in podskupine:

- individualni vplivi (vplivi, ki prihajajo iz novinarjeve »notranjosti«; osebno in profesionalno ozadje; osebna drža, vrednote, prepričanja in naravnosti; profesionalne usmeritve in pojmovanja vlog, ki jih je dobil kot novinar);
- vplivi novinarskih in medijskih rutin (po vzorcu narejeni, ponavljajoči se postopki in oblike, ki jih novinarji uporabljajo pri svojem delu);

- organizacijski vplivi: vplivi delničarjev, vlagateljev, lastnikov; njim odgovornega vodstva matične korporacije, direktorjev in založnikov medijskega podjetja; urednikov;
- izvenmedijski vplivi: vplivi virov informacij (uradnih virov informacij, služb za odnose z javnostmi); virov dohodkov (oglaševalcev, potrošnikov); vladni, tržni, tehnološki in drugi izvenmedijski vplivi;
- ideološki vplivi (vpliv ideologije kot simboličnega mehanizma, ki služi kot povezujoča in združevalna sila v družbi, deluje prek danih vrednot).

Temu seznamu (oziroma kategoriji »izvenmedijski vplivi«) bi po lastni presoji dodali še pravne vplive, kamor sodi pravni red oziroma zakonodaja, ki prav tako vpliva na medijsko vsebino. V to kategorijo pa po našem mnenju delno sodi tudi etični kodeks, ki bi ga sicer lahko uvrstili tudi pod prvo točko, individualne vplive. Te vplive bomo v diplomski nalogi imenovali sestavine svobode.

Imamo tri temeljne kategorije ljudi, ki jih mora novinar spoštovati kot osebe in jim torej priznati dostojanstvo: naslovnik, vir informacij in predmet novinarskega upovedovanja. To so soljudje, ki jim je novinar odgovoren, piše Polerjeva (1997: 105). Omenjeno trojico v tej nalogi pojmuje kot sestavine odgovornosti, med katere bomo dodali tudi odgovornost do samega sebe. »Upoštevati človeka kot cilj pomeni, da ga obravnavamo s spoštovanjem, ki si ga že po naravi zasluži vsak član človeške družine. To pomeni, da je človek dolžan spoštovati ne le druge, ampak tudi sebe« (Poler 1997: 101).

Izbrali bomo po tri sestavine vsake spremenljivke (S in O) in iskali povezavo med njimi. Sestavine svobode, ki jih bomo izpostavili, so: delodajalec (ta izraz zastopa skupino »organizacijski vplivi«), trg (s tem mislimo na razmerje med ponudbo in povpraševanjem na trgu, predvsem želje, povpraševanje naslovnikov oziroma potrošnikov) in etika (pod ta pojem sodijo podskupine skupine »individualni vplivi«). Sestavine odgovornosti pa so: javnost, predmet upovedovanja in novinarjev jaz.

Pod b) Razmerje med svobodo in odgovornostjo bi lahko prikazali s funkcijami, ki povezujejo sestavine svobode in odgovornosti. Pred aritmetičnim zapisom teh funkcij pa je potreben izhodiščni premislek o tem, katera spremenljivka je odvisna in katera neodvisna. Pomagamo si z naslednjim vprašanjem: ali me svoboda naredi odgovornega ali pa mi šele spoznanje o odgovornosti omeji svobodo? Na osnovi prvega dela vprašanja bi lahko sklepali, da je S neodvisna, O pa odvisna spremenljivka, saj je odgovornost posledica svobode. Na osnovi drugega dela vprašanja pa je sklep obraten: O je neodvisna, S pa odvisna

spremenljivka, ker je primarno spoznanje o odgovornosti, posledica tega je pripravljenost, da se odpovemo delu svobode. Ključna ugotovitev tega premisleka je, da sta spremenljivki S in O zamenljivi (funkcija je komutativna). Zapišemo jo lahko takole:

$$y \xleftrightarrow{f^1, f^2} x$$

Za obravnavo v tem diplomskem delu smo za neodvisno spremenljivko izbrali svobodo (označili jo bomo z x), za odvisno pa odgovornost (označili jo bomo z y). Proučevali bomo, kako je vsaka od sestavin svobode povezana z vsako od sestavin odgovornosti. Tabela 2.1 prikazuje izbrane sestavine obeh spremenljivk. To seveda ni popoln nabor, saj bi svobodo *od* lahko opisali tudi s sestavinami, kot so sodelavci, družbena dogajanja, materialna varnost in drugo, odgovornost pa s sestavinami, kot so delodajalec, kolegi, družbene vrednote in tako dalje. Tako bi raziskavo povezanosti med svobodo in odgovornostjo lahko naredili tudi z analizo razmerij med drugimi sestavinami, toda v tej nalogi nas bodo zanimale samo navedene v Tabeli 2.1. Prav tako ne bomo obravnavali recipročnosti funkcije, torej  $x = f(y)$ . To je lahko predmet prihodnjih raziskovanj.

**Tabela 2.1: Sestavine neodvisne spremenljivke x – svobode – in odvisne spremenljivke y – odgovornosti**

	Neodvisna spremenljivka x		Odvisna spremenljivka y
	SVOBODA (OD)		ODGOVORNOST (DO)
<b>x1</b>	delodajalca	<b>y1</b>	javnosti
<b>x2</b>	trga	<b>y2</b>	predmeta upovedovanja
<b>x3</b>	etike	<b>y3</b>	sebe

Povezave med sestavinami spremenljivk x in y bomo prikazali kot funkcije  $y_i = f(x_j)$ , torej odgovornost = f (svoboda), pri čemer je , pri čemer je  $y_i = y_1; y_2; y_3$  in  $x_j = x_1; x_2; x_3$ .

$$y_i = f(x_j)$$

Pri tem velja:

FUNKCIJA 1 :  $y_1 = f(x_1)$ ; odgovornost do javnosti je odvisna od svobode od delodajalca → javnost =  $f(\text{delodajalec})$  → Vprašanje za preveritev hipoteze: ali je odgovornost do javnosti večja, če je svoboda od delodajalca večja? **Pritrdilen odgovor pomeni, da je hipoteza ovržena, nikalen pa, da je potrjena.**

FUNKCIJA 2 :  $y_2 = f(x_1)$ ; odgovornost do predmeta upovedovanja je odvisna od svobode od delodajalca → predmet upovedovanja =  $f(\text{delodajalec})$  → Vprašanje za preveritev hipoteze: ali je odgovornost do predmeta upovedovanja večja, če je svoboda od delodajalca večja? **Pritrdilen odgovor pomeni, da je hipoteza ovržena, nikalen pa, da je potrjena.**

FUNKCIJA 3 :  $y_3 = f(x_1)$ ; odgovornost do sebe je odvisna od svobode od delodajalca → jaz =  $f(\text{delodajalec})$  → Vprašanje za preveritev hipoteze: ali je odgovornost do sebe večja, če je svoboda od delodajalca večja? **Pritrdilen odgovor pomeni, da je hipoteza ovržena, nikalen pa, da je potrjena.**

FUNKCIJA 4 :  $y_1 = f(x_2)$ ; odgovornost do javnosti je odvisna od svobode od trga → javnost =  $f(\text{trg})$  → Vprašanje za preveritev hipoteze: ali je odgovornost do javnosti večja, če je svoboda od trga večja? **Pritrdilen odgovor pomeni, da je hipoteza ovržena, nikalen pa, da je potrjena.**

FUNKCIJA 5 :  $y_2 = f(x_2)$ ; odgovornost do predmeta upovedovanja je odvisna od svobode od trga → predmet upovedovanja =  $f(\text{trg})$  → Vprašanje za preveritev hipoteze: ali je odgovornost do predmeta upovedovanja večja, če je svoboda od trga večja? **Pritrdilen odgovor pomeni, da je hipoteza ovržena, nikalen pa, da je potrjena.**

FUNKCIJA 6 :  $y_3 = f(x_2)$ ; odgovornost do sebe je odvisna od svobode od trga → jaz =  $f(\text{trg})$  → Vprašanje za preveritev hipoteze: ali je odgovornost do sebe večja, če je svoboda od trga večja? **Pritrdilen odgovor pomeni, da je hipoteza ovržena, nikalen pa da je potrjena.**

FUNKCIJA 7 :  $y_1 = f(x_3)$ ; odgovornost do javnosti je odvisna od svobode od etike → javnost =  $f(\text{etika})$  → Vprašanje za preveritev hipoteze: ali je odgovornost do javnosti večja, če je svoboda od etike večja? **Pritrdilen odgovor pomeni, da je hipoteza ovržena, nikalen pa, da je potrjena.**

FUNKCIJA 8 :  $y_2 = f(x_3)$ ; odgovornost do predmeta upovedovanja je odvisna od svobode od etike → predmet upovedovanja =  $f(\text{etika})$  → Vprašanje za preveritev hipoteze: ali je odgovornost do predmeta upovedovanja večja, če je svoboda od etike večja? **Pritrdilen**

*odgovor pomeni, da je hipoteza ovržena, nikalen pa, da je potrjena.*

**FUNKCIJA 9** :  $y_3 = f(x_3)$ ; odgovornost do sebe je odvisna od svobode od etike  $\rightarrow$  jaz =  $f(\text{etika}) \rightarrow$  Vprašanje za preveritev hipoteze: ali je odgovornost do sebe večja, če je svoboda od etike večja? **Pritrdilen odgovor pomeni, da je hipoteza ovržena, nikalen pa, da je potrjena.**

Pod c) Na zastavljena vprašanja, ki smo jih izpeljali iz funkcij, bomo odgovorili na osnovi zapisov o zdravstvenem stanju Danila Kovačiča. Pokazali bomo tudi na razlike razmerja med svobodo in odgovornostjo med zapisi v različnih medijih, Delu, Dnevniku in Direktu. Pri tem bomo upoštevali značilnosti bolj in manj odgovornega ter bolj in manj svobodnega pisanja, kot je navedeno v Tabeli 2.2.<sup>1</sup> Te značilnosti bomo uporabili tudi za presojanje ustreznosti razmerja med svobodo in odgovornostjo v izbranih zapisih obravnavanega primera. Posamezne funkcije bomo prepoznavali tudi v ugotovitvah avtorjev, ki jih bomo vključili v teoretski del diplomskega dela.

**Tabela 2.2: Pregled značilnosti različnih ravni odgovornega in svobodnega izražanja**

<u>Raven</u>	<u>Odgovornost</u>	<u>Svoboda</u>
visoka	<ul style="list-style-type: none"> <li>• absolutno upoštevanje etike (na račun svobode)</li> <li>• nenehno presojanje o tem, kaj je prav in kaj ne, česar posledica je ostro samoomejevanje objave nekaterih informacij</li> <li>• spoštovanje dostojanstva človekove osebe vedno in povsod; ravnanje izključno po načelu »za dobro drugega«</li> <li>• brezpogojna skrb za druge in visok čut za človečnost, preprečevanje trpljenja in škode, kjer koli je to mogoče</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• novinarjevo podajanje lastnega mnenja in interpretacij dejstev ne glede na žanr</li> <li>• odkrivanje osebnih podrobnosti predmeta upovedovanja (npr. bolezensko stanje – diagnoza, razmerje v družini)</li> <li>• svobodno zbiranje informacij</li> <li>• neupoštevanje programske zasnove medija; neupoštevanje navodil delodajalca</li> <li>• pisanje (tudi) o zadevah, ki so tržno nezanimive; pisanje o temah po lastni izbiri</li> <li>• uporaba poljubnih jezikovnih sredstev ne glede na žanr</li> </ul>

<sup>1</sup> Značilnosti posameznih ravni svobode in odgovornosti smo oblikovali na podlagi naših ugotovitev, ki so nastale skozi celotno raziskavo, vključno s študijo primera. Podatke v Tabeli 2.2 navajamo posplošeno, poenostavljeno, brez dodatne razlage, saj se pomen značilnosti razkrije skozi diplomsko delo. Posamezne alineje so med drugim prirejene trditve nekaterih avtorjev, ki jih uporabljamo kot reference v nadaljevanju diplomskega dela, del vsebine razpredelnice pa je povzet in prirejen po Edmundu B. Lambethu (1997: 37–49) in Karmen Erjavec (1999: 140–145, 154) (avtorja izrecno navajamo zato, ker se tukaj uporabljani del besedila iz njihovih knjig v nadaljevanju naloge ne pojavi).

vmesna/ nevtralna	<ul style="list-style-type: none"> <li>• relativno upoštevanje etike (presoja glede na situacijo); ravnanje po lastni vesti</li> <li>• spoštljivo, pošteno in kakovostno pisanje</li> <li>• pravičnost: celovito, tehtno, pravično, uravnoteženo, iskreno obveščanje</li> <li>• resnicoljubnost: natančnost, točnost, preverjanje informacij, nepristranskost, upovedovanje, skladno z dejanskim stanjem</li> <li>• navajanje podatkov o javnih osebah, ki niso izključno zasebne narave, s predpostavko, da to javnost mora izvedeti</li> <li>• navajanje podatkov, ki jih oseba sama predlaga in ki so pomembni za razumevanje njenega ravnanja</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• lastna interpretacija uredniških navodil</li> <li>• okrnjeno podajanje informacij na osnovi novinarjeve utemeljene ocene (novinar ne navede vseh pridobljenih informacij, temveč le tiste, ki so za javnost pomembne)</li> <li>• interpretacija moralnosti v konkretni situaciji in ne na splošno; objava informacij skladno s presojo o etiki</li> <li>• svoboda od trga, kolikor je to mogoče (pisanje o tem, kar je za javnost pomembno, ne pa samo o tem, kar javnost zanima)</li> <li>• omejitve svobode zaradi upoštevanja etičnih, pravnih in poklicnih zapovedi</li> <li>• preiščljiva izbira jezikovnih sredstev, ki glede na žanr niso sporna</li> </ul>
nizka	<ul style="list-style-type: none"> <li>• neupoštevanje etike</li> <li>• brezobzirnost do morebitnih škodljivih posledic za predmet upovedovanja; novinar »mrhovinar«</li> <li>• povzročanje škode drugim, kršenje človekovih pravic</li> <li>• presežena meja dobrega okusa, nepravilno poseganje v zasebnost</li> <li>• neutemeljeno sklepanje, pretiravanje, vsiljevanje svojega mnenja in vrednotenje, kjer se to ne pričakuje</li> <li>• zavajanje naslovnikov</li> <li>• uporaba močno zaznamovanih jezikovnih sredstev ne glede na žanr</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• spoštovanje omejitve objavljanja; notranja cenzura</li> <li>• dosledno upoštevanje zapovedane (napisane) etike medija – če ekspliciten zapis o etiki posameznega medija sploh obstaja (pri raziskovanju za diplomsko delo ga nismo našli)</li> <li>• pisanje po nareku delodajalca</li> <li>• pritiski interesnih skupin (političnih skupin, predstavnikov za odnose z javnostmi, oglaševalcev)</li> <li>• odvisnost od virov informacij</li> <li>• upoštevanje izključno potreb ciljnega občinstva</li> <li>• grožnje s tožbami proti novinarjem</li> </ul>

Pod d) Ugotovitve bomo podali kot razvid in razlago odgovorov na vprašanja za preveritev hipoteze (glej zgoraj pod točko b): nikalni odgovori pomenijo potrditev hipoteze. Kot ustrezne ravni razmerja med svobodo in odgovornostjo bomo ocenili tiste, ki bodo kombinacija visoke ali vmesne ravni odgovornosti z vmesno ravni svobode.



### **3. RAZMERJE MED NOVINARSKO SVOBODO IN ODGOVORNOSTJO**

Pravica javnosti do obveščeniosti ima pomembno etično razsežnost – novinarjem podeljuje posebno odgovornost; novinarji delujejo kot predstavniki javnosti.

V preambuli Kodeksa novinarjev Slovenije (2002) je zapisano:

[Prvo vodilo dela novinarjev je pravica javnosti do čim boljše informiranosti. Obveščeniost javnosti je temelj delovanja sodobnih družb in je pogoj za delovanje demokratičnega sistema. Da bi zagotovili pravico javnosti do obveščeniosti, morajo novinarji vedno braniti načela svobode zbiranja in objavljanja informacij ter pravico do izražanja mnenj. Novinarji so dolžni predstavljati celovito sliko dogodkov in svoje delo, ob spoštovanju pravic drugih, opravljati natančno in vestno. Takšno delo je temelj verodostojnosti novinarjev.] → **FUNKCIJE 1, 2, 3, 7, 8, 9**<sup>2</sup>

Novinarjeva primarna odgovornost je torej odgovornost do javnosti. Javnost pri tem ni mišljena kot množica posameznikov, temveč jo sestavljajo konkretni naslovniki, konkretne osebe (Poler 1997: 101–102).<sup>3</sup>

Vse, kar novinar (poklicno) počne, počne v interesu javnosti. To zagovarjata tudi Newton N. Minow in Craig L. LaMay (1999: 309): »Vodilo novinarjev bi moral biti interes javnosti – in vsi vemo, kaj je javni interes: je tisto, kar je najboljše za naše otroke.« Zavzemati se za javni interes, nadaljujeta avtorja, pomeni ozirati se na vprašanja, povezana z družbeno odgovornostjo. Alenka Kuhelj (2004: 224) pa s pravnega vidika, ko obravnava delo Evropskega sodišča za človekove pravice, navaja, da »mora biti tisku priznana visoka stopnja varstva, kar temelji na predpostavki, da je za javni interes najbolje, če je prebivalstvu na voljo kar največ informacij«.

Novinar ima kot predstavnik svojega poklica veliko moč, profesionalizacija novinarstva pa je povezana z idejo pridobivanja moči. Kolikor se povečuje moč, pravi Polerjeva (1997: 18), toliko se povečuje tudi odgovornost novinarstva. Karkoli novinar kot nosilec te moči počne, mora početi odgovorno. Kot imetnik tolikšne moči si ne more privoščiti intuitivnega presojanja, nadaljuje Polerjeva (prav tam). Zavezan je posebnim dolžnostim, ki jih lahko profesionalno opravlja le, če pozna temelj, s katerega deluje in na

---

<sup>2</sup> Izjave in misli avtorjev ter njihove interpretacije, v katerih bomo zaznali posamezno funkcijo, bomo zapisali v oglatih oklepajih, na primer [Aaaa bb cccc dddd.] → **FUNKCIJE 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9** (oziroma kot kaže zgled, na katerega se nanaša ta opomba).

<sup>3</sup> Poenostavljeno lahko trdimo, da so javnost vsi tisti naslovniki, ki berejo, gledajo ali poslušajo vsebine posameznih množičnih občil. Naslovniki so konkretni ljudje določene starosti, izobrazbe in poklica z značilnimi življenjskimi navadami in vrednotami (Košir 2003: 109).

katerega se (če mora svojo odločitev kasneje utemeljiti) tudi vrača. »Ko novinar moralno presoja, mora utemeljeno misliti, da se odloča prav; utemeljeno misliti pa pomeni misliti na temelju« (Poler 1997: 19). [Avtorica kot temelj novinarske etike postavlja spoštovanje dostojanstva človekove osebe.] → **FUNKCIJE 7, 8, 9** Filozofsko-teoretski vidik etike se prepleta s praktičnim vidikom, ki predstavlja posebne novinarske dolžnosti (resnicoljubnost, spoštovanje pravice do zasebnosti, preverjanje informacij in drugo). Oboje torej vpliva na to, kako se bo novinar v določeni situaciji odločil o tem, katero ravnanje bi bilo najbolj pravilno, pošteno, dostojanstveno.

Novinar lahko pride v položaj, ko se mora pri svojem delu odločati, katera od vrednot – odgovornost ali svoboda – bo prevladala (če sploh katera), saj kljub želji, da bi bil hkrati in svoboden in odgovoren, to ni vedno mogoče. Naša hipoteza namreč predvideva, da sta svoboda in odgovornost v obratnem sorazmerju. Razmerja med svobodo in odgovornostjo ne moremo natančno določiti, ker je odvisno od različnih dejavnikov, denimo, od novinarja samega<sup>4</sup>, politike medija, pri katerem je zaposlen<sup>5</sup>, posameznega dogodka oziroma okoliščin in situacije. Novinar se mora prav zato odločati v vsaki situaciji posebej in glede ravnanja ne moremo predvideti nekega splošno veljavnega pravila. A Richard Wisser (1988: 15) to relativizira: »Ne sme se predpostavljati, da odgovornost nikoli ni nekaj abstraktnega in da je vedno del stvarnega človeka ter njegovega delovanja.«

V naslednjih podpoglavjih bomo pogledali, kako nekateri raziskovalci in misleci razlagajo svobodo in odgovornost ter kako se sočasno pojavljata, uresničujeta oziroma kako sta soodvisni.

### **3.1 SVOBODA IZRAŽANJA**

Svoboda izražanja, skupaj z osnovnimi človekovimi pravicami, je temeljna značilnost demokracije. Brez te pravice si ne znamo predstavljati demokratične družbe. V Sloveniji je zagotovljena z Ustavo, in sicer v 39. členu: »Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja.« [Prav tako jo v 6. členu opredeljuje Zakon

---

<sup>4</sup> S tem mislimo na to, kakšen je novinar po naravi, in tudi, kako ga je izoblikovalo socialno okolje, vzgoja ter drugi dejavniki.

<sup>5</sup> Novinar tabloida se mora mogoče »odreči« moralnim zapovedim in denimo lojalnosti do predmetov novinarskega upovedovanja, ker mu tako narekuje politika časnika, novinar resnega časopisa pa morda bolj upošteva svojo dolžnost, da prizna dostojanstvo predmetom upovedovanja.

o medijih: »Dejavnost medijev temelji na svobodi izražanja, nedotakljivosti in varstvu človekove osebnosti in dostojanstva / .../, na avtonomnosti urednikov, novinarjev in drugih avtorjev pri ustvarjanju programskih vsebin v skladu s programskimi zasnovami in profesionalnimi kodeksi, ter na osebni odgovornosti novinarjev oziroma drugih avtorjev prispevkov in urednikov za posledice njihovega dela.«] → **eksplicitno FUNKCIJE 1, 2, 7, 8, 9; implicitno FUNKCIJE 3, 4, 5, 6.**

Po drugi strani pa se lahko ob povsem prostem izražanju misli, govoru in drugih oblikah komuniciranja pojavi problem kršenja človekovih pravic glede zasebnosti (na primer, ko novinarji obravnavajo posameznike in z njimi povezane dogodke). Pri tem prihaja do soočenja pravice (javnosti) do obveščeniosti ter pravice (posameznika) do zasebnosti. Ti dve pravici je treba razlikovati in upoštevati, opozarja Mitja Deisinger (1997: 1196). Novinar v procesu takšnega objavljanja (ki največkrat ni enkraten dogodek) išče »ravno pravšnjo mero« zadostne obveščeniosti in varovanja zasebnosti ter jo vsakič znova preizkuša, saj za njo nima vnaprej nedvoumno postavljenih meril. Prav tako nima navodil, kako to mero oblikovati, zato mu ne uspeva vedno uravnotežiti obeh pravic tako, da je obveščeniost dobra, dovolj celovita, zasebnost pa ohranjena (oziroma da pravica do zasebnosti vsaj ni kršena). Posledično prihaja do prizadetosti posameznikov, spornih objav, zahtev po odgovorih<sup>6</sup> in popravkih, kritiziranja novinarjev in urednikov ter preklicev objav.

[Novinarji se soočajo z različnimi pritiski. Te izvajajo lastniki medijev, glavni in odgovorni uredniki ter neposredni nadzorniki in oglaševalci, pa tudi politične in druge interesne skupine, izpostavlja Đuričić (1990: 6). Zaradi tega »ravno pravšnja mera« med zadostno obveščeniostjo in ustreznim zavarovanjem zasebnosti ne more biti enoznačno določena, stalna in nedvoumna. Lahko se nagiba v eno ali drugo stran, včasih je vsiljena, včasih pa se pri objavah sploh ne upošteva. V teh primerih novinar čuti pritiske, pomanjkanje svobode in neodvisnosti ter omejenost, da »pravo mero« oceni (postavi) sam. Ni izključeno, da jo zavestno premika tudi sam, v želji, da izpolni bodisi lastna, bodisi tuja pričakovanja in interese.] → **FUNKCIJE 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9** Te trditve in predpostavke se opirajo na številne pretekle polemike o tem, ali so novinarji oziroma uredniki v določenem primeru presegli »mejo dobrega okusa« (pogosto v Direktu in drugih časnikih; pred kratkim, denimo, napovedovanje življenjske dobe Lojzeta Peterleta in Janeza Drnovška od Tineta Velikonje),

---

<sup>6</sup> Pravica do odgovora omogoča vsaki osebi, da popravi netočne dejanske navedbe, ki so bile o njej objavljene, ali da se odzove na žaljive izjave, ki jih je medij objavil. Tako lahko posamezniki branijo svojo pravico do časti in dobrega imena ter do zasebnosti, hkrati pa lahko učinkovito sodelujejo v javni razpravi, ki zadeva njih same (Zatler 2000a: 33).

kaj je nesprejemljiva, neetična objava (zopet primer Tine Velikonja o zdravju Peterleta in Drnovška ali pa primer smrti deklet pred diskoteko Lipa decembra 2005), kaj je žaljivo in tendenciozno (denimo, o zasebnem življenju tržiškega župana Pavla Rutarja ali o zlorabi položaja in zdravstvenem stanju Danila Kovačiča), kaj je poseg v zasebnost (na primer počitnikovanje Miše Molk in Pike Božič brez oblačil) in podobno.

Pritiske politikov in gospodarstvenikov na medije označujemo kot zunanje, pritiske nadrejenih (uredniki, lastniki) pa kot notranje; skladno s tem ločimo med zunanjo in notranjo svobodo oziroma svobodo množičnih občil in novinarsko svobodo. Prva zadeva odnose med množičnimi občili in finančno oziroma politično elito (oblastjo), druga pa odnose med novinarji, ki delajo za določeno množično občilo, in uredniki ter izvršilno oblastjo tega občila, razčlenjuje Polerjeva (1997: 81). Mediji se tako soočajo s krizo avtonomije in svobode, povzema Andraž Teršek (2003: XI–XII). Namesto s perečimi družbenimi problemi ali konstruktivnimi in kritičnimi razmišljanji o zadevah občega pomena, se organi medijev ukvarjajo z lastninskimi in tržnimi deleži, programskimi kvotami, oglaševanjem ter obsežnim prikazovanjem vsega in vsakogar iz politične scene. Finančno in upravljavsko delo v medijih je od uredniškega dela ločeno le še navidezno, saj se od urednikov zahteva soodgovornost za ustvarjanje dobička, piše Teršek (prav tam).

Diplomsko delo v tej povezavi raziskuje (išče) elemente, ki so potrebni in merodajni za novinarjevo samostojno določanje uravnovešenosti med svobodo in odgovornostjo oziroma za iskanje omenjene »ravno pravšnje mere«.

### **3.1.1 Zunanja svoboda**

Ko govorimo o svobodi medijev, lahko govorimo o pozitivni svobodi – svobodi *za* (nekoga ali nekaj) – in negativni svobodi – biti svoboden *od* (nekoga ali nečesa). Pomembni sta obe, saj sta v dinamičnem ravnotežju in skupaj tvorita celoto. John C. Merrill (v Poler 1997: 91) pravi, da ko novinar sprejme pozitivno svobodo, »postane resnično svoboden in etičen«, vendar pa sta v vsakdanji novinarski praksi obe svobodi neločljivi. Zato je smiselno morebitno neetičnost v povezavi z negativno svobodo vsakokrat, v vsakem konkretnem primeru, natančno preveriti.

Za svobodne medije in njihove novinarje kot »uslužbence« svojih naslovnikov je značilno, da državljane ščitijo pred morebitnimi zlorabami oblasti. So kot reflektorji, ki osvetljujejo dogajanja, da bi javnost vedela in videla, kaj oblast dela. Novinarji v tej vlogi

»psa čuvaja« nadzorujejo odločitve tistih, ki jim je ljudstvo na volitvah zaupalo vodenje političnih zadev. Kakor ugotavlja Manca Košir (2003: 93), obseg rumenega tiska, komercialnega radia, trač rubrik in podobnega zadnje čase kaže, da so se mnogi novinarji odločili samo za negativno svobodo, le redke pa najprej oziroma sploh zanima pozitivna svoboda. Odnos do oblasti, politikov, javnih delavcev oziroma poročanje o njih in njihovih delih »brez milosti in dlake na jeziku«, kakršno je načelo nekaterih tabloidov (Direkta in tabloidne televizijske oddaje E +), pa nemalokrat presega »mejo dobrega okusa«, je žaljivo, tendenciozno, posega v zasebnost in drugo. Videti je, da takšna neodvisnost (oziroma takšna neuravnoteženost med svobodama *za* in *od*) medijem prinaša finančno samostojnost in dobiček. Za pozitivno svobodo se zdi, kakor da ob tem izgublja pomembnost; ta pa je za Koširjevo (2003: 94) ključnega pomena za svobodno novinarstvo, kajti samo odgovorni, etično zreli ljudje, notranje svobodni in miselno neodvisni so lahko producenti svobode tiska.

Poglavitni pritisk na medije prihaja s strani oblasti in zasebnih gospodarskih interesov. Ti danes pomenijo največjo grožnjo svobodi in verodostojnosti informacij. V prvem primeru je poglavitna nevarnost cenzura, ki pa jo v evropskih državah le še redko zasledimo, opozarja Simona Zatler (2000b: 5). Zasluga gre poleg demokratičnemu razvoju tudi zakonodaji, ki ne dovoljuje cenzure nad vsebinami, ki jih mediji posredujejo, bodisi neposredno bodisi posredno. V osrčje proticenzurnih procesov pa se je uvrstilo tudi pravilo o uredniški neodvisnosti, ki novinarjem in urednikom zagotavlja, da so v okviru programske zasnove in načel novinarske etike pri svojem delu samostojni. To zagotavlja tudi slovenski Zakon o medijih, izpostavlja Zatlerjeva (prav tam). Zakon pa po drugi strani ne definira »pravega« razmerja pozitivne in negativne svobode in ne postavlja jasnih meril oziroma pravil za avtonomijo medija, urednikov in novinarjev. Tako ostaja sklicevanje nanj v smislu varstva novinarske svobode predvsem načelno in v pravnem pogledu nedorečeno.

Za institucijo javnosti je nevarnost podreditve medijev komercialnim interesom videti hujša od podreditve političnim interesom. [Po prepričanju Slavka Splichala (2002: 14) sta dve od posledic podreditve za medijske vsebine naslednji:

1. večja skladnost z interesi oglaševalcev (ne pa občinstev);
2. zagotavljanje večjih naklad ter s tem dobiček (ne glede na družbene funkcije medijev).]

→ **FUNKCIJI 1, 4**

Ločitev med finančno-upravljaljskim in uredniškim delom medijev, ki so ji nekdanj pripisovali nič manjši pomen za demokratično družbo kot ločitvi cerkve od države, je ostala le

še navidezna. Uredniki pod vplivom uprav in oglaševalcev usmerjajo vsebine medijev na področja, kjer si po tržnih raziskavah sodeč lahko obetajo največ bralcev in bralk, to pa so zlasti teme življenjskih stilov in osebne potrošnje (Splichal 2002: 14). To je skladno z opredelitvijo, da je medij posel in da mora biti dobičkonosen (kar je interes lastnikov).

Novinarji se pri svojem delu soočajo z različnimi neprijetnostmi, od tega, da jih vladni organi zavračajo, ko jim »poklicni radovedneži« postavlja neljuba vprašanja, do vpliva oglaševalcev, ki skušajo med prispevke vsiliti lastne dobičkonosne interese. [V mnogih državah se delovne razmere med delodajalci in novinarji premikajo proti bolj »ohlapnim« zadolžitvam: medijske hiše nerade zaposlujejo novinarje kot redne delavce, ampak raje angažirajo samostojne novinarje ali tako imenovane *freelancerje* (delovno mesto samostojnega novinarja ni tako »trdno« kot mesto redno zaposlenega). Nezanosljivo delovno mesto spodbuja trend, pri katerem novinarji hitreje in brez velikega odpora ustrezajo medijem, oblasti, gospodarstvenikom po senzacionalističnih, dobičkonosnih informacijah. Zato tudi mediji potrebujejo nadzor, ki pa ga lahko izvaja le javnost (Hamelink 1999: 12–13).] → **eksplicitno FUNKCIJE 1, 2, 3, 4, 5, 6; implicitno FUNKCIJE 7, 8, 9.**

### **3.1.2 Notranja svoboda**

[Novinarji imajo pravico do svobode izražanja, zato je njihova odgovornost, naloga in dolžnost, da informacijo in mnenja sporočijo javnosti tako, da bo čim bolj obveščena in da bo zato njen prispevek k upravljanju skupnih zadev čim bolj učinkovit. Za uresničevanje te naloge in dolžnosti se novinarjem sicer priznava, da svojo javno funkcijo opravljajo avtonomno in brez pritiskov, hkrati pa novinarjeva odgovornost upravičuje vrsto omejitev njihove dejavnosti. Ko novinar dobi zaposlitev v neki medijski hiši, se mora podrediti pravilom, ki tam veljajo: od vsebin, ki jih medij pokriva, prek stila izražanja, do ciljnega občinstva, ki mu je namenjen. Novinarska svoboda je tu usmerjena, podrejena uredniškimi določilom, omejena.] → **eksplicitno FUNKCIJE 1, 2, 3, 4, 5, 6; implicitno FUNKCIJE 7, 8, 9** Če novinar tega ne upošteva, mora biti pripravljen na zaposlitev drugje (Lambeth 1997: 91 in Đuričić 1990: 71–74).

Novinar je glede svoje odločitve, kje in kako bo delal, ali bo svoj poklic opravljal vestno in vredno ali pa bo slepo sledil ukazom svojih nadrejenih (četudi so v nasprotju z njegovimi vrednotami in stališči), sicer svoboden, vendar to ni svoboda, o kateri pišemo v tem diplomskem delu. Obravnavamo predvsem razmerje med zunanjo in notranjo svobodo ter

odgovornostjo, ki jo pri tem čuti in uveljavlja.

Uravnoteženost med svobodama določata medijska uredniška politika in programska zasnova, ocenjujejo pa uredniki. Načeloma je zaželena in deklarativno oblikovana v programskih zasnovah, vendar ni jasno določena (niti kvalitativno, niti kvantitativno, niti je kako drugače specificirana – glej Priloge A, B, C: Programske zasnove Dnevnika, Dela in Direkta). Manjka tudi opis postopka ugotavljanja, ali medij deluje skladno s programsko zasnovo (postopek bi moral biti razumljiv in pregleden, če naj bo splošno sprejemljiv in uporaben). Tako v praksi sloni določanje in ugotavljanje uravnoteženosti izključno na presoji urednikov, kar mnogokrat predstavlja težavo, zlasti ko je treba nedvoumno, utemeljeno in pregledno oceniti skladnost določene objave s programsko zasnovo, vedoč, da je na to oceno vezana morebitna sankcija proti novinarju. Novinarji se ob takšnem stanju počutijo povsem odvisne od subjektivne uredniške razlage, po eni strani Zakona o medijih in druge regulative, po drugi pa nejasnih formulacij v okviru programske zasnove ter novinarskega kodeksa. Biti prepuščen »na milost ali nemilost« presojam urednikov je vsaj nelagodno, če že ne ustrahovalno (zaradi možnosti izgube položaja ali celo službe). Osebnostno naravnane presoje vodijo k poslušnosti novinarjev, kar se odraža kot njihova omejena svoboda izražanja. [Wisser (1988: 307) celo opozarja na morebitno izgubljanje človeškosti v razmerju med novinarji in medijsko izvršno oblastjo.] → **FUNKCIJA 3**

Na razmerje med izdajateljem, novinarji in lastnikom vpliva tudi trg oziroma finance. V okviru svobodnega tržnega gospodarstva morajo imeti medijska podjetja pravico, da se prosto odločajo za določene ideološke poglede. To morajo upoštevati tudi novinarji in ravnati v skladu z uredniško usmerjenostjo svojih delodajalcev. [Varovanje novinarske in uredniške neodvisnosti je usmerjeno k enemu samemu cilju: zaščititi novinarsko svobodo izražanja – »ne toliko zavoljo lastnine, ki jo ima nad svojim izdelkom, kolikor zaradi dejstva, da novinarji opravljajo javno storitev, ki zagotavlja, da bo v javnost, ki je njen pravnomočni lastnik, prenesena verodostojna informacija« (Manuel Nuñez Encabo 1996: 75).] → **FUNKCIJA 1**

Stanley Fish (1994: 104) to relativizira in celo meni, da svoboda govora pravzaprav ne obstaja, ampak vedno nastaja znotraj omejenega koncepta oziroma konteksta. Tudi svoboda ne obstaja neodvisno od okoliščin: vedno jo je treba dojemati skupaj z ozadjem. Novinar tako ne more ali ne sme pisati česar koli, temveč mora delovati skladno s politiko delodajalca. Izražanje po mnenju Fisha (1994: 114) ni nikoli svobodno, prvič zato, ker ne more biti neodvisno od posledic, in drugič, ker ne more biti svobodno od nadzora. Ker vse, kar izrečemo (v glasovni ali pisni obliki), vpliva na nadaljnje dogodke, moramo biti odgovorni za

svoja dejanja. Svoboda prinaša določeno tveganje in dejstvo, da smo upravičeni do svobodnega izražanja, nam ne dovoljuje, da (javno) izjavimo karkoli. S tem avtor poudarja, da smo zaradi odgovornosti, ki bi morala biti naše vodilo, prikrajšani za svobodno izražanje. Fish torej izraža recipročno funkcijo svobode in odgovornosti glede na našo obravnavo v diplomskem delu in postavlja, da je S odvisna, O pa neodvisna spremenljivka. Podobna mnenja izražajo tudi drugi avtorji (glej naslednji odstavek).

Kljub pomembnosti, ki jo pravici svobodnega izražanja namenjajo različne družbe in države, je ta, če ne od drugega, odvisna od lastnine: tam, kjer je svoboda izražanja odvisna od lastnine, ni nikakršne svobode izražanja, je le farsa, piše Drogenikova (2003: 89). Moralno odgovornost novinarja je zato smiselno iskati le v okviru svobode, ki jo ima v konkretnih okoliščinah. Kot meni Claude-Jean Bertrand (Christians in drugi 1993: vii–viii), novinarji niso krivi za grehe medijske hiše. [Hkrati trdi, da lahko na etičnost svojih novinarjev vpliva medijska hiša; ta mora biti verodostojna, kar lahko doseže tako, da:

1. sporazumno določi etična načela in praktične norme;
2. spodbuja svoje zaposlene, da jih spoštujejo;
3. združi medij (sebe) in ostale prebivalce (naslovnike) v močno silo s pomembno družbeno nalogo.] → **FUNKCIJE 7, 8, 9**

Takšnih načel in vzpodbud pa v dosegljivih ustanoviteljskih oziroma temeljnih pravnih aktih izdajateljev Dela, Dnevnika in Direkta ne najdemo.

### **3.2 NOVINARSKA ODGOVORNOST IN ETIKA**

[Vsak novinar bi moral biti predan etičnim načelom, saj brez tega, da bi bil etičen in kot tak tudi odgovoren, ne bi smel opravljati novinarskega dela.] → **FUNKCIJE 7, 8, 9**

Različni novinarji, pisci, avtorji, filozofi, strokovnjaki in drugi poznavalci imajo različne poglede na to, kaj zanje pomeni biti odgovoren. Poler Kovačičeva (2001b: 87) razlaga eno od teorij odgovornosti, ki pravi, da se nekdo obnaša odgovorno, če je zmožen odgovarjati za to, kar je rekel ali dejal, ko ga kdo o tem sprašuje ali ga česa obtožuje. Odgovoren je nekemu, pristojnemu človeku ali sodišču, in zanj je to obveznost. Vsebinsko odgovornosti torej opredeljujemo po zvezi »KDO – je odgovoren – KOMU – ZA KAJ«. Odgovornost do javnosti je prva in nenadomestljiva: »novinar kot subjekt, predstavnik javnosti – je odgovoren – javnosti (naslovnikom kot osebam) – za resnično in neponarejeno obveščanje« (Poler



Kovačič, prav tam). Ta zveza je nakazana tudi v Kodeksu novinarjev Slovenije, dejansko delovanje novinarjev pa je od zapisa pogosto drugačno (Tabela 3.1).

**Tabela 3.1: Odgovornost novinarjev po Kodeksu in v vsakdanjem delovanju**

	<b>Kodeks novinarjev RS (2002)</b>	<b>Prevladujoče novinarsko delovanje</b>
<b>KDO je odgovoren?</b>	novinar kot subjekt, kot predstavnik javnosti	kriza novinarja kot subjekta, nadzornika novinarskega sporočanja
<b>KOMU je odgovoren?</b>	javnosti	nosilec ekonomske moči in politične oblasti
<b>ZA KAJ je odgovoren?</b>	za čim boljšo informiranost javnosti	pridobivanje dobička, služenje interesom politične in ekonomske oblasti

**Vir: prirejeno po Poler Kovačič (2001b: 89).**

Prevzeti odgovornost, kakor pravi Wisser (1988: 8), vedno pomeni določeno tveganje. Namreč, ko znanja, ki bi služilo kot odločitvena opora, ni, je odgovornost tista, ki postane podlaga za posamezno odločitev. S tem je tudi oseba, ki odločitev sprejme, postavljena v središče ocenjevanja, saj okolica presoja, ali se je pravilno odločila. Prav zato, da jih drugi ne bi ocenjevali in jim sodili, se ljudje večkrat izogibajo odgovornosti, ker jim manjka pogum za zastopanje lastnega stališča (ki bi bilo lahko drugačno od tistega, ki ga zastopa večina). Odgovornost izhaja iz človeka samega, zato lahko le on sprejme odločitev, za katero je tudi odgovoren. Vendar ker je vsak človek subjekt zase, to pomeni, da odgovorno ravnanje ni obče določeno (tako, da bi veljalo za vse enako in vse hkrati). Ravnati odgovorno je človekova dolžnost, toda kako se lahko določi obče veljavno dolžnost, če ne obstaja obče veljavna odgovornost? Človek se odloča tako, kot se *njemu* zdi odgovorno, ne pa, kot bi bilo obče pravilno. Anton Jamnik (1998: 29), ko obravnava miselnost 19. stoletja, celo piše: »Človek ne more ugotavljati nobenih ciljev in vrednot, ki bi bile vnaprej dane in določene, temveč si jih postavlja sam, kakor hoče. Obče veljavne moralnosti preprosto ni več«.

Immanuel Kant zagovarja, da človek pri moralnem presojanju ni odvisen od zunanjih zapovedi, ampak je sam svoj moralni zakonodajalec in sodnik, je avtonomen. Moralni zakon v njem samem ga naredi odgovornega. Po Kantovem prepričanju je posameznik avtonomen subjekt moralnega presojanja, zato je za svoja dejanja osebno odgovoren. Kant (1993: 153) pravi: »Najprej gre le za to, da naredimo presojanje v skladu z moralnimi zakoni za naravno

opravilo, ki spremlja vsa naša dejanja / .../, da ga torej tako rekoč spremenimo v navado / .../.« Pri svojem ravnanju mora biti novinar tudi dosleden, kar pomeni, da morajo biti njegova dejanja skladna z njegovim etičnim prepričanjem oziroma, če poenostavimo, praksa mora biti skladna s teorijo. [Nekateri mediji sicer tega ne upoštevajo, saj je v kapitalizmu težko slediti zgolj etično nespornim izhodom iz danih situacij, ker je imperativ in cilj zagotoviti čim večji dobiček. Da bi novinar v takšnih situacijah potešil svojo slabo vest, se tolaži z izgovorom: »Saj vsi mediji tako sporočajo, zakaj ne bi še jaz.« »Novinarju ni treba stati za svojimi presojami in ravnanji, zadošča samo izgovor, da 'vsi' tako delajo« (Poler Kovačič 2000: 69).]

→ **FUNKCIJE 1, 3, 4, 6**

Odgovornost je tista, ki se človeku pomaga odločiti, kako ravnati v določenem položaju. S tem se izogne, da bi zaradi slabe vesti pristal v kaosu. Z odgovornim ravnanjem doseže notranji mir, ki je njegova najbolj intimna skrajnost in končni cilj. To je naša najbolj temeljna človeška instanca, piše Wisser (1988: 16). Pri izbiri, kako bo ravnal, je novinar svoboden. »Toda svoboda je veljavni temelj le, če jo nadgrajuje etika,« poudarja Polerjeva (1997: 81). Moralni zakon vodi novinarja k temu, da dolžnosti spozna ne kot ukaze nekoga drugega, ampak kot bistveni zakon vsake svobodne volje. [Tako je novinarjeva odločitev, da do sebe, svojih naslovnikov, virov informacij in predmetov novinarskega upovedovanja ravna odgovorno, svobodna.] → **FUNKCIJE 1, 2, 3, 4, 5, 6** Moralni zakon je oblika novinarjevega samonadzorovanja in samoomejevanja, njegovega samodoločanja in samoodločanja, kar ga oblikuje v avtonomen subjekt. To je novinarjeva pot k svobodi. Novinar naj upošteva, da je svoboda tam, kjer je moralni zakon, moralni zakon pa je tam, kjer je odgovornost in etično ravnanje, meni Polerjeva (1997: 93–94). Polerjeva torej podobno kot prej omenjeni Fish in drugi postavlja S kot odvisno, O pa kot neodvisno spremenljivko.

Toda Borut Ošlaj (1997: 276), ki obravnava etiko Hansa Jonasa, nasproti tradicionalni etiki poudarja, da »etična složnost, moralni čut in zdrav človeški razum (v sodobni družbi, op. V. K.) v nobenem primeru ne zadostujejo več, da bi izbrali pravilno odločitev«. Edmund B. Lambeth (1997: 67) pa pravi: »Skrbno odmerjen in pretehtan niz načel lahko služi kot kompas, ki naj kaže na povsem pravilno in povsem napačno kot oba nasprotna pola, pa tudi na etične usmeritve, ki so nekje vmes med njima«. Lambeth opozarja, da niz načel kljub temu ne more odstreti pogleda na vse vetrove, ki jih lovijo jadra, ali, kot se dogaja po navadi, na celovit smisel potovanja. »Do tega pridemo tako, da se opremo na vrednote in vrline« (Lambeth, prav tam). Vrline so tiste značajske ali osebnostne poteze, ki človeku pomagajo, da živi skladno z načeli etičnega sistema ali navzkriž z njimi. Obseg in dosež vrlin nekega

človeka sta po besedah Lambetha naboj njegovega življenja. Toda prav ne-moralne vrednote časnikarskega poklica so »tiste, ki ustvarjajo pritisk na moralna načela« (Lambeth 1997: 68).

Že filozof Sokrat je poskušal prebivalcem Aten dopovedati, da je vsak od njih odgovoren za svoja (ne)moralna dejanja. Prepričan je bil, da neetično ravnanje klije iz nevednosti, zato se je treba boriti proti pozabljanju. Živeti je treba po svojih načelih in treba jim je slediti ne glede na okoliščine. Ne smemo se »obračati po vetru«, temveč biti načelom vedno predani, sicer bomo zanikali lastno življenje in vse, kar smo doslej dosegli, delujoč po teh načelih. V tem primeru bi negirali same sebe. In ravno zvestoba lastnim prepričanjem opravičuje naša dejanja. Pri odločanju, kako bomo ravnali, smo prav zato, ker poslušamo le sebe in ne sledimo slepo nasvetom drugih, neodvisni. Tako lahko po interpretaciji Lee Anne Peck (2003: 61, 67) povzamemo Sokratova razmišljanja. Podobno meni tudi Peter Kovačič – Peršin (1998: 463), ki piše:

Suverenost osebe / .../ je v prvi vrsti rezultat človekovega ravnanja / .../, ravnanja, ki ga določa vest, se pravi etični kriteriji. Le oseba kot etično bitje je sposobna dosežati celovito svobodo. Seveda svoboda ni nikoli povsem dosegljiva. Omejena je po sami nedovršeni in zato nepopolni človekovi naravi in njegovi etični omahljivosti, po pomanjkljivih interpersonalnih razmerjih, pa tudi po družbenih mehanizmih. Ostaja pa neodtujljiva nuja človeškega bitja.

»Če hočeš biti novinar, moraš vedeti, da bo to, kar si, odvisno od tega, kaj boš počel kot novinar. Značaj tvojih novinarskih dejanj bo postal tvoj osebni značaj,« je napotek Douglasa Birkheada (2003: 201). Z drugimi besedami to pomeni, da delo novinarja odraža njegga samega. Poler Kovačičeva (2000: 70) poudarja, da novinar etičnemu ravnanju ni zavezan zgolj zato, ker je novinar, in nadaljuje, da je človek odgovoren kot oseba in ne samo kot nosilec določene vloge. Pojmovanje etike kot osebne pomeni, da ga njegovo vedenje opredeljuje kot osebo: človek je etičen le toliko, kolikor je pripravljen sprejeti odgovornost za osebo. Kantova etika uči, da je edini zakonodajalec človekov praktični um, ki pa je v nasprotju s čustvi, občutki oziroma nagnjenji univerzalen. »To pomeni, da so zahteve uma za vsa umna bitja iste, se pravi, da če bi novinarji pravilno sledili zapovedim uma, bi prišli do enakih zaključkov,« izpeljuje Polerjeva (1997: 95).

Novinarjeva vest, če je novinar strokovno usposobljen in če ima oblikovan moralni svet, nakaže, kaj je pravično, kaj pošteno in kaj je skladno s temeljnimi načeli novinarskega dela. Vprašanje pa je, ali je novinar zmožen in ali je tudi voljan slediti sodbi svoje vesti. Če novinar nima jasno oblikovanega sveta moralnih vrednot, ne more dosežati visokih moralnih

ciljev v razmerju do drugih, zlasti pa ni sposoben spoštovati dostojanstva in človečnosti ljudi, ki so vpleteni v sporočanjški proces, razlaga Ivanjko (1999: 59–60). Tudi Ivanjko torej predlaga, da bi se moral novinar pri odločanju naslanjati na svoj svet moralnih vrednot. Vendar pa se pojavi težava: kako ustvariti obče veljaven »seznam« vrednot? Tega, kakor piše Jamnik (1998: 293), ni mogoče oblikovati. Avtor v duhu postmoderne etike in liberalizma trdi: »Silno težko je priti do skupno sprejetih načel, ki bi postala vodilo za naše medsebojne odnose.« Podobno stališče zagovarjajo tudi Christians in drugi (1993: 59), ko pravijo, da splošno veljavne etike ni mogoče določiti, saj bi to pomenilo, da bi bila to etika večine. »Etične zapovedi večine pa bi večini dovolile, da tiranizira manjšino« (Christians in drugi, prav tam). To izjavo lahko zvedemo na dejstvo, da bi bile v tem primeru izpodkopane pravice manjšine, kar pa sodobne družbe odklanjajo.

Novinar se ne more izgovarjati, da ni vedel, kako presoditi. Polerjeva (1997: 18) je prepričana, da zmore moralno presojeti oziroma ravnati vsakdo. To možnost in znanje lahko praktično udejanji takrat, ko spozna temelj, to je takrat, ko ve, kaj se mora vprašati, da bo samostojno prišel do moralne odločitve. Od nas samih pa je odvisno, kako bomo razvili človečnost iz zasnov, ki so v nas. Vzgoja se začne z disciplino, z nadzorom živalskih nagibov v sebi. Z discipliniranjem in kultiviranjem se človek (novinar) uči, da sam postavlja cilje neodvisno od naravnih nagibov. Človek mora pridobiti navade in sposobnosti, ki mu bodo služile kot sredstvo za lastno osvoboditev. Moralnost pri opravljanju novinarskega poklica je nenehno stremljenje, napredovanje in prizadevanje. Z nenehnim preverjanjem samega sebe se lahko novinar približa popolnosti, meni Polerjeva (1997: 99, 100).

### ***3.2.1 Uresničevanje odgovornosti in lastne sodbe***

Da bi lahko dosegli odgovorno odločitev, moramo vedeti, na koga bo naša odločitev vplivala. O tem, komu novinar moralno dolžnost dolguje, razpravljajo Christians in drugi (2001: 22) ter izpostavljajo naslednje dolžnosti:

1. [Dolžnost do sebe. Vzdrževati notranjo popolnost in slediti vesti je lahko v mnogih situacijah najboljša rešitev. Vendar pa je karierizem resen profesionalen problem in nas pogosto vpelje v skušnjava, da delujemo zunaj tistega, kar bi bilo za nas najboljše, medtem pa trdimo, da sledimo svoji vesti.] → **FUNKCIJE 3, 6, 9**
2. [Dolžnost do strank/naročnikov/podpornikov. Če ti plačujejo račune in če smo podpisali pogodbo, da delamo zanje, ali nas to ne zavezuje k odgovornosti zanje?] → **FUNKCIJI**

1, 4

3. [Dolžnost do organizacije oziroma podjetja, kjer smo zaposleni. Politiki podjetja večkrat sledimo preveč slepo, toda vdanost delodajalcu je lahko moralna dobrina – denimo, če razkrijemo dejanja ali ljudi, ki škodijo ugledu podjetja. Obenem pa moramo biti previdni, da zaradi dolžnosti do organizacije ne zanemarimo dolžnosti, ki jo imamo do posameznika.]
4. Dolžnost do kolegov, sodelavcev. Pogosto najmočnejša dolžnost novinarja je do kolega, ki opravlja isto delo.] → **FUNKCIJE 1, 2, 3, 4, 5, 6**
5. [Dolžnost do družbe. Ta pri razpravah o etiki dobiva vse večjo razsežnost. Sopomenski izraz zanjo je družbena odgovornost. Vprašanja zasebnosti in zaupnosti, na primer, skoraj vedno vključujejo trditve o tem, kaj je dobro za družbo in kaj za posameznika (o katerem govori novinarska zgodba). Stavek »Javnost ima pravico vedeti« je postal novinarski slogan. V primerih, ko smo razpeti med tem, ali z ravnanjem koristiti svojemu podjetju oziroma sebi ali pa družbi, je odgovor: »Slednji.«.] → **FUNKCIJE 1, 2, 3 4, 5, 7, 8, 9**

Tehtanje, določanje vrednot, izbiranje moralnih norm in odločanje o tem, komu bomo lojalni – vse to je del moralnega presojanja. Vsak posameznik pa je avtentičen moralni agent, pišejo Christians in drugi (2001: 24).

O odgovornosti do sebe govori tudi Kant. [Človek je dolžan spoštovati ne le druge, ampak tudi sebe, in sicer »kot osebo, ki ima dolžnosti, ki mu jih nalaga njegov lastni um« (Kant 1967: 240). Da bi izpolnil to obveznost, dolžnost do samega sebe, mora razviti samospoštovanje. Že stari rek pravi: »Če ne boš spoštoval in cenil samega sebe, te ne bo nihče drug.« Novinar kot avtonomno bitje moralno presoja v skladu s kategoričnim imperativom, zato bo kot najvišje dobro spoštoval tudi svojo osebo. To seveda ne pomeni, da se bo v primerjavi z drugimi precenjeval, ampak si bo namenil enako mero spoštovanja, kot si ga zaslužijo tudi vsi ostali ljudje. Merilo njegovega spoštovanja namreč ne bodo njegove posebne zasluge v primerjavi z drugimi, ampak gola pripadnost človeški vrsti, piše Polerjeva (1997: 101).] → **FUNKCIJA 9**

[Novinarjeva oseba je predmet spoštovanja, ki ga novinar lahko upravičeno zahteva od delodajalcev, virov informacij, naslovnikov in ostalih udeležencev množičnega komuniciranja. Če se novinar v primerjavi z drugimi podcenjuje, nasprotuje dolžnosti, čeprav morda misli, da s tem pridobiva večjo notranjo vrednost. Če poniža svojo moralno vrednost in

jo uporabi kot sredstvo, da bi na primer dosegel naklonjenost vira informacij, s tem izkazuje nespoštovanje človeštva v svoji osebi. To pomeni, da človeka – sebe – uporabi kot sredstvo, človek pa je po zapovedi kategoričnega imperativa vedno cilj (Poler 1997: 108).] →

### **FUNKCIJE 3, 6, 9**

Po Kantu dostojanstva ne moremo nadomestiti z nečim drugim. »V kraljestvu ciljev ima vse ali *ceno* ali *dostojanstvo*. Na mesto tistega, kar ima ceno, se lahko kot ekvivalent postavi tudi kaj drugega. Tisto, kar pa je vzvišeno nad vsako ceno, torej kar ne dopušča ekvivalenta, je tisto, kar ima dostojanstvo« (Kant 1953: 197). Tista stvar, ki je cilj sama po sebi, ima ne samo relativno vrednost (ceno), temveč tudi notranjo vrednost (dostojanstvo). Polerjeva (1997: 67) Kantove besede interpretira takole:

[To pomeni, da nekoga ne spoštujem zato, ker bi ustrezal nekim zunanjim standardom, ki bi določali vrednost posameznika. / .../ Spoštujem ga preprosto zato, ker je »cilj na sebi« in ga ne morem nadomestiti z nobenim drugim. Spoštujem ga zaradi njegove izrednosti, njegove edinstvenosti oziroma neprimerljive vrednosti. Spoštovati dostojanstvo osebe je dolžnost, ki jo ima človek do samega sebe kot moralnega bitja.] → **eksplicitno FUNKCIJE 7, 8, 9; implicitno FUNKCIJI 3, 6**

Spoštovanje ljudi obravnava tudi Errol E. Harris (1968: 113), ki izpelje tri pravila oziroma zaključke:

1. Vsaka oseba je vredna sočutnega obravnavanja in spoštovanja, zato je treba z njo tudi tako ravnati.
2. Nobene osebe ne smemo upoštevati zgolj kot last neke druge osebe; ne smemo je uporabiti kot golo sredstvo ali je obravnavati kot oviro za zadovoljstvo nekoga drugega.
3. Osebe niso in nikoli ne smejo biti na noben način obravnavane kot gola potrošna sredstva.

O tem, ali je novinar ravnal pravilno ali ne, lahko, kot smo že zapisali, sodi njegova vest. Če človek ne ravna odgovorno, ga doleti kazen: najnižja kazen je, da ga za neetično dejanje obtoži javnost (in če se na mnenje drugih ne ozira, ga to niti ne prizadene), najvišja kazen pa je njegova slaba vest, ki ga lahko peče vse življenje. Kazen je izpodbita integriteta. Človek bo ravnal odgovorno vsaj zato, ker se boji posledic. [Če bi v očeh družbe izgubil obraz in verodostojnost, mu ne bi nihče več zaupal. Verodostojnost pa je pojem, ki kroji novinarja, ali drugače: novinar mora biti verodostojen, da bi mu naslovnik zaupal. In če izgubi

zaupanje, je to zanj huda kazen. Ker odgovornost biva v posamezniku, bi bil boljši izraz zanjo samoodgovornost, kakor jo imenuje tudi Wisser.] → **FUNKCIJA 9** Etika moralne države ne zajema posledic, etika odgovornosti pa se za razliko od nje ozira predvsem na morebitne posledice. Odgovornost torej igra pomembno vlogo, je najvišje osebno sodišče, ki je brezčasno – sodi vedno in povsod (Wisser 1988: 11–13).

[Ko nastopi trenutek odločitve o tem, kako (etično) ravnati, nastopi, lahko bi rekli, sodni postopek v nas samih. Sodniško kladivce prime v roke naša vest. Zaradi nje ima človek dolžnost do sebe kot naravnega sodnika samega sebe. Kant (1967: 243) uporablja prisposodbo sodišča, ki je moralna oseba: imamo zakon, razsodno moč in sklep uma oziroma razsodbo (obsodbo ali oprostitev). Zavest o notranjem sodišču v človeku (pred katerim se njegove misli med seboj obtožujejo in si oprostajo) je vest. »Vsak človek ima vest. Neki notranji sodnik ga opazuje, mu preti in mu vzbuja strahospoštovanje. / .../ Vest sledi človeku kot njegova senca, če ji ta hoče pobegniti,« je prepričan Kant (prav tam). Ni zaman nastal rek: »Lažeš lahko komurkoli, le sebi ne.« Vsako človekovo dejanje je pod nadzorom. Paradoks pa je ravno to, da je človek hkrati zagovornik in tožilec. Takšno je namreč delovanje njegove vesti: nekdo se lahko trudi, da bi protizakonito vedenje v svojem spominu prikazal kot nenaklepno pomoto ali golo neprevidnost, toda verjetno bo zaradi vesti zmagal tožilec. Oba namreč poznata resnico in človek v sebi ne bi razglabljal o pravilnosti situacije, če se ne bi počutil krivega. To pomeni, da se zaveda, da je nekaj naredil narobe, in vest mu bo narekovala, naj iz dolžnosti svojo napako popravi. Tudi novinar, ki bi z lažjo pomagal sebi ali pa koristil drugemu, se bo zaradi »strašnega glasu vesti« morda raje odločil, da opravi svojo dolžnost, torej brezpogojno resnicoljubnost. In četudi poskuša vesti ubežati in se trudi, da se na njen glas ne bo oziral, ga bo v vsakem primeru slišal.] → **FUNKCIJE 7, 8, 9**

### ***3.2.2 Odgovornost kot odgovor naslovniku***

Novinarski poklic uresničuje temeljno človekovo pravico biti informiran in informirati, piše Koširjeva (2003: 108). Zato je novinarska dejavnost usmerjena na naslovnika, ki mu sporoča informacije, hkrati črpa od ljudi, ki so njeni viri informacij, posamezniki ali skupine pa so kot oblikovalci dogodkov predmeti novinarskega upovedovanja. Razmerja med ljudmi so temelj novinarskega delovanja, zato se v odnosu do tega temelja razkriva osnovna etična naravnost novinarskega poklica. Ključ za razumevanje novinarske etike je isti, kot ga poudarjajo drugi poklici dela z ljudmi – v odgovornosti. Vsem

našim poklicem je potemtakem skupna odgovornostna etika, razlikujemo pa se v tem, kako odgovornost utemeljujemo. Ko novinar zbira in obdeluje informacije, se mora zavedati, za koga to dela, komu govori; temu je odgovoren. Zato definicija novinarskega besedila vključuje pojem skupnega nanašanjkega univerzuma sporočevalca in naslovnika, da je znan okvir pogovora in da je možnost stika vzpostavljena (Košir 2003: 108–110).

[Četudi je naslovník tisti, do katerega je novinarjeva odgovornost najvišja, to še ne pomeni, da je edina oseba v sporočanjškem procesu, ki smo mu odgovorni. Novinar nagovarja tudi sebe, vir informacij in predmet novinarskega upovedovanja; vsem je odgovoren.] → **FUNKCIJE 7, 8, 9** Prava odgovornost pa je tam, kjer je pravo odgovarjanje, to pa je v razmerju novinarja z naslovníkom, virom informacij in predmetom novinarskega upovedovanja kot v razmerju osebe z osebo. In ko odgovarjamo drugi osebi, se rojevamo v človeka; ko ji odgovarjamo, postajamo odgovorno (etično) bitje. Postajamo oseba. Osebi torej pripada mesto najvišjega cilja (Poler 1997: 35, 42 in Kovač 2000: 82–83).

Moralna odgovornost uveljavlja različnost, množica pa živi od podobnosti in istovrstnosti. Po Vidu Pečjaku (1994: 44) je značilnost množice poenotenje in razosebljanje, občutki in misli vseh ljudi se usmerijo v isto smer. Novinar je posameznik (ne oseba), naslovníki pa množica posameznikov. Razmerje do množice je lahko samo enostransko, saj z razosebljenim »se«, kakor piše Poler Kovačičeva (2001b: 91), ni mogoče vzpostaviti pristnih, dvostranskih odnosov. Osebnega odnosa med naslovníkom in novinarjem v tem primeru ni mogoče vzpostaviti. Vendar to, da novinar ne more vzpostaviti osebnega stika z naslovníkom, ne pomeni, da se tudi odgovornost zanj razblini. Biti Jaz namreč pomeni »to, da se ne morem izogibati odgovornosti. Jaz je pred Drugim neskončno odgovoren« (Lévinas 1997: 113). Nagovor novinarja postavlja v položaj odgovornosti ne glede na to, ali jo hoče. Odgovornost za drugega, primarno za naslovníka, mu pripada, obenem pa tudi svojo identiteto »dolguje« naslovníkom, saj obstaja zaradi njih in iz razmerja z njimi, razlaga Poler Kovačičeva (2000: 71, 2001b: 91). Podobno glede odnosa med Drugim in Jazom razmišlja tudi Edvard Kovač (2000: 82–83), ki ta odnos povezuje še s svobodo.

Naslovníki so torej tisti, ki jim novinar primarno odgovarja. So ljudje in varovati je treba njihovo dostojanstvo. Pri tem naletimo na pojem človečnosti, humanosti. »Potrebno je misliti na to, kar je človeškega v človeku. To, kar je humanega, je upanje, ki ima svoj temelj v odgovornosti. Odgovornost človeka prepoji in ga angažira, ga naredi obvezujočega za drugega človeka,« ugotavlja Catherine Chaliér (1998: 363). Temeljna naravnost etike Immanuela Kanta je ravno učenje o tem, kako spoštovati človeka. Njegov kategorični



imperativ pravi: »Deluj tako, da lahko velja maksima tvoje volje vselej hkrati kot načelo obče zakonodaje« (Kant 1993: 33). Vanj sta vključeni načeli avtonomije volje in spoštovanja človekove osebe ter pojem dolžnosti, piše Polerjeva (1997: 15) in dodaja: [»Gre torej za spoštovanje človekove osebe in dostojanstva, ki ga tržno usmerjeni množičnokomunikacijski diskurz nove dobe ne upošteva.«] → **FUNKCIJE 4, 5, 6** Kovač (1996: 5) pa je Kantov imperativ za novinarja priredil takole: »Piši tako, da te bodo lahko brez moralnega mačka posnemali vsi novinarji.« Da bi ta imperativ novinarji čim pogosteje upoštevali tudi v praksi, so ga priredili in zapisali v Kodeks novinarjev Slovenije. Kodeks v 27. členu odstavka o pravicah novinarjev in razmerja do javnosti pravi: »Novinar je dolžan upoštevati enaka merila, kot jih sam zahteva od drugih.« Ta stavek je skladen z zlatim pravilom »Ne stori drugemu, kar nočeš, da bi drugi storili tebi«, iz katerega izhaja tudi Kantov imperativ. Splichal (2002: 14) pa pri obravnavanju 27. člena Kodeksa opozarja, da ni jasno, za kakšna merila gre. Podobno so razmišljali tudi snovalci Resolucije št. 1003 parlamentarne skupščine Sveta Evrope, in sicer v 25. členu: »Pri opravljanju novinarskega poklica namen ne posvečuje sredstev. To pomeni, da mora biti informacija pridobljena na zakonite in moralne načine.«

Novinar bi moral upoštevati naslovnikovo dostojanstvo, saj tudi njega nagovarja kot osebo. Na to razsežnost praviloma novinarski kodeksi pozabljajo, pozabljajo pa tudi uredniške prakse, ki svoja ravnanja utemeljujejo takole: [»Ponujamo pač to, kar ljudje hočejo.« Ljudje pa hočejo senzacionalizem. Množična občila so jih navadila nanje, druge izbire pa naslovniki pogosto sploh nimajo, ugotavlja Koširjeva (2003: 114). Merrill (1999: 27) navaja izjave Michaela Kinsleya, ki trdi, da je krivo občinstvo samo: »Kaj pa hinavščina gledalcev in bralcev? Pravijo, da nas (novinarjev, op. V. K.) ne marajo; zgražajo se nad medijskim pritlehnim sporočanjem, potem pa ustvarjajo trg zanj. To je to, kar priliva olje na ogenj.« Po mnenju Polerjeve (1997: 105) ohranjati dostojanstvo naslovnika pomeni, da ne pristajamo na opredelitev, da množična občila javnosti ponujajo tisto, kar si želi. Te potrebe so večinoma ustvarila občila sama. Spoštovanje naslovnika zahteva razbitje omenjenega stereotipa. Ker je v razvitem zahodnem svetu brezsravnost in nespoštljivost ponujenih medijskih spektaklov v imenu »potreb množic« prekoračila meje, je parlamentarna skupščina Sveta Evrope v resoluciji št. 1003 v 16. členu zapisala: »Vsaka informacija, ki ustreza etičnim zahtevam, terja, da njene naslovnike upoštevamo kot osebe in ne kot množico.«] → **FUNKCIJA 4** [Ali pa, s Kovačevimi (1996: 7) besedami: »Vsak človek je torej oseba in gol, ranljiv, vsak človek nam razkriva pogled obličja nemočnega, ki se ne more braniti in ki ga lahko uničijo meč, pero ali kamera, lahko pa ga tudi zaščitijo.« Osebe pa niso le naslovniki in predmeti novinarskega

sporočanja, temveč tudi novinarji sami. Tudi novinar je ranljiv v svoji integriteti in dostojanstvu, zato ga mora poklic ščititi. Ne le sindikalno združenje, temveč vsi, ki so v delovnem odnosu z njim. Novinar ima pravico do obraza tako zasebno kot pri opravljanju svojega poklica (Košir 2003: 114, 115). ] → **FUNKCIJA 4, 5, 6**

Poler Kovačičeva (2001a: 267) poudarja, da velja izhajati iz poziva drugega:

Na odgovornosti utemeljeno novinarstvo razumemo kot poklic(anost) od drugega, od naslovnikov, ki s svojim nagovorom novinarja vzpostavljajo kot etični subjekt in novinarstvo kot etični poklic. Etičnost novinarja in novinarstva je v odgovoru na klic naslovnika. / .../ Odgovor kot odgovornost pa je mogoč le, če novinar vzpostavlja osebni odnos.

### ***3.3 VZORČNO-POSLEDIČNA ZVEZA MED SVOBODO IN ODGOVORNOSTJO***

Novinarska odgovornost je neločljivo povezana z drugim pomembnim pojmom, s svobodo. Polerjeva (1997: 84) združuje svobodo in odgovornost v misli, da ima novinar pravico, da deluje avtonomno, obenem pa dolžnost, da pri tem ravna etično in da spoštuje dostojanstvo osebe. »Tukaj je njegova svoboda sicer omejena, vendar gre za omejitev, ki jo na individualni ravni novinar vzpostavlja nad samim seboj, na skupinski ravni pa naj bi to počelo novinarstvo kot profesija« (Poler, prav tam).

Obstajata dve teoriji o povezanosti med svobodo in odgovornostjo. Prva je, da je svoboda pogoj novinarske odgovornosti, druga pa, da je odgovornost pogoj svobode.

#### ***3.3.1 Svoboda kot pogoj novinarske odgovornosti***

Kurt Baier (1968: 51) v duhu determinizma izpeljuje naslednje štiri korake:

1. Napredek znanstvenih ved kaže, da vse več pojavov podleže določenim pravilom ali zakonom, kar potrjuje trditev, da je vse, celo volja, določeno.
2. Sledi, da volja ni svobodna.
3. Torej nihče ni odgovoren za nič, kar se zgodi.
4. Torej nihče ne bi smel biti kaznovan.

Odgovornost po Baierju torej ni svobodna, iz česar lahko sklepamo, da mora biti nekdo najprej svoboden, preden je lahko odgovoren. Odgovornost zahteva »svobodno voljo,

prostovoljno in neodvisno izbiranje« (Merrill v Poler Kovačič 2001b: 88). Poler Kovačičeva (prav tam) nadaljuje: »Novinar ne more biti odgovoren, če sam ni svoboden subjekt. Poudarjanje svobode kot *pogoja* novinarske odgovornosti se opira na izročilo klasične filozofije: odgovornost je mogoča, ko gre za subjekt; iz tega izvira odgovornost za njegova dejanja, misli in samega sebe.« Chalierjeva (1998: 362) tudi ugotavlja, da je bil v zgodovini filozofije pojem odgovornosti opredeljen skupaj s pojmom svobode. Nadalje pravi, da odgovornost ni temeljna, ampak da je posledična, posteriorna, da temelji na svobodi.

[Številni novinarji, tako ocenjuje Poler Kovačičeva (2001b: 89), dvomijo o tem, da imajo v razmerah, ko novinarstvu vladajo tržne zakonitosti, možnost izbire, da lahko uresničujejo etično držo, ne da bi s tem ogrožali svoj položaj in celo »preživetje« na medijskem prizorišču.] → **eksplicitno FUNKCIJE 4, 5, 6; implicitno FUNKCIJE 1, 2, 3, 7, 8, 9** V krizi torej ni samo novinarska odgovornost, ampak tudi svoboda. Novinarji radi zanikajo, da imajo svobodo izbire. Tudi zato, ker potrditev svobode pomeni priznanje, da smo odgovorni za to, kar smo izbrali. In ker se bomo v primeru »napačne izbire« počutili krive ali celo nesposobne, se bomo svobodne izbire raje vzdržali. Pač zaradi strahu pred prevzemanjem odgovornosti in morebitnimi posledicami. Toda ljudje so različni in vsi se ne otepajo odgovornosti. »Če imamo svobodno izbiro, smo odgovorni za vse, kar izberemo. Ta svoboda je za nekatere dar iz nebes. Za druge je taka odgovornost neznosno breme, ki poraja vprašanja, kako ji lahko pobegnemo, kako naj se ji izognemo, kako naj jo prenesemo na nekoga drugega,« meni Heinz von Foerster<sup>7</sup>.

Tako so nastali mehanizmi za izogibanje odgovornosti, kjer se uporablja/zlorablja hierarhija institucij. Gre za to, da se vsakdo lahko izgovarja, da mu je nekdo drug ukazal, naj stori to in to. [Novinarji so po zaznavanju Poler Kovačičeve (2001b: 89) pogosto pravzaprav očarani nad zavestjo, da niso svobodni. Večkrat slišimo, da jih v neodgovorno ravnanje sili urednik ali posredno pomemben oglaševalec.] → **FUNKCIJE 1, 2, 3, 4, 5, 6** Zadovoljni so, ko najdejo izgovor, da se jim ni treba odzvati. Izmikajo se odgovornosti, saj biti odgovoren zahteva napor. To potrjujejo tudi Christians in drugi (1993: 77): »Etično ravnanje včasih zahteva žrtvovanje in celo trpljenje.« Nasprotno, ko govorimo o izogibanju in prelaganju odgovornosti na druge, pa Chalierjeva meni, da človek nikoli ne miruje. »Veliko težje je namreč odkloniti odgovornost, kakor pa skočiti iz svoje kože!« (Chalier 1998: 363).

Raziskave slovenskega tiska zadnje desetletje, kot ugotavlja Poler Kovačičeva (2001b: 88), kažejo, da so v krizi vse tri postavke opredelitve novinarske odgovornosti (Tabela 3.1).

»Novinarska *neodgovornost* se v praksi pogosto samooklicuje za novinarsko svobodo,« nadaljuje avtorica (prav tam). Zahteve po odgovornem novinarstvu so razumljene kot omejevanje in ogrožanje svobode. Merrill (1999: 22) pravi, da je šel koncept svobode predaleč: »Mediji v imenu svobode objavljajo raznorazne neodgovorne informacije.« Ker je svoboda primarna, odgovornost pa sekundarna, se bo novinar raje odrekel zadnji kot prvi, sklepa Poler Kovačičeva (prav tam) in pristavlja: »Odgovornost naj bi bila potemtakem nekaj, za kar se novinar poljubno odloča in kar lahko, če mu v danem primeru bolj ustreza, tudi prezre, da s tem 'reši' svobodo. Še vedno lahko srečamo tudi interpretacije, ki svobodo pojmujejo kot brezmejno, absolutno.«

### **3.3.2 Svoboda kot posledica odgovornosti**

Za razmerje med svobodo in odgovornostjo v moderni etiki je značilno, da je odgovornost posledica svobode. Emmanuel Lévinas pa ponuja drugačno razumevanje: odgovornost ne sledi svobodi, ampak je pred njo, saj je odgovornost za drugega pred razumsko odločitvijo. Odgovoren sem, ker sem k temu poklican, in ne zato, ker bi se kot svoboden posameznik posebej odločal za to. »Odgovornost zanj *mi pripada*,« piše Lévinas (1998: 63) in nadaljuje: »Vez z drugim se splete le kot odgovornost, pa naj bo sprejeta ali zavrnjena.« Novinarjeva odgovornost je po opisanem mišljenju torej pred njegovo svobodo, s čimer se strinja tudi Chalierjeva (1998: 363): »Odgovornost je tista, ki človeka naredi za-človeka. Če je primarna odgovornost in ne svoboda, potem odgovornost postane neskončna.« Branko Klun (1997: 30) izpostavlja, da svoboda šele v odgovornosti zares postane svoboda in ne zgolj slepa poljubnost. Novinar je temeljno nesvoboden zaradi svoje etične zavesti, ob človeku, ki ga kliče in nagovarja, se ne more počutiti svobodnega in reči, da lahko dela, kar želi. Vendar njegova sprjaznitev z nesvobodo, kakor piše Poler Kovačičeva (2001b: 90), ne pomeni novinarjeve osebne resignacije, ogrožanja avtonomije novinarstva in odpovedi možnosti, da bi bil subjekt. Nasprotno. Ko novinar izpolni svojo etično dolžnost, mu drugi omogoča svobodo. Omogoča mu, da se vzpostavlja kot osebno izpolnjeno bitje. V novinarski praksi pogosto izražen strah, da drugi novinarju odvzemajo svobodo, postaja odveč, prav tako tudi skrb, da bo novinar svojo svobodo izrabljajal za neetične namene. Novinar kot etični subjekt odkriva, da je »neskončnost njegove lastne svobode edinole v njegovi neskončni odgovornosti« (Kovač 2000: 72). Ko odgovarja na klic bližnjega in ko se

---

<sup>7</sup> Vir: <http://www.imprint.co.uk/C&HK/vol1/v1-1hvf.htm> (4. maj 2006).

odpira k neskončni odgovornosti za usodo drugega človeka, je potrjena njegova svoboda.

V moderni dobi je ideal osvoboditve človek, ki sledi racionalno obdelanim, jasno izraženim pravilom. Pravila preprečujejo odvisnost od samovoljnih in neobvladanih, nekodificiranih in »slepih« sil individualnih nagonov in čustev. Za Lévinasa (1998: 63) je to »pravilo« drugi človek. Filozof nadaljuje (1998: 67):

Odgovornost je to, kar pripada izključno meni in je *človeško* ne morem zavrniti. To breme je najvišja čast za mojo edinstvenost. Moj jaz je nezamenljiv in je jaz samo, kolikor sem odgovoren. Lahko se postavim na mesto vsakogar, le mene ne more nihče nadomestiti. Takšna je neodtujljiva identiteta mojega subjekta.

»Sam imam vedno *večjo* odgovornost kot vsi drugi,« trdi Lévinas (1998: 65). To asimetrijo odgovornosti ocenjujemo kot posebej pomembno, ko govorimo o novinarski odgovornosti. V sodobni novinarski praksi pogosto slišimo besede novinarjev, zakaj bi oni morali biti odgovorni, ko pa politiki, direktorji in drugi niso. Zopet smo pri vprašanju, zakaj bi moral jaz ravnati etično in odgovorno, če drugi ne. In obratno, zakaj ne bi smel početi nečesa, kar drugi počnejo brez slabe vesti? Na to Poler Kovačičeva (2001b: 92) odgovarja: »Zato, ker sem *jaz* novinar, odgovoren, četudi drugi (novinarji, uredniki, politiki, gospodarstveniki idr.) niso.« [Novinar kot etični subjekt mora biti odgovoren tudi takrat, ko naslovniki s kupovanjem tabloidov »nagradijo« novinarsko neodgovornost.] → **FUNKCIJE 4, 5, 6** Etika novinarjev mora obstajati ne glede na (ne)etičnost nenovinarjev. Biti moralna oseba pomeni biti varuh svojega brata ne glede na to, ali on vidi to dolžnost. Novinar (naj) za svoje moralno ravnanje ne pričakuje nagrade ali pohvale od drugih, ker to počne zaradi sebe – ker je on sam zavezan k odgovornemu delovanju. »V tem je enkratnost in nepreklicnost novinarjeve odgovornosti, ki ga postavlja v etični odnos« (Poler Kovačič 2001b: 92).

## 4. RUMENO PROTI RESNO

### 4.1 TRENDI DANAŠNJEGA NOVINARSTVA

Tisk se je v razvitih industrijskih deželah oblikoval v dveh smereh: nastala je razlika med resnim, elitnim tiskom, ki se je zavzemal za obveščanje javnosti v smislu informiranja za demokracijo odgovornih državljanov, in komercialnim, rumenim tiskom, ki mu je šlo predvsem za zabavo svojih občinstev in s tem ustvarjanje trga potrošnikov za izdelke svojih oglaševalcev.<sup>8</sup> Pravila igre odgovornega novinarstva, kot pravimo javnosti zavezanemu množičnemu obveščanju, in bulvarskega, zabavnega, kot imenujemo novinarstvo druge vrste, so bila jasna tako producentom medijskih podob, njihovim junakom in tudi občinstvu. Če je namerno širil neresnične podatke medij iz vrste odgovornega novinarstva, so bile posledice drugačne, kot če so to počeli novinarji iz druge kategorije. Bralci, poslušalci in gledalci so informacijam resnih novinarjev zaupali, mediji so bili verodostojni. Zgodb izpod peresa in izpred kamer drugovrstnih novinarjev pa niso jemali tako zares. Akterji dogodkov so praviloma tožili resne medije, rumeno obarvane so ignorirali (Košir 2003: 62).

V začetku devetdesetih je Manca Košir nakazala enega od bistvenih problemov sodobnega novinarstva: novinarji in mediji zaradi različnih dejavnikov pozabljajo, kaj je njihovo primarno poslanstvo. V medijskem spektaklu igra kapital odločilno vlogo in dobiček je privilegirani motiv, piše Koširjeva (2003: 63). [Osnovni cilj sodobnega novinarstva (z

---

<sup>8</sup> Resni časnik (v angleščini *broadsheet*) je definiran kot časnik velikega formata, ki je pisan za (vse)narodno občinstvo in temelji na pisanju o temah, ki zanimajo večino prebivalcev. Resni časnik navadno vsebuje mešanico politike, diplomacije in vojne, skupaj s športom »na zadnji strani«. Cilj tovrstnega tiska je poglobljeno in celovito pokrivanje dogodkov. Jezik je preprost in brez čustvenih presežkov, domnevno tipičen za srednji razred. Pisanje je osredotočeno na samo »temo«, ne pa toliko na tisto, kar zanima javnost (tako imenovane *human interest stories*); to je bolj značilno za tabloide. Značilno za resne časnike je, da jih pretežno polni besedilo, fotografije se pojavijo le redko (ravno obratno kot pri tabloidih). Delovanje »resnih« novinarjev je redko etično sporno. Druga izraza za resni tisk sta kakovostni, elitni tisk, priznala naj bi se mu izvrstnost, saj upošteva načela kakovostnega novinarskega sporočanja, kot so, denimo, resnicoljubnost, težnja po objektivnosti, nepristranskosti, točnost informacij, verodostojnost, celovitost, uravnoveženost, razumljivost, poštenost, jasnost in drugo (Franklin in drugi 2005: 29–30).

Tabloidno novinarstvo (tudi rumeno, komercialno, popularno, senzacionalistično, bulgarsko) je izraz, ki opisuje množična občila, ki so postala del zabavne industrije, namesto da bi bila forum za informirane razprave o za javnost pomembnih temah. Tabloidi namesto zgodb, ki so v interesu javnosti, objavljajo zgodbe, ki zanimajo javnost. V tabloidih se združuje tako sentimentalno kot senzacionalno, pohotno in populistično, dramatično in dražljivo. Tovrstni mediji pogosto izkoriščajo osebno tragedijo posameznikov za javni spektakel, ki vsebuje škandal in senzacijo, kar večkrat zamaskirajo pod interesom javnosti (*human interest*). Jezik je lahkotnejši in poln fraz, vzorcev, klišejev ter besed, ki gredo »lahko v uho« oziroma »se lahko primejo«. Izraz rumeno novinarstvo se navezuje na neetičen, neodgovoren del novinarstva, ki je poln potegavščin, spremenjenih fotografij, kričečih naslovov, prevar – vse zaradi lastne promocije. Za rumeno časopisje je značilen pisan tisk, veliko ilustracij in drugega slikovnega materiala. To novinarstvo je v primerjavi z resnim manj vredno (kar

izjemami, ki jih je iz dneva v dan manj, poudarja Koširjeva (prav tam)) ni obveščanje javnosti, da bi ta lahko soodločala v demokraciji in uživala svoje komunikacijske pravice kot pravice državljanov in ljudi. Odgovorno novinarstvo kot osnovno pravilo novinarjev izumira, prevladujoč pojav današnjega časa je »tržno uravnano novinarstvo«, »novinarstvo denarnice«. Naslovniki novinarskih sporočil niso državljani, temveč potrošniki, novinarski prispevki pa ne informirajo o zadevah javnega, temveč predvsem pripovedujejo zgodbe, ki naj ljudi zabavajo in vznemirjajo, postali so proizvod. Ne plačuje se več kakovostna informacija, ampak pozornost, ki so jo posamični mediji in njihovi novinarji sposobni pritegniti. Več pozornosti bralcev, poslušalcev, gledalcev, višje naklade, boljša poslušanost in gledanost. Iz tega sledi večje zanimanje oglaševalcev za prostor v množičnem občilu, s tem pa večji dobiček. In tako je krog sklenjen.] → **FUNKCIJI 1, 4** Zato vidimo, kar drugi hočejo, slišimo, kar drugi ukažejo. Možnost izbire v tej globalni potrošniški vasi je vse manjša, s tem pa se manjša obseg svobode posameznikov, skupnosti in narodov. Javno komuniciranje se potemtakem spreminja v oglaševanje. Mnogi tržno uspešni založniki, producenti, uredniki in novinarji so navdušeni, da je končno trg glavno merilo njihovega uspeha, češ, samo trg lahko pokaže, kdo je dober in kdo slab. Sprenevedajo se, da tržišče uravnava kakovost medijskih izdelkov. Toda na trgu se ne izkaže, kaj je dobro in kaj ne, temveč, kaj se da prodati. Kupci ne segajo v žep toliko zaradi vzpostavljanja komunikacijske pravice, oblikovanja svobodnega prostora mnenj in idej, zaradi demokracije. Kupujejo predvsem to, kar jim je všeč. Če želimo prodati svoj izdelek, moramo ugotoviti, kaj kupci hočejo, in poskušamo to zagotoviti. Javno komuniciranje se pogosto godi kot oglaševanje, kot (samo)reklamiranje ljudi, dogodkov in stvari (Košir 2003: 63–67).

Pojav »objavljati predvsem teme, ki so zanimive za širšo populacijo« John H. McManus (1994: 169) pojasnjuje z rekom oziroma prisposodbo »Ne moreš pridigati prazni cerkvi«. Mediji so plačani glede na velikost svojega občinstva, ki ga potencialno »dovajajo« oglaševalcem, ne pa, koliko se ljudje naučijo iz njihovega sporočanja o aktualnih dogodkih. »Tako odločitev, da se išče karseda največje število naslovnikov, postane komercialno, ne pa novinarsko pogojena. Tisto, kar je zanimivo, nadomesti tisto, kar je pomembno« (McManus, prav tam). [Glede na to, da so Slovenske novice, ki jih uvrščamo med rumeni tisk, najbolj prodajan dnevni časnik pri nas,<sup>9</sup> lahko sklepamo, da ljudi najbolj zanimajo skrivnostne,

---

zadeva kakovost vsebine) (Franklin in drugi 2005: 258–259, 279–280 ter Ferguson in Patten 1993: 15).

<sup>9</sup> Na spletni strani časnika Večer so objavili novinarski prispevek z naslovom Tiskanim medijem naklade padajo, katerega avtor je Borut Mekina, napisal pa ga je 26. novembra 2005. Po zadnjih trimesečnih (od julija do septembra 2005) podatkih Slovenske oglaševalske zbornice o revidiranih prodanih nakladah časopisov in revij je med najpomembnejšimi dnevniki edino Večeru uspelo obdržati ali celo povečati število prodanih izvodov, z

škandalozne, senzacionalne, tragične, krute in podobne teme. Toda Merrill (1999: 22) poudarja, da »/p/odlost, govornice, trači, senzacije, površinskost in aroganca niso skladni z odgovornim novinarstvom.«.] → **FUNKCIJE 4, 5, 6, 7, 8**

In kaj je tisto, kar bralce na tabloidih tako zelo privlači? Tržno novinarstvo izrazito spodbuja ogledovanje zaradi ogledovanja. Ko novinarji posegajo v zasebnost slavnih osebnosti, tega ne počnejo zaradi pravice javnosti, da izve, ampak zaradi dobičkonosnega senzacionalizma, radovednosti, zavisti, občudovanja, privoščljivosti, posmeha in voajerizma. Tine Hribar (1993: 293) kot tipično sredstvo sodobnega voajerstva navaja televizijo, saj nas h gledanju ne žene predvsem radovednost, kako je v resnici z drugim. »Ne želimo si zvedeti, kako bi mu lahko pomagali, če je morda v stiski; ne preveva nas torej skrb za drugega, temveč nas privlači čisti užitek pogleda« (Hribar, prav tam). To pa ni nič drugega kot »očesna naslada« oziroma »užitek gleduštva«, nadaljuje avtor. Urednik Slovenskih novic Marjan Bauer pa na vprašanje o privlačnosti tabloidov Matiji Grahju (2004: 22) odgovarja:

Tabloid gradi na čustvenih odzivih bralcev. Je takojšnja ocena stvari, človeka. Tabloid so takojšnje vrednostne sodbe, ki so vedno dvopolne: to je v redu, to ni; ta človek je dober, oni je slab. Takšno naglo vrednotenje je v vseh nas. Tabloid izreka vrednostne in druge sodbe prej kakor drugi časopisi in izreka jih na bolj poudarjen način. Kri je bolj rdeča, kakor je v resnici, človek je lepši, zlo je večje, žalost globlja – na neki način je vse malce karikirano, a še vedno je vse res.

[Poler Kovačičeva v spremni besedi knjige Surovi čas medijev piše, da »le novinarji, ki se trudijo uresničevati osebno odgovornost do naslovnikov kot nosilcev sporočanjских pravic, lahko odločilno preusmerijo navidezno neustavljivo spreminjanje slovenskega medijskega prostora v bojišče ekonomskih, političnih in drugih interesov, kjer javni interes večinoma izgublja.«.] → **FUNKCIJI 1, 4** Na poti do »vrha« pa medij uporablja različna sredstva, ni mu mar niti za človekovo dostojanstvo. [»Medijska realnost kot prevladujoča stvarnost, svoboda brez odgovornosti, dobičkonosnost kot vrhovno načelo, tržne norme kot novinarski imperativ, izumiranje etike – to so lastnosti zdajšnjega medijskega časa« (Poler

---

48.901 na 48.981. Časopisu Delu je glede na prejšnje trimesečje prodana naklada padla za 649 izvodov, Dnevniku pa za 265 izvodov. Povprečna prodana naklada Dela je bila v zadnjem trimesečju 72.680 izvodov, Dnevniku pa 46.811 izvodov. Le prodaja Delovega tabloida Slovenske novice se je povišala, povprečna prodana naklada v zadnjem trimesečju se je glede na prejšnje zvišala za kar 2000 izvodov. Novic v povprečju prodajo 91.405 izvodov na dan. Ta tabloid očitno vpliva takrat novega dnevnega tabloida Direkt ni občutil, a treba je opozoriti, da je Direkt na trg prišel šele septembra. Njegova lanska povprečna prodana naklada je bila po podatkih v novinarskem prispevku na Dnevnikovi spletni strani (intervju z urednikom Direkta Bojanom Požarjem je za Nedeljski Online naredil Tomaž Bukovec, naslovil ga je Petek, 13., praznik za Direkt) 17.000 izvodov, na začetku februarja pa so prodali že 25.000 izvodov.



Kovačič 2003: 7).] → **FUNKCIJE 4, 5, 6, 7, 8, 9**

Mojca Drčar-Murko (1997: 32) ocenjuje, da je zgodovina razvoja novinarskega poklica pokazala, da je za ta poklic in družbo najslabše, če se novinarjem in drugim uporabnikom javne besede začne dozdevati, da so postali razsodniki samo zato, ker imajo dostop do javnih občil. Življenje vsak dan dokazuje, da je resnica relativna in zato približevanje njej zahtevno. Viri so pogosto nezanesljivi in skriti, ljudje pa zaradi površnosti ali zaradi zavzemanja za zasebne koristi pripovedujejo kup netočnosti. Temu se pridružujejo prevelika lahkotnost pri obravnavanju resnih tem, pomanjkljiva kontrola zanesljivosti virov, površnost, občasna nespoštljivost do dela drugih in malikovanje vplivnih osebnosti. Cilj še vedno – le z drugačnim predznakom – posvečuje sredstva in ne obratno. Občila včasih ne znajo potegniti črte ločnice med zasebnimi napadi na nasprotnike in javnimi interesi, ki jih morajo ščititi. Gospodarnost proizvodnje časnikarskih izdelkov pogosto narekuje uporabo cenenega populizma. Raven strokovne usposobljenosti časnikarstva se zato nemara znižuje, ne zvišuje, meni Drčar-Murkova (prav tam). Včasih je občinstvo, kot kaže, ločevalo med resnimi in tabloidnimi mediji, zdaj pa mnogi razlike sploh ne opazijo. To jim omogočajo tudi mediji sami, piše Koširjeva (2003: 62).

Sandra Bašić Hrvatina v pogovoru z novinarjem Grahom (2004: 23) pristavlja, da je vdor lahkotnejših vsebin v resni tisk tudi posledica tega, da so časopisne hiše pričele bralca dojemati kot nekoga, ki potrebuje razvedrilo. »Razmišljajo nekako takole: 'Ker je življenje težko, ker postaja vse bolj zapleteno, jim ne bomo še mi dodatno zapletali življenja. Ponudimo jim lahkotne vsebine, da se bodo zvečer, po prihodu z dela lahko razvedrili.' Podcenjevanje inteligence bralcev ostaja maksima vodstev časopisnih hiš,« pojasnjuje Bašić Hrvatina (prav tam).

Posameznik ima dostop do vse večje količine informacij, s tem pa se povečuje tudi hitrost posameznikovega naveličanja nad obstoječimi proizvodi informacijskega trga in hitrost pojavljanja novih pričakovanih potrošnikov, zato ga je treba šokirati, izpostavlja Teršek (2003: X). »Ni presenetljivo, če tiskani mediji v 'boju za obstanek' posežejo tudi po tistih vsebinah in načinu sporočanja, ki domujejo onstran meja dobrega okusa, legitimnosti ter meja ustavnosti in zakonitosti,« nadaljuje Teršek (prav tam).

Senzacionalne novice – novice, ki vdirajo v zasebnost, pretiravajo ali so žgečkljive – pritegujejo pozornost in utegnejo povečati obseg občinstva. »Če nebeški gospod dopusti, da se kaj zgodi, pravi staro časnikarsko izročilo, se budnemu uredniku res ni treba obirati, da zadevo natisne ali jo oddaja. Konec koncev 'imajo ljudje pravico zvedeti' tisto, kar se dogaja v

družbi, pa naj bo še tako priskutno ali nespodobno« (Lambeth 1997: 77–78). Toda malo jih ugotovi, da so nekatere informacije tako »napihnjene«, da so precej oddaljene od resnice (Lambeth: prav tam).

Na slovensko novinarstvo prežijo tri ključne pasti, ki jih izpostavlja Jaša L. Zlobec (1993: 7):

1. Zaradi vse večje konkurence se niti novinarske hiše niti posamezni novinarji ne sprašujejo preveč tankovestno o zanesljivosti informacij, ki jih dobivajo. Prehiteti konkurenco – to postaja vse bolj temeljni aksiom slovenskega novinarstva.
2. Integriteta posameznika, ki naj bi bila v sodobni demokratični družbi najvišji cilj, je v dobršnem delu novinarstva popolnoma poteptana. Kdorkoli o komerkoli lahko napiše karkoli. Pa naj gre za pisma bralcev ali za komentarje hierarhično najvišjih novinarskih peres. Danes so pisma bralcev v naših časnikih vse prepogosti instrument uredniške politike. Zelo preprosto: umazano delo, ki se za novinarje in urednike ne spodobi, opravijo izbrana pisma bralcev.
3. Zaradi vsesplošne dirke za ekskluzivnimi informacijami so postala javna občila idealno polje za politične zlorabe najrazličnejših vrst, pri čemer so nadvse dejavni tako strankarski prvaki kot obveščevalne službe pod njihovim nadzorom.

[»To so zadeve, ki jih preprosto ni mogoče popraviti. Madež na človeku ostane. Kodeksi, zakoni in sodne prakse tega ne bodo mogli spremeniti, resnična sprememba se bo zgodila takrat, ko bomo vsi skupaj v sebi vedeli, kje so meje med etičnim in neetičnim,« zaključuje Zlobec (1993: 7). .] → **FUNKCIJE 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9**

#### ***4.1.1 Zbliževanje značilnosti kakovostnega in tabloidnega novinarstva***

Resni slovenski dnevnik se vse bolj nagibajo v smer rumenega tiska. Nekoč jasno postavljene meje med kakovostnim tiskom<sup>10</sup> in rumenim tiskom, tabloidi, se premeščajo in zabrisujejo. »Ne prilagajajo se tabloidi resnemu tisku, ampak poteka obraten proces: resni

---

<sup>10</sup> Sicer pa, kakor razlaga Bašić Hrvatina, Slovenija sploh nima resnega, kakovostnega časopisa, kot jih lahko najdemo v tujini. »Bralec v časniku ne išče samo informacij, išče tudi jasna stališča. Resni tisk ima dolžnost in pravico, da določena vprašanja, za katera uredništvo meni, da so pomembna, postavi na dnevni red javne razprave ne glede na to, ali se politika s tem ukvarja ali ne. / .../ Resen časopis mora bralcu ponuditi več kot dnevnoinformativni servis. Ta več je tisto, kar ga dela za resen časopis,« je Grahju (prav tam) povedala Bašić Hrvatina. Resni tisk, ki je na višini svoje naloge, mora biti sposoben vsiliti družbi, gospodarskim, političnim in drugim elitam vprašanja, ki so po njegovem mnenju za družbo pomembna.

časopisi privzemajo metode in prijeme, ki so bili še do nedavna opredelilna lastnost rumenega tiska« (Grah 2004: 22). S tem bi se strinjali tudi Franklin in drugi (2005: 28, 29), ki omenjajo angleški izraz *broadloid*,<sup>11</sup> ta pa opisuje porast pojavnosti, ko resni časniki svoje zgodbe in obliko prilagajajo oziroma približujejo tabloidnemu poročanju. To se kaže v tem, da resni časniki vsebujejo manj novic (še posebej na področju tujih novic, tistih v zvezi z oblastjo in preiskovalnih zgodb), te so zamenjala mnenja, narašča pa tudi število fotografij. Podobno pojav opisuje tudi Ian Connell (1998: 12) in ga označuje z izrazom tabloidizacija (*tabloidisation*), ki ga razume »kot proces, ki pretvarja domnevno racionalne diskurze v senzacionalistične«. Opisuje tudi dva pogleda oziroma smeri, v kateri naj bi se novičarski diskurz zadnja desetletja pomikal (1998: 14–16). Govori o dveh vidikih vpliva tabloidizacije na diskurz: homogenizaciji in polarizaciji. Homogenizacija je izraz za trend, ko se novice spreminjajo v zabavo – senzacionalistično novinarstvo je prodrlo v vse novičarske množične medije, iz tega sledi zabrisovanje meje med tabloidnim in kakovostnim novinarstvom. Polarizacija pa po Connellovi razlagi pomeni, da se rumeno in resno novinarstvo razdvajata, toda ne popolnoma. »Tabloidni in kakovostni novičarski diskurz bi lahko bila dve vrsti istega rodu« (Connell 1998: 16). Četudi sta omenjeni vrsti novinarstva ločeni, še vedno ostajajo določene temeljne podobnosti, ki ju »mečejo v isti predal«, meni Connell. Tabloidi so mogoče postali še bolj senzacionalistični, vendar se to ni razširilo po celotnem področju novinarskega dela, torej se resni tisk ni dokončno »okužil«.

Slovenski resni dnevnik se (vsaj) na oblikovni ravni približujejo tabloidom. Vse bolj »zračni« postajajo, kakor temu pravi Grah (2004: 23). Velikost tiskanih črk se povečuje, z njimi vred beli prostori med vrsticami. Zaradi tega morajo biti prispevki krajši, informacij je manj. Naslovi postajajo vse bolj poudarjeni, fotografije večje in zapolnjujejo vse večji del časopisne strani. To je posledica splošnih trendov, ki jih zasledimo marsikje po svetu. »Popularni časopisi silijo v spremembe kakovostne časopise,« je v pogovoru z Grahom (prav tam) pojasnjuje Bašić Hrvatinova. Težava je, da v želji po povečanju naklade nastajajo »potencirane« zgodbe tudi pri resnih, verodostojnih medijih, je že pred mnogimi leti opozarjal Crawford (1924: 108). Meja med senzacionalizmom in preverjeno javno besedo, pravi Predrag M. Đuričić (1990: 60), se postavlja tam, kjer je resnica (ali več resnice), in to je v svobodnem mediju. Svoboden medij pa je po avtorjevih besedah tisti, ki objavlja preverjene informacije. Pravilo je, da je medij vreden toliko, kolikor so vredni njegovi novinarji.

---

<sup>11</sup> Neologizem *broadloid* je skoval Alan Rusbridger, urednik britanskega resnega časnika Guardian.

#### 4.1.2 Kriza novinarske etike

Na področju utemeljitve etike in morale gre danes za dve različni težnji, ki ju razvršča Jamnik (1998: 289): prva si prizadeva, da bi postavila določene vrednote, na podlagi katerih se je mogoče odločati, druga pa ruši vse, kar bi moglo biti trdnejša osnova. »Danes je vse bolj pogost individualizem in iskanje prijetnega življenja, katerega osnovna zahteva je določena mera tolerance; to je čas brez dolžnosti, za katerega je značilna samo zelo okrneta in minimalistična morala« (Jamnik, prav tam). [Mnogi novinarji se »morajo« držati zapovedi svojih nadrejenih, ti pa hrepenijo po dobičku. Prav ta nagnjenja so novinarsko etiko potisnila v ozadje, na njen subjekt pa pozabila. Nastopila je torej kriza: kriza novinarstva kot profesije, ki izgublja avtonomijo in etično naravnost, prav tako kriza novinarja kot subjekta in še kriza naslovnika, ki je v praksi novinarskega sporočanja zgolj objekt, izpostavlja Poler Kovačičeva (2001a: 5). »Liberalizem pa za nameček poruši možnost vsakršnega objektivnega vrednostnega sistema, etika je stvar dogovora, predvsem pa predmet lastnega interesa«, poudarja Jamnik (1998: 291).] → **FUNKCIJE 1, 2, 3, 7, 8, 9**

[Kriza novinarske etike po mnenju Williama A. Hachtna (1998: 174–175) zaznamuje »usodo resnih novic in javnega obveščanja« v času, ko je popularna kultura »pogreznila legitimno novinarstvo v mešanico zabave, znamenitosti, senzacij«. Cilj pridobivanja dobička je večinoma neskladen z etiko.] → **FUNKCIJE 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9** [Medtem ko novinarska etika prodira v predavalnice, knjige, razprave in raziskave, pa v praksi opažamo nasprotno težnjo: etika izginja iz novinarskih uredništev in presoj novinarjev. Postmoderni novinar etike domnevno ne potrebuje več. Odvrže »temeljna načela, predpise, kodekse, standarde in zakone«, kakor stanje opisuje Merrill (Poler Kovačič 2000: 66), kodeks kot ubeseditev novinarskih norm postane odveč.] → **FUNKCIJE 7, 8, 9** Problemi nimajo vnaprej določenih rešitev, ne obstajajo stroga načela, ki bi si jih zapomnili in se tako izognili situacijam s slabim izidom. Novinarstvo izgublja iluzije, da so v kodeksu zapisane norme uresničljive. Majhne ureditve in sistemi, ki jih ustvarjamo, so krhki, lomljivi, poljubni in negotovi, zato se novinar odreka kodeksu, etično presoja tako rekoč »po posluhu«, kar pomeni »intuitivno, spontano, čustveno in pogosto iracionalno« (Merrill, navedeno po Poler Kovačič, prav tam).

Kodeksi novinarjev vsebujejo pravila, kako ravnati. Pravila morajo biti upovedana »praktično« v tem smislu, da lahko preverjamo njihovo (ne)uresničevanje in kršitve po potrebi sankcioniramo. Ali novinar navaja točna dejstva, ali prikriva pomembne podatke, ki so mu na voljo, ali poneverja dokumente, celo laže, pa se da preveriti in v skladu z

ugotovljenim tudi ukrepati, piše Koširjeva (2003: 111).<sup>12</sup> Namen etičnih kodeksov na splošno je po prepričanju Christiansa in drugih (1993: 135) ustvariti organizacijsko zavedanje in so lahko učinkovito sredstvo, s katerim bi se lahko institucionaliziralo etično ravnanje. Andrew Belsey in Ruth Chadwick (1999: 65) pa sta prepričana, da bi kodeksi morali proizvajati sposobnost etičnega presojanja, saj to vodi do predanosti kakovosti. Takšna je sicer naloga kodeksov, vprašanje pa je, ali bodo novinarji opravljali svojo nalogo in načela, zapisana v kodeksu, spoštovali.<sup>13</sup> Dejstvo je, da kodeks ne more biti edino in zadostno vodilo moralnega presojanja. Noben kodeks ne more, kot pravita Belsey in Chadwick (1999: 65), predvideti vsake situacije: »Kodeks, ki sestoji iz številnih pozitivnih in negativnih pravil, ne more 'pokriti' vsakega primera ali vsakega tipa primera. Življenje na splošno prinaša nove situacije, ki so etično problematične.« Zopet lahko sklenemo, da mora novinar presojati in se odločati v vsaki situaciji posebej.

[O tem, o čemer naj bi – skladno s profesionalno kompetenco – odločali novinarji, danes vedno bolj, čeprav pogosto prikrito, odločajo drugi: multinacionalne korporacije, delničarji, vlagatelji, lastniki, založniki, vodstvo medijske hiše, oglaševalci, vlada, viri informacij, njihove službe za odnose z javnostmi in drugi, tudi trg. Novinarji postajajo »strežniki« njihovih interesov in tako izgubljajo vlogo nadzora nad procesi v medijski realnosti.] → **FUNKCIJE 1, 2, 3, 4, 5, 6** V krizi je »kdo« sporočevalskega procesa, torej tisti, ki sprožijo in vodijo sporočanje (Poler Kovačič 2000: 67 in Splichal 1997: 353).

Karmen Erjavec (1999: 153) je prepričana, da je novinarsko kakovost, ki je pogoj za etično novinarstvo, mogoče doseči tudi z dobro postavljeno mrežo novinarske infrastrukture, kamor sodi samonadzor v obliki novinarskih društev in tiskovnih svetov, vse pod okriljem etičnega kodeksa, predpogoj pa je vsebinska, strokovna in posredovalna usposobljenost novinarja. Pri kritiki in odpravljanju (popravljanju) napak pomagajo, denimo, tudi medijski ombudsman, podelitev novinarskih nagrad in raziskave novinarske kakovosti. Vsaka medijska hiša lahko kakovost zagotavlja z uredniškimi sestanki, kjer kolegi kritično ocenjujejo delo preteklega dne.

---

<sup>12</sup> V diplomskem delu trdimo, da merila oziroma podlage za presojanje skladnosti ravnanja novinarjev s Kodeksom niso jasna, pregledna in nedvoumna ter da gre v praksi za subjektivne presoje.

<sup>13</sup> Novinarski kodeks je kodeks poklica, ki ni prava profesija, med drugim, ker ni omejen z licenčnim dostopom do opravljanja tega poklica, ugotavlja Marko Milosavljevič (2002: 11). Razlog za to odprtost je znan: novinarsko delo temelji na osnovni človekovi pravici, to je svobodnem izražanju mnenj in izmenjevanju informacij. Če bi v novinarstvu uvedli podeljevanje licenc, bi omejili temeljne človekove svoboščine in osnovo demokratične družbe – pravice do nestrinjanja. Kodeks novinarjev Slovenije mnogi novinarji obravnavajo kot edini akt, ki vsebuje etična načela. Ima pa tudi pomanjkljivost: da je interni kodeks prostovoljne organizacije. Društvo novinarjev Slovenije ob kršitvah svojega kodeksa ne more izvesti tako strogih sankcij, kot jih v primerjavi hujšega kršenja svojih kodeksov lahko pričakujejo denimo pravniki ali zdravniki (Milosavljevič 2002: 12).

Na Slovenskem so vsi časniki tržno blago, zato so etično pokončni novinarji, ki hočejo znati in vedeti, redkost, ocenjuje Koširjeva (2003: 76). Christians in drugi (1993: 86) menijo: »Novinarsko sporočanje bi morale voditi družbene norme, ne pa trg ali mehanična učinkovitost.« Avtorji dodajajo, da s to izjavo ne nasprotujejo ustvarjanju dobička, temveč le prezirajo idejo o dobičku kot o odločujočem cilju.

Novinarjevo moralno gonilo je torej spoštovanje do moralnega zakona, ki se kaže v spoštovanju dostojanstva človekove osebe – v tem, da človeka obravnavamo kot cilj in ne sredstvo. Temelj novinarstva v postmoderni dobi je v vrnitvi novinarske etike z vrnitvijo novinarja kot etičnega subjekta (Poler Kovačič 2000: 71).

#### **4.2 MEJA MED JAVNIM IN ZASEBNIM**

Ena izmed dilem, ki pogosto pestijo novinarje, je, ali je pri novinarskem upovedovanju bolj pomembna pravica javnosti do obveščeniosti ali pravica posameznikov (in tudi virov informacij) do zasebnosti. Obe imata po mnenju Ade Polajnar Pavčnik (1995: 105) v demokratičnih družbah odločilen pomen. Novinar mora tako tehtati med različnimi interesi, znajde v precepu med tem, komu je »bolj« odgovoren, katere informacije naj zamolči in katere razkrije, ali naj poseže v zasebnost ali naj upošteva posameznikove pravice, razpravlja avtorica. Razvoj varstva človekovih pravic je ustvaril pravico do zasebnosti in osebnega življenja, kar omogoča svoboden razvoj osebnosti in ljudi ščiti pred nedopustnimi posegi v njihovo zasebno življenje, piše Polajnar Pavčnikova (1995: 101).

Razliko med javnim in zasebnim Slavko Splichal (2005: 11) opredeljuje takole: Javnost v negativni opredelitvi pojmuje kot nasprotje zasebnosti in tajnosti: torej je javno tisto, kar ni bodisi zasebno bodisi tajno. / .../ Uveljavljanje zahteve po javnosti nasproti pravici do zasebnosti povzroča mnogo več dilem in sporov, zlasti ko gre v nekem konkretnem primeru za vprašanje določitve meje med dosegom javnega nadzora in pravice vedeti ter nedotakljivim območjem uživanja človekove pravice do zasebnosti. / .../ Tudi danes je načelo javnosti še vedno bolj ogroženo zaradi varovanja zasebnosti. In paradoksalno je, da je v imenu pravice javnosti, da je obveščena več pozornosti namenjene omejevanju človekove pravice do zasebnosti kot pa omejevanju tajnega delovanja državnih institucij in gospodarskih družb.

Lampe (2004: 38–39) meni, da bi bilo zasebnost najlažje poimenovati v negacijskem smislu – kot nekaj, kar ni javno. Gre za nematerialne dobrine, ki jih posameznik noče ali ne bi hotel nameniti (širši) javnosti. Seznanjanje javnosti z njegovimi osebnimi zadevami je

omejeno. Teoretično-filozofska razmišljanja o zasebnosti se dotikajo istih izhodišč: omejen dostop drugih ljudi, javnosti in državne oblasti v zadeve, ki jih posameznik hoče obdržati zase. Zasebnost posameznika pa po mnenju Evropskega sodišča za človekove pravice presega posameznikovo notranjo sfero, saj ljudje nismo izolirana bitja, temveč sklepamo medsebojna razmerja z ostalimi posamezniki. Iz tega razloga mora zasebnost obsegati tudi področje sklepanja in vzdrževanja razmerij z drugimi ljudmi, piše Alenka Kuhelj (2004: 48). S tem se strinja tudi Lampe (2004: 40), ki trdi, da že dejstvo, da posameznik kot družbeno bitje nenehno prihaja v stik z drugimi posamezniki, javnostjo in tudi državno oblastjo, priča o tem, da je njegova zasebnost (in svoboda) načeloma omejena, njegov interes po ohranitvi nedotakljivosti njegove zasebnosti pa omejen zaradi različnih interesov drugih posameznikov, javnosti ter državne oblasti.

V dobi računalniškega prenosa podatkov je skrivanje zasebnosti prava umetnost. Obstaja več vrst posegov v zasebnost, za vse pa je značilen poseg v zasebnost posameznika, ki ga »zakrivi« neka druga oseba. V zvezi s tem se pojavi pojem *big brother* učinek, ki pomeni vidnost, prozornost naših življenj. Temu pojavu Lampe (2004: 41) pravi deprivatizacija človekovega življenja.

[Ker so ljudje vedoželjni predvsem takrat, ko gre za zasebne zadeve drugih, je zbiranje in javno predstavljanje tovrstnih podatkov postalo dobičkonosen posel.] → **FUNKCIJI 4, 5**  
Ali imajo potemtakem novinarji pravico posegati v zasebno sfero ljudi, ker je pridobivanje in objavljane informacij pač njihovo poslanstvo? Na to vprašanje ni enoličnega, občega odgovora, odločati se je treba v vsakem primeru posebej. Pri tem je treba proučiti, ali je oseba, o kateri se razpravlja, javna oseba, ali je res »zakrivila« dejanje, za katero bi morala javnost vedeti, ali so podrobnosti res pomembne za javnost in podobno. Šele po temeljiti raziskavi dejstev in dejavnikov se lahko novinar odloči, ali je sporočanje o tej zadevi legitimno, torej etično nesporno. [Mediji morajo v današnjem času ustvarjati dobiček; razprava o morebitnem pretiranem in neupravičenem posegu v zasebnost je v tem kontekstu videti postranska stvar (Lampe 2004: 38).] → **FUNKCIJE 1, 2, 3, 4, 5, 6**

S pojmom zasebnosti je tesno povezan pojem pravice do zasebnosti, ki se večkrat pojmuje kot »pravica do spoštovanja zasebnega življenja« (Lampe 2004: 42). Je eden izmed nepogrešljivih elementov človekove eksistence, ki varuje človeka pred oblastjo, javnostjo in drugimi posamezniki, je pravica biti sam z »minimumom posegov v odločitveno, duševno,

prostorsko in informacijsko zasebnost« (Lampe 2004: 42). Tudi to je pravno urejeno.<sup>14</sup> Pravica do zasebnega življenja ne more biti definirana in enako zaobsežena glede na vse posameznike, saj je treba upoštevati nekatere specifične poklice oziroma družbeno izpostavljenost tistih skupin posameznikov, ki so manj varovani pred posegi v zasebno sfero, je prepričana Kuhljeva (2004: 49), ki v to skupino uvršča vse, ki jih lahko označimo z besedo javne osebnosti.

Dinamika družbenega življenja v določenih primerih zahteva izpostavljanje posameznika v javnosti, mediji pa so sredstvo, prek katerega podoba posameznika najpogosteje pride v javnost. Ne samo radovednost, temveč tudi ustavna pravica do obveščeniosti (2. odstavek 39. člena Ustave RS) posamezniku zagotavlja dobiti informacijo – vsak lahko svobodno sprejema vesti (1. odstavek 39. člena Ustave RS). A Lampe (2004: 286) poudarja, da ta interes že v začetnem položaju prevlada nad interesom drugega posameznika po ohranitvi nedotakljivosti zasebnosti, natančneje, po neširjenju njegove podobe v javnosti. Vzpostaviti bi bilo treba pravično sorazmerje, kar pa je težko. Lampe (prav tam) zato glede na obstoječe družbeno stanje meni, da gre vseeno dati prednost posameznikovi pravici do obveščeniosti, pravici javnosti do obveščeniosti in svobodi tiska. [Pri tem predlaga omejitve:

Mediji v svoji vlogi 'psa čuvaja' demokracije enostavno morajo biti deležni nekega manevrskega prostora tudi pri posegih v zasebnost posameznika. Vendar 'pes čuvaj' v svoji vlogi ne sme podivjati preko mej varstvenega namena. Po drugi strani pa tudi ne sme postati 'zdresirano ščene' določenih političnih ali drugih interesnih sfer. Mediji nikakor ne smejo v svoji vlogi zlorabljati družbenih pooblastil, ki jim gredo. Ena izmed omejitev medijev, ne samo medijev, temveč vsakega posameznika, je pravica drugega – v našem primeru pravica do zasebnosti drugega.] → **FUNKCIJE 2, 5, 8**

Tehtanje med javnim interesom in varovanjem zasebnosti pa Janez Šinkovec (1997: 1160) »zaustavi« z izjavo: »Javnega interesa ni, če poročanje ni etično, zlasti če se nanaša na intimno sfero.« Intimna sfera je po besedah Šinkovca varovana vsakomur, ne glede na vlogo v javnosti. Vanjo spada spolno življenje, operacije in zdravstvene preiskave, telesna ali duševna prizadetost, zdravniku, odvetniku ali duhovniku dana zaupna informacija. Predmet novinarskih besedil v Direktu, ki jih bomo obravnavali v petem poglavju, bo Kovačičevo

---

<sup>14</sup> Vendar pa se lahko glede na dejstvo resničnosti trditev po besedah Lampeta (2004: 282) toženca oprusti krivde v določenih primerih; kadar je trdil ali raznašal kaj iz osebnega ali družinskega življenja drugega pri: izvrševanju uradne dolžnosti, politične ali druge družbene dejavnosti, pri obrambi kakšne pravice (svoboda tiska, govora), ali pri varstvu upravičenih koristi (tudi interesa). Če v teh primerih storilec dokaže resničnost trditev ali če dokaže, da je imel utemeljen razlog verjeti v resničnost tistega, kar je trdil ali raznašal, se ga ne kaznuje. Poudarili bi lahko tretjo in četrto točko, na kateri se novinarji večkrat sklicujejo (Lampe, prav tam).



zdravstveno stanje Danila Kovačiča – njegova intima.

Ker bomo vdor v zasebnost obravnavali v študiji primera, izpostavljamo 20. člen Kodeksa novinarjev Slovenije:

[Novinar spoštuje pravico posameznika do zasebnosti in se izogiba senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju njegove zasebnosti v javnosti. Poseg v posameznikovo zasebnost je dovoljen le, če za to obstaja javni interes. Pri poročanju o javnih osebnostih in tistih, ki želijo dobiti moč in vpliv ter vzbujati pozornost, je pravica javnosti do obveščенosti širša. Novinar se mora zavedati, da lahko z zbiranjem ter objavo informacij in fotografij škodi posameznikom, ki niso vajeni medijske in javne pozornosti.] → **FUNKCIJE 2, 5, 8**

Dvaindvajseti člen pa nadaljuje, da »mora novinar posebno obzirnost pokazati pri zbiranju informacij, poročanju in objavi fotografij ter prenašanju izjav o otrocih in mladoletnikih, tistih, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija, osebah z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter drugih huje prizadetih in bolnih«.

Pravica do zasebnosti je v slovenskem pravu zagotovljena neposredno z Ustavo (35. člen): »Zagotovljena je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic«. Kršitev te pravice pa je podana, kadar se brez privolitve prizadetega raznašajo dogodki iz njegovega osebnega in družinskega življenja, in sicer ne glede na to, ali lahko to škoduje njegovemu ugledu in časti.

## **5. ŠTUDIJA PRIMERA: POROČANJE O ZDRAVSTVENEM STANJU NEKDANJEGA DIREKTORJA DRUŽBE HIT DANILA KOVAČIČA**

### *Uvodna obrazložitev*

V študiji primera izpostavljam – prikazujemo na primeru – razmerje med novinarsko svobodo in odgovornostjo. Uporabljamo primerjalno metodo jezikovne in etične analize, s katero obravnavamo dvanajst novinarskih besedil, ki so jih Delo, Dnevnik in Direkt objavili med 1. septembrom 2005 in 16. februarjem 2006. V teh prispevkih iščemo posamezne sestavine spremenljivk in funkcijske povezave med njimi. Tako bomo ugotavljali, ali sta svoboda in odgovornost v premem ali v obratnem sorazmerju (slednje trdimo v hipotezi). Poleg tega bomo ugotavljali, kakšna je uravnoteženost med odgovornim in svobodnim pisanjem v posameznem mediju. Predvidevamo, da rumeni tisk bolj kot kakovostnejši prodira v posameznikovo zasebnost in je zato manj etičen in odgovoren. V prvi vrsti pa želimo prikazati, da se obravnava zasebnosti javne osebe<sup>15</sup> v resne(jše)m in rumenem tisku razlikuje: prvi upošteva etične zapovedi, drugi pa neupravičeno razkriva zasebnost javne osebnosti – v našem primeru podrobnosti o zdravstvenem stanju Danila Kovačiča, nekdanjega direktorja novogoriške družbe Hit, ki je tudi eden glavnih akterjev afere Hit.

Vendarle pa spoznavamo, da je izbrana metoda pomanjkljiva, saj zgolj z analizo besedil ne moremo prepoznati tudi ozadja, zakaj je novinar pisal tako, kot je. Nimamo podatkov o tem, ali je avtor pri oblikovanju besedila uporabil etično sporno metodo zbiranja informacij in/ali jezikovno sporne izraze po lastni izbiri (v tem primeru bi bila svoboda večja) ali pa je šlo za pisanje po navodilih delodajalca (svoboda bi bila manjša). Novinarjeva svoboda bi bila okrnjena tudi, če bi novinar izbral sporno metodo zato, ker je pod pritiskom, da se mora dokopati do informacij, s katerimi bo njegov medij prehitel konkurenco. Vendar ker je novinar samostojno izbral delo pri medijski hiši, ki to od njega zahteva, izpeljujemo, da je zmanjšanje svobode posledica njegove svobodne odločitve, torej se je novinar delu svobode »svobodno« odrekel. Okoliščine za nastanek spornega besedila bi lahko proučevali z drugačnimi metodami, denimo, s poglobljenimi intervjuji z novinarji in uredniki ali z

---

<sup>15</sup> Javne osebe se delijo v dve skupini. V prvi so tiste osebe, ki se zaradi svojih funkcij, položaja ali kake druge lastnosti pogosto pojavljajo v javnosti in ima zato javnost upravičen interes do obveščenosti. Gre predvsem za državnike, politike, zvezdnike iz zabavnega in televizijskega življenja, športnike, umetnike, uspešne poslovneže in podobno. Ti ljudje se prostovoljno izpostavljajo javnosti ter s tem tudi določene vidike svoje zasebnosti. V drugo skupino javnih oseb pa uvrščamo t. i. relativne javne osebe. Gre za osebe, katerih podoba se je pojavila v zvezi z dogodkom ali javnim mestom, ki uživa interes po informiranosti javnosti (Lampe 2004: 288).

opazovanjem z udeležbo. Tako bi prišli do bolj celovitih, natančnih in jasnih odgovorov, toda to je lahko predmet nadaljnjih raziskovanj. Z izbrano metodo želimo le prikazati razlike med pisanjem med resn(ejš)im in tabloidnim tiskom, zato razlogov in okoliščin ne bomo upoštevali, temveč ocenjevali le na podlagi samega zapisa. Naslonili se bomo na dejstvo, da je bil sporni prispevek objavljen, zapis je relativno svoboden in kot takega ga tudi analiziramo – ne glede na to, kdo je izbral način upovedovanja. Ker je sporočanje mestoma sporno, a je prispevek kljub temu objavljen, sklepamo, da je tako besedilo bolj svobodno od tistega, kjer spornih sestavin – etično oporečne metode zbiranja informacij in neustreznih jezikovnih sredstev – nismo našli. Če bomo v odlomkih našli tovrstne kazalnike novinarske svobode, bomo svobodo označili za visoko. Pri tem bomo si bomo pomagali z navedbami v tabeli 2.2. Na to razpredelnico se bomo opirali tudi pri ocenjevanju, kakšne so odgovornost, svoboda in uravnoveženost zapisa.

Delo, upoštevajoč definicijo, ki smo jo zapisali v opombi številka 8, velja za resni oziroma vsaj resnejši časnik (glede na to, da v Sloveniji kakovostnega časnika, kakršni so v tujini, po ocenah strokovnjakov nimamo). Tudi Bašić Hrvatinova ter Kučić (2004: 471) pišeta, da Delo velja za najpomembnejši slovenski dnevnik in da je edini dnevnik z resnično »nacionalnim« (Bašić Hrvatin in Kučić, prav tam) značajem.<sup>16</sup> Delo je za »osrednji nacionalni dnevnik« v svoji programski zasnovi (Priloga A) razglasilo tudi njegovo vodstvo. Direkt<sup>17</sup> lahko po kazalnikih iz omenjene opombe ocenimo kot tabloidnega, Dnevnik<sup>18</sup> pa uvrščamo nekam vmes, vendar z nagnjenostjo bolj proti resnemu. Že njegov videz priča o tem, da se je nekoliko približal tabloidnim značilnostim: veliko fotografij, večji, poudarjeni naslovi, več praznega prostora med posameznimi segmenti (časopisna stran, kakor temu pravimo, bolj diha) in razbiti novinarski prispevki (to pomeni, da osrednje besedilo novinarskega sporočila ni v eno enoto strnjeno besedilo z istim formatom in obliko črk, temveč je razdeljeno na razne okvirčke, podpise pod slikami, podnaslove, mednaslove in drugo). Korošec (1998: 151) Delo in Dnevnik prav tako označuje za »resna« časopisa, vendar piše: »Pri nas so v senzacionalizem mestoma zapadli tudi 'resni' časopisi in revije, npr. Delo in Dnevnik / .../.«

---

<sup>16</sup> To, da gre za časnik, ki je pisan za (vse)narodno občinstvo in temelji na pisanju o temah, ki zanimajo večino prebivalcev, tudi značilnost resnega časnika, Dnevnik in Večer pa sta bolj lokalno naravnana.

<sup>17</sup> Direkt kot tabloid označuje tudi njegova matična hiša Dnevnik d.d na svoji spletni strani; pri predstavitvi svojih edicij je nad opisom Direkta naslov »Tabloidno in urbano – visoka tržna relevantna«. (Vir: <http://druzba.dnevnik.si/edicije/direkt>, 15. oktober 2006)

<sup>18</sup> Dnevnik vsebuje nekaj primesi senzacionalističnega tiska, vendar ga kljub temu ne moremo uvrstiti med tabloide. Zaradi teh značilnosti, ki jih ima več kot Delo, a manj kot Direkt, ga ne moremo brezpogojno uvrstiti med resne. Če bi bil Dnevnik »dovolj« senzacionalističen, medijski hiši Dnevnik d.d. ne bi bilo treba ustanoviti povsem tabloidnega Direkta. Prav zato menimo, da že samo vodstvo omenjene družbe Dnevnik uvršča med resn(ejše) publikacije.

## Afera Hit

Podatki, ki smo jih zbrali (in združili) iz več časopisnih besedil dnevnikov Delo, Dnevnik in Direkt, govorijo o poteku Afere Hit. Afera se je začela leta 1992, ko so četverici, Danilu Kovačiču, Danilu Kodriču, zdaj že pokojnemu Darku Makucu in Kodričevi ženi Anili Thanasi Kodrič (njo so septembra 1999 izločili iz sodnega postopka), očitali nezakonito organiziranje in vodenje posojilne službe v Hitovih igralnicah in s tem povezano oškodovanje nekdanjega družbenega premoženja. Kovačiču je sodišče junija 2000 zaradi zlorabe položaja in pravic odgovorne osebe dosodilo štiri leta zapora, Kodriču tri in pol, po vloženi zahtevi za varstvo zakonitosti pa je vrhovno sodišče obema znižalo kazen za štiri mesece. Kodrič, ki je del kazni odslužil že s priporom, se je na Dobu zglasil sredi aprila 2005, Kovačič pa si je odlog kazni do 1. julija 2005 priboril z argumentom, da mora skrbeti za svojo invalidno ženo. Toda 1. julija je namesto na Dob 30. junija 2005 odšel na zdravljenje v psihiatrično bolnišnico v Idriji, ker naj bi bilo njegovo zdravstveno stanje prešibko za prestajanje zaporne kazni. Sodišče je zahtevalo strokovno mnenje o Kovačičevi bolezni, izvedenka za psihiatrijo pa je ocenila, da je Kovačičevo zdravje dovolj trdno, da lahko obsojenec kazen preživi za rešetkami. Preden je 14. decembra 2005 prišel v zapor na Dobu pri Mirni, je predsedniku države Janezu Drnovšku poslal prošnjo za pomilostitev. Sredi januarja so kaznjencu zaradi zdravstvenih težav prekinili prestajanje zaporne kazni in ga z Doba prepeljali v psihiatrično bolnišnico Polje. Prvega februarja 2006 je Drnovšek podpisal odlok o pomilostitvi, s katerim je kazen zapora pogojno odložena za pet let. Predsednikova odločitev je v javnosti dvignila precej prahu, kot razlog za pomilostitev pa je Drnovšek med drugim navedel tudi Kovačičevo šibko zdravje. Prav zato so mediji razglabljali o njegovem zdravstvenem stanju, nekateri bolj, drugi manj.

Tomo Korošec (1998: 149–150) piše, da slovenska stilistika poročevalstva izhaja iz danosti in novinarju priznava, da tudi on svoj izdelek »ponuja« naslovniku, da preprosto želi biti bran. Pri tem sporočanjškem procesu pa obstaja glede pridobivanja bralca v našem kulturnem okolju določen prag, in ko ga novinar prestopi, navadno pride v nasprotje z družbenimi normami, novinarsko etiko, konvencijo med časopisom in naslovniki ter programskimi zasnovami časopisne hiše. Z analizo novinarskih zapisov bomo ugotavljali, ali so novinarji Direkta, Dnevnika in Dela prestopili omenjeni »prag«. Iz posameznih novinarskih prispevkov bomo izpostavili nekaj besed, besednih zvez in povedi, za katere menimo, da so ali etično sporne ali jezikovno neustrezne. Izhajamo iz poudarka Karmen Erjavec (1999: 34), da »brez etičnega novinarstva ni kakovostnega novinarstva«. Ko avtorica (1999: 77) razpravlja o kakovosti novinarskega jezika, piše, da je razumljivost najbolj splošen kriterij kakovosti, pri čemer razumljivost ne more obstajati kot besedilna značilnost sama na sebi, ampak le v interakciji med besedilom in bralcem. »Ovira za razumljivost novinarskega besedila je poleg sestave besed tudi prekomerna uporaba lastno ustvarjenih besed, metafor, popularnega in senzacionalnega besednega zaklada, ki umetno vzbuja pozornost. / .../ Hiperbolični, čustveni in senzacionalistični jezik je znak za slab novinarski jezik« (Erjavec 1999: 79). Pogovorne značilnosti jezika v tisku prav tako kažejo na nizko kakovostno raven

jezika: neformalen in pogovorni jezik, klišeji, sleng, vzdevki in drugo, dodaja avtorica (prav tam). Monika Kalin Golob (2003: 240) izpostavlja, da »hoteno spreminjanje izjav, pomenski premiki, ironizacije, intenzifikacija stilnih sredstev, pretiravanja s pogovorno in ekspresivno rabo ne pripomorejo h kakovostnemu novinarskemu sporočanju«. Splošno pravilo, ki zadeva novinarski jezik, pa je po Koširjevi (1988: 13) odsotnost mnenj in čustev: »'Objektivnost' kot stilistična zahteva terja odsotnost mnenj in čustev v izbiri jezikovnih sredstev. Zato naj bo konsekventno uporabljena tretja oseba, uporabljene besede naj bodo stilno nevtralne.« To po Koširjevi velja za obe zvrsti, informativno in interpretativno, vendarle pa je treba navedeno pravilo relativizirati. V interpretativnih besedilih, denimo, v komentatorski vrsti (glej Košir 1988: 83–86), je sporočevalec namreč v besedilu prisoten s svojim (argumentiranim) mnenjem, po Kalin Golobovi (1999: 191) se interpretativna besedila, ki jih avtorica imenuje presojevalna besedila, uresničujejo ravno »s presojanjem, komentiranjem v žanrih, kot so npr. komentar, članek, uvodnik idr.« Tovrstna besedila ne le prenašajo sporočilo (informirajo), temveč v »iskanju stika z naslovniki gradijo na vplivajskih, apelnih in vrednotilnih sporočanjih nalogah« (Korošec 1998: 12). Korošec (1998) omenja dve skupini, dve vlogi poročevalskih besedil, izpostavlja pa tudi temeljno stilno nasprotje, ki izhaja iz dveh nasprotujočih si pojavov: razmerja med avtomatizacijo in aktualizacijo.<sup>19</sup> Ta delitev se v glavnem ujema z nastopanjem v obeh vrstah poročevalskih besedil: informativnih/poročevalnih (avtomatizacija) in interpretativnih/presojevalnih (aktualizacija), ugotavlja Kalin Golobova (1999: 191). Razmerje avtomatizacija – aktualizacija spada v enako polarizacijsko razmerje kot navzočnost – nenavzočnost tvorca v besedilu, piše Korošec (1998: 17). Aktualizacija je tako v presojevalnih besedilih pričakovana in zato večinoma nesporna.

Če bomo v besedilih našli katero od naštetih jezikovnih značilnosti, za katere bomo presodili, da glede na žanr v tisti prispevek ne sodijo, bomo tako novinarsko sporočilo označili za (delno) nekakovostno. Izpisali bomo jezikovno zaznamovana jezikovna sredstva, pri čemer si bomo pomagali s Slovarjem slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) in drugo literaturo. Pričakujemo, da bomo več za novinarstvo »nekakovostnih« izrazov našli pri besedilih, objavljenih v Direktu, manj v Dnevniku, najmanj pa v Delu.

Toda pri tem je treba poudariti, da analize za različni vrsti časnikov – resn(ejš)o in tabloidno – ne moremo delati z istega zornega kota, temveč moramo upoštevati, da je za tabloid, kamor sodi Direkt, določena stopnja zaznamovanosti pričakovana. Uporaba etično

---

<sup>19</sup> Avtomatizacija je ustaljevanje posameznih jezikovnih sredstev, da postanejo za opravljanje določene naloge običajna in se utrdijo v konvenciji med tvorci in naslovniki, aktualizacija pa pomeni novo, svežo, posebno, nenavadno uporabo jezikovnih sredstev za doseg posebnega učinka. »Proizvod« avtomatizacije je avtomatizem,

spornih pristopov se od novinarja, ki se zaposli pri tabloidu, tudi pričakuje. Pri stilistiki je o senzacionalizmu smotrno govoriti le kot o posledici posebne rabe jezikovnih sredstev, ki je hotena oblika komuniciranja z naslovnikom, s katero želi novinar doseči konkretni učinek (na primer boljšo prodajo časopisa), kot tako pa jo sprejema tudi naslovnik, piše Korošec (1998: 150). Nagnjenje k senzacionalističnemu oblikovanju besedil se po Korošču (1998: 151) kaže v izboru besed, ki se nanašajo na vznemirljive izseke iz resničnosti ali tako konotacijo omogočajo, čeprav tak izbor nanašanja za sporočanje o dani vsebini v poročevalstvu ni ne potreben ne običajen. »Tovrstni postopki – hotena izbira takih sredstev, ki ne odražajo pomembnosti sporočila – so značilnosti rumenega tisk, tam jih pričakujemo« (Kalin Golob 2003: 233–234). Senzacionalistično obarvan novinarski jezik bomo iskali v novinarskih sporočilih, ki opisujejo zdravstveno stanje Danila Kovačiča. Vendarle pa naš namen v tem diplomskem delu ni poglobljena jezikovno-stilna analiza, želimo le prikazati, da obstajajo razlike v pisanju (glede uporabe jezikovnih sredstev, konotacije zapisanega ter načina pridobivanja informacij in etičnega vidika upovedovanja) za Direkt ter za Dnevnik in Delo.

### ***Analiza objav v Direkту***

- ❖ *Nevaren sam sebi (Priloga D), avtorica Gordana Stojiljković, objavljeno 20. januarja 2006*

Besedilo smo poskušali žanrsko opredeliti glede na razvrstitev novinarskih zvrsti, vrst in žanrov po Manci Košir (1988: 67–89), vendar ga nismo mogli uvrstiti v en sam žanr. Prispevek bi lahko sodil kvečjemu ali med informativne članke<sup>20</sup> ali med običajna poročila,<sup>21</sup> vendar tudi med ta žanra ne brezpogojno. Težavo glede žanrske umestitve v popularnem ali

---

aktualizacije pa aktualizem (Korošec 1998: 15).

<sup>20</sup> Članek je način novinarskega sporočanja interpretativne zvrsti in člankarske vrste, ki z analizo razmerij razloži družbeno pomembne pojave, procese in stanja tako, da odgovori na vrsto naslovnikovih vprašanj o zadevnem predmetu in ustvari iluzijo, da po prebranem članku naslovnik ve o zadevi dovolj, da razume njen nastanek in razvoj. Glavna funkcija članka je, da predmet osvetli z različnih vidikov; način raziskovanja je podoben znanstvenemu, ki vključuje študijo gradiva, pogovor z različnimi strokovnjaki, anketira ljudi, zahteva izjave odgovornih. Informativni članek je člankarski žanr, ki je značilen za dnevni tisk. Za svoj predmet si izbira omejeno število razmerij, najpomembnejših za to, da bo naslovniku odgovoril na tista njegova vprašanja, ki ga bodo pripeljala do relativno celovite informacije o trenutnem stanju obravnavane problematike. Namen informativnega članka ni raziskovati geneze pojavov in procesov, temveč razložiti razmerja iz zdajšnjega časovnega prereza (Košir 1988: 87).

<sup>21</sup> Običajno poročilo, ki sodi v informativno zvrst in poročevalsko vrsto, se po besedah Koširjeve (1988: 73–75) ukvarja z dogodki, kot so najrazličnejši sestanki in srečanja. Poročilo sporoča o poteku dogajanja, zanimajo ga tudi dogodki, ki so se že zgodili, a taki dogodki, pri katerih je za naslovnika zanimivo dogajanje in ne le tisti podatki, ki dogodku podelijo enkratno individualnost. Vprašanja, ki si jih naslovnik zastavlja in nanje pričakuje odgovore v poročilu, so: kaj se je dogajalo, kje in kdaj, kdo so bili nosilci dogajanja. Poročilo je tip vesti, za katero je značilen stvaren in jednat jezik, pri čemer avtor v besedilu ni prisoten, njegova drža je nevtralna.

tabloidnem novinarstvu izpostavljata že Kalin Golobova in Poler Kovačičeva (2005: 289). Ugotavljata, da se v slovenskih tabloidih po letu 1991 pojavljajo žanrsko neizčiščena besedila, ki se deklarirajo kot preiskovalne zgodbe, in opozarjata, da mnogih primerov slovenskega novinarstva, ki se (samo)opredeljujejo kot preiskovalni, ne moremo enačiti z javnosti koristnim in družbeno zaželenim preiskovalnim novinarstvom. »Nekaterih poskusov sploh ne moremo uvrstiti v novinarski diskurz,« dodajata (2005: 292). To je problem, ki ga v diplomski nalogi prepoznavamo tudi sami.<sup>22</sup>

Besedilo je najbolj podobno običajnemu poročilu, vendar ga v ta žanr uvrščamo z zadržkom, saj ne gre za opisovanje sestanka ali obiska, niti ni trajajoči dogodek. Gre pa za trajajoč proces, razvoj bolezni, ki je zapisan v kronološkem redu, kar je ena od značilnosti poročila.

- *»/.../ smo izbrskali tudi natančno diagnozo njegovih duševnih in fizičnih bolezni.«*
  - Glagol »izbrskati« po Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) pomeni »s prizadevnim iskanjem priti do česa« oziroma »odkriti, najti«, kjer pa je beseda »izbrskati« označena z ekspresivnim kvalifikatorjem, ekspresivni izrazi pa v besedilo informativne zvrsti ne sodijo in zato besedo »izbrskati« označujemo za neustrezno glede na žanr. Druga neustreznost, ki smo jo našli v izpisanem delu besedila, je, da novinarka ni navedla vira, ki ji je dal podatke o diagnozi. Podatke bi si lahko tudi izmislila ali jih pridobila nezakonito oziroma nelegitimno, kar ni skladno z etiko novinarskega poklica. Verjetno informacij ni mogla dobiti, denimo, od zdravnika, saj bi bilo to sporno – zdravnika zavezuje poklicna etika in podatkov ne bi smel razkriti. Tako lahko sklepamo, da pridobivanje podatkov ni bilo etično neoporečno. Če pa vira, sklicujoč se na pravico do neimenovanja vira informacij, ni hotela ali ni mogla izdati, bi morala naslovnike o tem obvestiti s katerim od avtomatizmov. Z izrazom »izbrskati« po našem mnenju novinarka poudarja, da je bila iznajdljiva in da je poiskala informacije, ki niso dostopne vsakomur (brez posebnih pooblastil), to, da za vpogled v zaupne dokumente ni imela dovoljenja, pa bi lahko šteli kot dokaz za neetično zbiranje podatkov.

---

<sup>22</sup> Prispevek Nevaren sam sebi težko označimo za informativni članek, ker ne izpolnjuje vseh ali vsaj večine značilnosti tega žanra: moral bi predmet obravnave osvetliti z različnih vidikov, vendar tega ni storil. Novinarka v besedilu sicer uporablja izjave več zdravnikov, ki so Kovačiču postavili diagnozo, vendar je to samo en vidik, saj Kovačičev vidik, ki je pravzaprav predmet upovedovanja, manjka. Besedilo tudi ne analizira razmerij, s katerimi bi razložil družbeno pomembne pojave, procese in stanja. Vendarle pa gre za relativno celovito informacijo o trenutnem stanju obravnavane problematike (Kovačičeva pomilostitev), novinarka celovito opisuje bolnikovo diagnozo – trenutno zdravstveno stanje –, kar je ena od značilnosti informativnega članka. Toda ker podrobnosti o zdravju niso družbeno pomembna zadeva, tema za informativni članek pa je družbeni pojav, ki ga novinar razišče najširše in najgloblje, tega prispevka ne bomo označili za informativni članek.

- » / .../ ima namreč razvpiti hitovec hude srčne težave, mori pa ga tudi depresija.«
  - Beseda »razvpiti« ima slabšalni prizvok, saj po SSKJ pomeni, »splošno znan zaradi slabih lastnosti, značilnosti«. »Razvpitost«, ki pomeni »dejstvo, da je kdo razvpit«, je v SSKJ označena z ekspresivnim kvalifikatorjem. Toda Danila Kovačiča je kot takega prikazalo dejstvo, da je bil obsojen. Za Novogoričane, ki so podpisovali peticijo za Kovačičevo pomilostitev s pojasnilom, da je za tamkajšnjo regijo naredil veliko dobrega, pa je imel pozitivne (delovne, družbeno pomembne) značilnosti. Novinarka torej izpostavlja samo Kovačičeve slabe lastnosti in jih z izrazom »razvpiti« posplošuje, kot da je nekdanji direktor v celoti slaba oseba. Poleg tega avtorica prispevka ne navaja vira, ki bi pričal o tem, da ima Kovačič res hude srčne težave in da ga mori depresija. Tudi za besedo »moriti« lahko zaznamo, da jo je novinarka uporabila večpomensko: če bi hotela poudariti, da je Kovačič depresiven, potem bi lahko uporabila jasen, nevtralen izraz, denimo, »težiti«, »bremeniti« ali »mučiti«, ne pa »moriti«, ki ga lahko uporabljamo tudi dobesedno, torej da depresija dobesedno ubija Kovačiča. Menimo, da je besedo »moriti« Stojilkovičeva uporabila ravno zaradi tega pomena (ubijati), kar utemeljujemo z dejstvom, da novinarka večkrat poudarja, da je Kovačič nagnjen k samomoru. Ker je uporabila besedo »moriti« – to je izraz, ki je v SSKJ označen z ekspresivnim kvalifikatorjem in v tem smislu pomeni »povzročati občutek neugodja, nejevolje sploh« –, ne pa katero od navedenih nevtralnih sopomenk, sklepamo, da je želela izpostaviti pojem smrti, s katero je povezana beseda »moriti«, ki je za bralce bolj privlačna. Uporaba »privlačnih« izrazov v tabloidnem tisku je sicer pričakovana, vendarle pa menimo, da bi lahko novinarka uporabila nevtralen izraz. Sam pomen besede »moriti« v SSKJ, kot smo omenili, ni sporen, toda glede na sobesedilo in novinarkine trditve o Kovačičevi težnji k samomoru, menimo, da ga je avtorica uporabila namenoma, da poveča dramatičnost. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: odgovornost (O) nizka, svoboda (S) visoka, uravnoteženost (U) neustrezna.*
  
- » / .../ naj bi bil po naših informacijah v izjemno slabi psihofizični kondiciji.«
  - V slovenskem poročevalstvu se za morfemsko izražanje nedokazanosti, neuradnosti in negotovosti v poročevalstvu uporablja posebna slovnična oblika. Po Korošcu (1998: 34, 2004: 17) gre za obliko, ki spada med poročevalske stileme. To je – oblikoslovno gledano – zveza velednega členka *naj* s pogojnikom *bi bil*, v pomenu, ki pa je, kot analizira Korošec, »daleč tako od velednosti (kot bi pričakovali zaradi *naj*) kakor od



pogojnosti (kot bi pričakovali zaradi pogojnika *bi + deležnika na -l*)«. Besedna zveza »naj bi« izraža domnevo, negotovost, nepreverjenost, nedokazanost oziroma neuradnost informacij, nato pa novinarka z istim namenom uporabi še »po naših informacijah«, kjer zopet ni naveden vir (uradnih) informacij. Če vira (z opravičilom zaščite vira) ni mogla izdati, bi morala to napisati. Težava pa je predvsem v tem, da je uporaba dveh poročevalskih avtomatizmov, ki jih novinarji uporabljajo za izražanje domneve, hkrati povsem odveč. Gre za dvojno sklicevanje: prvič, z »naj bi« in drugič, »po naših informacijah«, kar kaže na novinarkino stilno šibkost in posledično na nekakovostno upovedovanje. Dodaten dvom o novinarski kakovosti vzbuja še dejstvo, da za rumeni časnik, kamor sodi Direkt, ne moremo z gotovostjo trditi, da je informacijo dobil od verodostojnega vira, zato smo skeptični glede tega, da se resnično sklicuje na druge vire. Gre za prikrivanje, in če bralec ne pozna vira informacij, lahko dvomi o verodostojnosti, saj informacij ne bi mogel preveriti oziroma pri viru poiskati ponovne potrditve njegove izjave.

- *»Leta 1996 je imel operacijo na srcu oziroma na koronarnih arterijah, a ker so se težave s srcem nadaljevale tudi po operaciji, so nadaljnje preiskave pokazale, da je izjemno dovzeten za stres.«*
  - Podatki o bolezni so preveč podrobni in za javnost niso pomembni. To, za katero bolezen je šlo, kakšne težave je imel Kovačič in kako se je počutil po operaciji, javnosti ni treba vedeti, saj gre za zasebnost pacienta, se pravi, da je to le stvar, ki zadeva njega samega in tistega, ki je za to »pooblaščen«, na primer zdravnik. Če bi Kovačič hotel, da ti podatki pridejo v javnost, bi jih lahko že sam posredoval. Tako pa jih je posredovala novinarka samovoljno. V podpoglavju 4.2, kjer smo pisali o meji med javnim in zasebnim, smo navedli, da ima človek pravico do skritosti zasebnega življenja (psihične zasebnosti) in varovanja podatkov o njem. Kršitev te pravice pa je podana, kadar se brez privolitve prizadetega raznašajo dogodki iz njegovega osebnega in družinskega življenja, kar je storila novinarka v našem primeru. Stojilkovičeva tudi govori o »nadaljnjih preiskavah«, o tem, kdo je izvedel raziskave in napisal strokovno mnenje, pa ne piše, torej navedbe niso celovite. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je nizka, S je visoka, U je neustrezna.*
- *» / .../ vsekakor pa bi se moral izogibati stresu, kar pa je v njegovem primeru skoraj pobožna želja.«*

- Novinarka uporabi frazem »pobožna želja«. Frazemi, kakor opisuje Korošec (1998: 20), vrednotijo, izražajo avtorjevo stališče, včasih pa besedilo le poživljajo (kot nekakšna besedilna začimba). Novinarka namiguje, da je izogibanje stresu za Kovačiča neuresničljiva, neizpolnjiva želja, kar je tudi njeno vrednotenje, ki ne sodi v tako novinarsko besedilo, saj je po Koširjevi (1988: 72) jezik poročila, tako kot vesti, »stvaren in jedrnat, avtor v tekstu ni prisoten, njegova drža je nevtralna«. Ker ima običajno poročilo nalogo informirati, ne pa presojsati, menimo, da omenjeni frazem izraža novinarkino vrednotenje, ki v ta žanr ne sodi. Stojilkovičeva frazem omili s »skoraj«, kar pomeni, da v resnici ne gre za neuresničljivo željo. Toda zakaj je potem sploh omenila ekspresivno zvezo »pobožna želja«, če je niti ne potrebuje (glede na to, da je ta želja skoraj neuresničljiva)? Ocenjujemo, da se je avtorica prispevka s »skoraj« poskušala zaščititi pred očitki, da je svoje mnenje vpletla v besedilo, kjer za vrednotenje ni prostora. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je vmesna/nevtralna, S je visoka, U je neustrezna (v skrajnem primeru še sprejemljiva).*
- »Nevropsihiater Jože Felc je 29. septembra 2002 ugotovil, da je 'kompletno psihično iztrošen in bi utegnil biti kot takšen v situaciji, da bi bil sebi nevaren'. Ali z drugimi besedami, Kovačič je v veliki nevarnosti, da bi storil samomor.«
    - Navedek Jožeta Felca, ki ga je zapisala novinarka, po našem prepričanju ne more biti jezik, ki ga zdravniki uporabljajo v zdravniških poročilih, strokovnih mnenjih; tam je jezik strokovni, ne pa pogovorni ali publicistični. »Kompletno« je namreč pogovorni izraz, »iztrošen« pa publicistični, torej niti strokovni niti medicinski, kakršen se uporablja v izvedenskem poročilu. Izjave bi sicer lahko pripisali zdravniku, vendar le, če bi se novinarka sklicevala na *pogovor* z zdravnikom (v tem primeru bi bil, denimo, pogovorni izraz »kompletno« upravičen). Glede na to, da avtorica piše, da so »izbrskali natančno diagnozo«, diagnoza pa je običajno pisno poročilo, ki je, če ga napiše zdravnik, strokovno besedilo in praviloma ne vsebuje pogovornih, niti publicističnih izrazov. Sploh pa bi bilo etično sporno, če bi zdravnik izdal podatke o pacientovi bolezni, saj ga zavezuje poklicna molčečnost. Zato sklepamo, da novinarka podatkov ni dobila od zdravnika. »Z drugimi besedami« avtorica označuje svojo interpretacijo in piše, da je Kovačič »v veliki nevarnosti, da bi storil samomor«, pri čemer v njenem zapisu zaznamo veliko večjo verjetnost, da se bo samomor zgodil, kakor v nevropsihiatrovi izjavi »bi utegnil biti kot takšen v situaciji, da bi bil sebi nevaren«. »Sebi nevaren« je zdravnikova izjava, ki ne pomeni nujno samomora, temveč da nekdo sam sebi ustvari telesne poškodbe, ki niso

nujno smrtonosne. Novinarka je torej strokovnjakovo izjavo okrepila, da bi povečala dramatičnost, neutemeljeno sklepala in zapisala lastno interpretacijo dejstev, kar je glede na žanr sporno. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je nizka, S je visoka, U je neustrezna.*

- *»/ .../ je specialistka na psihiatriji Breda Leban 13. julija lani ugotovila, da se mu je stanje močno poslabšalo, saj je postal nespeč, čustveno labilen in suicidalen.«*
  - To so prepodrobni, zasebni podatki, ki po naši oceni niso za javnost, s tem pa novinarka posega v Kovačičevo duševno zasebnost. Razlago, zakaj tako ocenjujemo, smo zapisali že pod navedkom *»Leta 1996 je imel operacijo na srcu oziroma na koronarnih arterijah, a ker so se težave s srcem nadaljevale tudi po operaciji, so nadaljnje preiskave pokazale, da je izjemno dovzeten za stres.«* *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je nizka, S je visoka, U je neustrezna.*
  
- *»/ .../ je specialistka klinične psihologije Vesna Rupnik prav tako ugotovila hujšo emocionalno stisko s »prevladujočimi znaki depresivnosti, pri čemer so prisotni tudi znaki zvišane anksioznosti, občutka ogroženosti in suicidalne tendence«.*
  - Tudi v tem primeru ocenjujemo, da gre za neupravičeno poseganje v Kovačičevo zasebnost, in sicer iz istega razloga kot v alineji zgoraj. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je nizka, S je visoka, U je neustrezna.*
  
- *»Gracijela Kovačič, žena Danila Kovačiča, je leta 1996 po hudi prometni nesreči ostala nepokretna. Od takrat je ves čas v postelji, zaradi invalidnosti pa potrebuje pomoč drugega. Po nesreči govori težko in nerazumljivo, po naših informacijah pa lahko komunicira le s svojim možem, ki je skrbel zanjo vse od nesreče.«*
  - Tukaj gre za razkrivanje zdravstvenega stanja Kovačičeve žene, ki za zgodbo o tem, kakšno je zdravstveno stanje Danila Kovačiča, ni pomembno. Sploh pa je tudi to poseganje v zasebnost – intimo Gracijele Kovačič. Nesporen je le zadnji del stavka, kjer piše, da je Kovačič skrbel za invalidno ženo vse od nesreče. Navsezadnje je Kovačič to dejstvo navedel tudi kot enega izmed razlogov v prošnji za pomilostitev predsedniku Drnovšku. Obenem smo opazili, da Stojiljkovičeva izpostavlja, da Kovačičeva govori težko in nerazumljivo, kar je novinarkina domneva. Če lahko Kovačičeva komunicira le s svojim možem in z nikomer drugim, potemtakem tega avtorica prispevka ni mogla izkusiti oziroma osebno preveriti. Če je podatke o tem dobila od nekega (drugega) vira, bi ga

morala navesti. Tudi »po naših informacijah« ne zagotavlja verodostojnosti informacije, saj avtorica ne navede, kdo točno je dal to informacijo. Če bralec ne pozna vira, lahko dvomi o verodostojnosti. Mogoče je, da novinarka vira informacij ni hotela izdati, toda potemtakem bi morala to zapisati. Razlago o sklicevalnem avtomatizmu »po naših informacijah«, in kaj izraža, smo obravnavali v besedilu, ki se nanaša na navedek »/ .../ naj bi bil po naših informacijah v izjemno slabi psihofizični kondiciji.«. *Ocena uravnoveženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je nizka, S je visoka, U je neustrezna.*

- *»Po tistem, ko smo v Direktu nedvoumno nakazali (glej Prilogo E, ki je prispevek iz Direkta, ki ga omenja novinarka, op. V. K.), da je nekdanji hitovec in zdaj obsojenec Danilo Kovačič zlizan z državo oziroma da bo svojo zaporno kazen treh let in osem mesecev namesto za rešetkami preživel v udobni zdravniški postelji / .../.«*
  - Zveza »nedvoumno nakazali« spominja na pogostejšo besedno zvezo »nedvoumno dokazali«. Tako lahko bralec, ki to na hitro prebere, misli, da je Direkt dokazal, da se je Kovačič z državo dogovoril o manj strogem prestajanju kazni, kar je neutemeljeno namigovanje. »Biti zlizan z nekom« pa je zveza, ki v SSKJ nima pojasnila, ker je novejši frazem, pojasnili bi jo lahko kot »biti povezan z nekom«, uvrstili pa med pogovorne frazeme. Sklepamo lahko, da je novinarka poskušala nakazati, da ima Kovačič dobre zveze z državo, ki mu s tem, ko ga je iz zaporu premestila v udobno bolniško posteljo, »lajša bolečine«. Avtorica tudi z izrazom »udobna« bolniška postelja poudarja, da je Kovačiču v bolnišnici veliko lepše, kakor bi mu bilo v zaporu, in da je bil to njegov glavni motiv za to, da se je dogovoril z državo.

Kakor smo opisali v poglavju o pravici do zasebnosti, mediji ne bi smeli podrobno razkrivati posameznikove intimnosti, v katero sodi tudi njegovo zdravje. Povsem mogoče je, da javnost zanima, kaj pravzaprav je Kovačiču, kakšna je njegova diagnoza in počutje, vendar po naši presoji to ni v interesu javnosti. Ker je nekdanji direktor Hita (obsojena) javna oseba, se zdi poseganje v njegovo zasebnost toliko bolj upravičeno. Dejstvo pa je, da gre za Kovačičevo intimnost, do katere javnost nima dostopa, zato ocenjujemo, da je že tema prispevka etično sporna, saj natančna diagnoza ni zadeva, ki bi jo morala javnost vedeti, kar opisujeta tudi Lampe (2004: 278) in Šinkovec (1997: 1160). To novinarsko besedilo je senzacionalistično, dramatično, negativno, skratka, daleč od nevtralnega, objektivne(jše)ga (s tem mislimo na težnjo po objektivnem novinarstvu, saj objektivnost kot taka ne obstaja), kakor zadeve poskušajo predstaviti resn(ejš)i mediji, kot je, denimo, Delo. Razvidno je, da

novinarka na Kovačiča gleda kot na zločinca, ki si je sam nakopal psihične težave in zaradi trpljenja celo pomislil na samomor. Avtorica razgalja podrobnosti o njegovem zdravju, ki naj bi bile resnične, saj navaja vire, na primer: *»zdravniki predvidevajo«*, *»zdravnik Andrej Cijan pa je / .../ ugotovil«*, *»nevropsihiater Jože Felc je / .../ ugotovil«*, *»specialistka na psihiatriji Breda Leban / .../ je ugotovila«*, *»specialistka klinične psihologije Vesna Rupnik je prav tako ugotovila«*. Pri tem lahko še izpostavimo, da novinarka ni prav večča pri uporabi različnih oblik *»glagolov rekanja«* – opazimo lahko, da pri navajanju domnevnih virov izvedenskega mnenja o Kovačičevem zdravju vedno uporabi preteklo obliko glagola *»ugotoviti«*, kar bi lahko označili za skop, suhoparen in neživ jezik. To pa ni kazalnik kakovosti novinarskega jezika.

Naše ugotovitve glede Direkta so precej drugačne od tistih, ki smo jih izpeljali po analizi besedil iz Dela in Dnevnika, ki jo bomo natančneje predstavili kasneje. Ugotovili smo, da Delo in Dnevnik o Kovačičevem zdravju ne pišeta obširno, pravzaprav se v vsakem besedilu, ki se dotika te teme, pojavijo skoraj že ustaljene besedne zveze, avtomatizmi, kot so *»zaradi njegovega slabega zdravstvenega stanja«*, *»zaradi zdravstvenih težav«*, *»poslabšano duševno stanje«*, *»njegovo načeto zdravje«*, *»je bil hospitaliziran«*, *»odšel na zdravljenje v psihiatrično bolnišnico«* in podobno. Pri tem gre zgolj za splošno pojasnilo, zakaj so Kovačiču preložili prestajanje kazni v zaporu v zameno za zdravljenje na psihiatriji, ki je obenem tudi eden od razlogov za njegovo pomilostitev. To je po našem prepričanju dovolj podatkov za javnost. *»Resni«* novinarji so ali bi lahko, prav tako kot *»rumeni«*, izvedeli, kakšno diagnozo so zdravniki postavili Kovačiču, vendar so se odločili, da tega ne bodo objavili. Presodili so, da je za obveščenost javnosti nujno le, da izve, zakaj – vendar le abstraktno, ne pa tudi specifično – je bil kaznjene premiščen v bolnišnico in med drugim zaradi zdravja tudi pomiloščen. Za razliko od res(nejš)ih dnevnikov pa so pri Direktu očitno ocenili, da je za javnost pomembno, da dobi vpogled v Kovačičevo intimo. To je temeljna razlika med dvema vrstama časnikov, res(nejš)im oziroma bolj zadržanim Delom in tabloidnim Direktom.

❖ *Direkt našel zapornika (Priloga E), avtorica Gordana Stojiljković, objavljeno 6. januarja 2006*

Naslednji primer, ki ga vključujemo v raziskavo, nima več toliko zveze s samim posegom v zasebnost in razkrivanjem natančnih podatkov o Kovačičevem zdravju, temveč gre za sporno novinarsko upovedovanje: namigovanja in nepreverjene informacije. Novinarka

med drugim uporablja besede, ki glede na sobesedilo in samo situacijo zvenijo slabšalno. Ker pa je to etično sporno in ker nas zanima, ali tudi s tega vidika obstajajo razlike med Direktom, Dnevnikom in Delom, bomo proučili tak primer. Navezuje se na prispevek z naslovom *Država skriva Kovačiča! Sloveni Guantanamo*, ki ga je Direkt objavil dan prej (5. januarja), napisala pa ga je ista avtorica (Priloga F). Besedili sta povezani, Direkt našel zapornika je pravzaprav nadaljevanje prispevka *Država skriva Kovačiča!* Pri razvrščanju teh dveh zapisov v kategorije novinarskih zvrsti, vrst in žanrov po Koširjevi (1988) smo imeli podobne težave, kot smo opisali pri uvrstitvi običajnega poročila *Nevaren sam sebi*. Tudi ti dve besedili nimata značilnosti izključno enega žanra. Zopet gre za lastnost tabloidnih besedil, kjer gre za žanrsko neizčiščena besedila, ki se deklarirajo kot preiskovalne zgodbe. V obravnavanih prispevkih smo prepoznali nekatere značilnosti informativnega članka. Družbeni pojav je stanje zapornikov, odnos države do njih, razkrivanje domnevne afere o privilegiranosti določenih zapornikov. Novinarka ga analizira z različnih vidikov, vendar pa spet manjka Kovačičev pogled, ki je v tej zgodbi ključen. Besedilo od nesporne razvrstitve med informativne članke loči tudi dejstvo, da pri »raziskovanju« problema novinarka ni uporabila takšne – raziskovalne in analitične – metode, ki se približuje znanstvenemu proučevanju in ki je značilna za ta žanr. Prav tako njeni sogovorniki niso vedno verodostojni viri informacij, vendar besedilo kljub temu označujemo za informativni članek.

- *»Vratar na psihiatriji v Polju priznal / .../«*
  - Novinarka kot vir informacij navaja vratarja, toda ne objavi njegovega imena. Če je vratar želel ostati neimenovan, bi morala avtorica to zapisati (če je hotela zaščititi svoj vir informacij). Sicer pa vratar ni toliko verodostojen vir, kakor bi bil na primer vodja oddelka, ali direktor, ali katera druga uradna oseba, ki bi z novinarko, če bi šlo za nesporno raziskovanje, gotovo govorili. *Ocena uravnoveženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je nizka, S je visoka, U je neustrezna.*
  
- *»Dušan Valentinčič, šef slovenskih zaporov, podtika in se spreneveda.«*
  - Avtorica prispevka Valentinčiča obtožuje, da podtika in se spreneveda, v besedilu pa ne pojasnjuje, zakaj je tako sklenila. Podtikanje se verjetno navezuje na trditev, da je vodja zaporov Direkto očital, da je zapisal, da sta zapornika pobegnila, novinarka pa v prispevku večkrat poudarja, da v sporočilu dan prej niso nikjer zapisali, da sta zapornika pobegnila. Zapisala je le, da sta »izginila«, »izhlapela« in da ju »pogrešajo« (Priloga F). Ta »nesporazum« še dodatno prikazuje, kako pomembna je izbira besed, saj jih lahko pri

površnem branju razumemo povsem napačno. V podnaslovu prav tako piše, da se Valentinčič spreneveda, v besedilu pa avtorica vabi, naj o njegovem sprenevedanju bralci presodijo sami (torej ne trdi, da se spreneveda, v podnaslovu pa ga tega jasno obtoži). Pri tem gre za hiperboličnost naslovja, ki je »(dobra) podlaga za senzacionalistični učinek« (Korošec 1998: 151). Senzacionalistični časopisni naslov (v našem primeru podnaslov) je »pojav, ki ločuje t. i. resni tisk (resno poročevalstvo) od t. i. rumenega tiska« (Korošec 1998: 150). Opazimo pretiravanje, ki bralca dodatno privabi, zato ocenjujemo, da gre za zavajanje naslovnikov, kar je etično sporno. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je nizka, S je visoka, U je neustrezna.*

- *»Iznajdljivi zapornik / .../«*

- Po naših ocenah je beseda »iznajdljiv«, ki po SSKJ pomeni »ki hitro najde ustrezno, domiselno rešitev«, uporabljena nekoliko slabšalno, saj novinarka brez ustrezne utemeljitve namiguje oziroma očita, da je Kovačič vsebino scenarija dobro premislil in »film« zrežiral tako, da je on na boljšem.

- *»Edini logičen sklep, ki se ponuja ob Direktovem razkritju, je, da ni lepšega kot dober deal z državo! Obsojen si na tri leta in pol zapora, po neskončnem izmotavanju končno prideš na prestajanje kazni in že drugi dan skočiš na bolniško ali – Kovačič, ti se le pojavi, potem pa te bomo poslali na zdravljenje.«*

- Novinarka trdi, da se je Kovačič o svoji premestitvi dogovoril z državo oziroma da mu je ta pri tem pomagala. Nekaj vrstic kasneje sicer piše: *»Tako nekako bi lahko zvenel scenarij razvpitega hitovca / .../«*, s čimer označuje, da je prejšnja trditev izmišljena. Toda to naredi tako, da je za to ugotovitev potrebno natančno branje. Zato bi lahko novinarkino namero zavajanja naslovnikov ocenili kot sporno. Izpisani del novinarskega prispevka je ironija. Glede na to, da smo besedilo (kljub pomislekom) uvrstili med informativne članke, kjer so zaznamovani jezikovni prijemi sprejemljivi, te ironije ne bi smeli označiti za sporno. Vendarle pa gre za po našem mnenju za preveč lahkotno, neutemeljeno novinarkino domnevo, ki ne sodi v novinarsko besedilo, ne glede na zvrst. Kalin Golobova (2003: 240) izpostavlja, da ironizacije ne pripomorejo h kakovostnemu novinarskemu sporočanju. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je nizka, S je visoka, U je neustrezna.*

- *»Dušan Valentinčič, šef slovenskih zaporov, sicer zaprisežen športnik in menda*

*metroseksualec, je včeraj hitel razlagati / .../.*«

- Podatek o tem, da je Valentinčič zaprisežen športnik in metroseksualec, po našem mnenju ni pomemben za razumevanje vsebine tega prispevka. Poleg tega novinarka domneva (uporabi členek »menda«), da je metroseksualec (informacija ni preverjena), in z uporabo korena »-seksualec« namiguje na spolnost (ki je za bralce verjetno privlačna), s čimer pa beseda »metroseksualec« nima zveze.<sup>23</sup>
  
- *»Odpeljala ga je ljubica!«*
  - Menimo, da je želela novinarka z besedo »ljubica« in s klicajem poudariti, da je Kovačič nemoralen človek, ki vara svojo invalidno ženo in ga tako prikazati v slab(š)ih luči. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je nizka, S je visoka, U je neustrezna.*
  
- *»'Veste, kakšno graščino si je zgradil!?' Se pa absolutno motite, da ga je prišla iskat njegova žena, revica je vendar na vozičku, tudi govori ne po prometni nesreči. Tisto je bila njegova ljubica, njegova tajnica Melida Nemec, krasna, elegantna ženska.«*
  - To je izjavila neka neimenovana krajanke, ki po našem mnenju ni verodostojen vir informacij. Objaviti izjavo neimenovane krajanke je podobno, kot bi zapisali »govori se«, »slišali smo« in drugo, kar ne zagotavlja resničnosti, niti preverjenosti podatkov, to pa je novinar dolžan izpolniti. Poleg tega njena vsebina ni neposredno povezana s tem, da naj bi se Kovačič o prestajanju kazni dogovoril z državo. Izpostavljanje tega, da si je Kovačič zgradil graščino, tudi namiguje, da je nekdanji direktor Hita pridobil veliko denarja, kar naj bi bilo sumljivo, glede na to, da so mu v aferi Hit očitali nezakonito pridobivanje denarja. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je nizka, S je visoka, U je neustrezna.*

Pri zgornjem novinarskem besedilu lahko opazimo, da avtorica navaja tudi podatke iz Kovačičevega osebnega življenja.<sup>24</sup> Podatek o tem, da je (bila) Melida Nemec Kovačičeva

---

<sup>23</sup> Spletna enciklopedija Wikipedia izraz »metroseksualnost« opisuje na podlagi zapisa britanskega novinarja Marka Simpsona iz leta 1994, ki pravi, da gre za nagnjenost mestnega moškega katere koli spolne usmerjenosti, ki ima močan občutek za estetiko ter veliko časa in denarja nameni svojemu videzu in življenjskemu stilu. Med drugim izraz »metroseksualnost« označuje fenimiziran videz sodobnega moškega, ki za urejanje lastne podobe porabi veliko časa in denarja. (Vir: <http://en.wikipedia.org/wiki/Metrosexual>, 14. avgust 2006)

<sup>24</sup> Osebno življenje je vse tisto, kar opredeljuje način življenja, navade, odnose do drugih in tako dalje. Dejstva iz družinskega življenja so odnosi posameznika do zakonca, otroka, staršev, zunajzakonskega partnerja, članov družine in drugo. Omenjena dejstva pa se more zatrjevati oziroma raznašati tako, da objektivno lahko pomenijo oškodovanje dobrega imena. Med to sodi tudi opravljanje trditve o prešuštvu (Lampe 2004: 283).



ljubica, po naši presoji ni zadeva, ki bi jo morala javnost vedeti, saj gre že za podatke iz Kovačičeve intimne, zasebnosti oziroma osebnega življenja. Razkritje teh informacij lahko škodi njegovemu dobremu imenu, saj s tem novinarka poudarja, da je zapostavljal bolno ženo, za nameček pa ji je bil še nezvest, kar ga predstavlja v še bolj negativni luči.

❖ Konec počitnic za zapornika Kovačiča (Priloga G), avtor Vito Petrovič, objavljeno 18. januarja 2006

Besedilo je po naših ocenah sporno zaradi namigovanj in posmehljivih navedb. Avtor namiguje, da je v ozadju nekakšna spletko, da Kovačič svojo bolezen igra in da so ga v bolnišnici razvajali. Žanrsko smo jo po Koširjevi označili za razširjeno vest (v nadaljevanju), ki sodi v informativno zvrst in člankarsko vrsto.

- *»Danilu Kovačiču ob prekinitvi zdravljenja in vrnitvi na Dob verjetno ne gre več na smeh.«*
  - Videti je, da je novinar želel poudariti, da se je Kovačiču na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici godilo vse dobro in da je bil tam zadovoljen – da se je smejal. Ko pa je moral nazaj v zapor na Dob, se je zadovoljstvo končalo. To je novinarjeva interpretacija oziroma predvidevanje in glede na to, da tvorec besedila po Koširjevi (1988: 72) v besedilu ne bi smel biti prisoten, njegova drža pa bi morala biti nevtralna, menimo, da je novinarjeva sodba neprimerna. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je nizka, S je visoka, U je neustrezna.*
- *» / .../ naj bi Kovačič dosegel dogovor z državo, saj drugače ni jasno, kako je nekaj dni po prihodu na Dob 21. decembra lani za njim izginila vsaka sled.«*
  - Avtor sklepa, da se je Kovačič dogovoril z državo, kot utemeljitev za njegovo sklepanje pa navaja, da druge razlage kot to, da je nekaj dni po prihodu na Dob 21. decembra 2005 za njim izginila vsaka sled, ni. Po našem mnenju gre za neutemeljeno predvidevanje, izpostavimo pa lahko tudi besedno zvezo »naj bi«, ki izraža nedokazanost, domnevo (glej razlago o uporabi morfemskega izražanja nedokazanosti, neuradnosti in negotovosti v poročevalstvu, ki smo jo zapisali že pri analizi novinarskega besedila z naslovom Nevaren sam sebi). To, da naj bi se Kovačič dogovoril z državo, je novinarjeva domneva, ki je brez ustrezne utemeljitve. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je nizka, S je visoka, U je neustrezna.*

- » / .../ namesto za zaporniškimi rešetkami, kjer bi moral preždeti tri leta in osem mesecev, Danilo Kovačič preživlja svojo kazen kot na počitnicah.«

➤ Tu gre po našem mišljenju za neustrezno primerjavo, saj nobena kazen ni primerljiva s počitnicami. Kazen je že po svoji definiciji nekaj negativnega, počitnice pa so nekaj pozitivnega. Zdravljenje v psihiatrični bolnišnici ni počitnikovanje. To primerjavo vsebuje tudi naslov prispevka.

- ❖ Drnovšek pomilostil Kovačiča – mar bo tudi Auerja? (Priloga H), avtor neznan, objavljeno 2. februarja 2006

To besedilo je po obliki razširjena vest. Direkt namiguje, da je bila vse skupaj le spletko in da Danilo Kovačič sploh ni bil bolan, temveč je slabo duševno stanje le hlinil. Predsednik države mu je verjel, Drnovškovo dobroto pa je Kovačič izkoristil. Gre za naslednji zapis: »Pojavlja pa se tudi več vprašanj: ali bo Kovačič zdaj čudežno ozdravel in zapustil psihiatrično bolnišnico, ali bo milostni predsednik države pomilostil tudi druge obsojence, ki menijo, da so nedolžni, in ali bo njegovo nenavadno dobroto izkoristil obsojeni televizijski voditelj Stojan Auer, ki mora zaradi davčne utaje v ječo čez en teden.« Poved bi lahko označili za ironijo, ki v besedilo informativne zvrsti ne sodi.

Obravnavali smo pet novinarskih sporočil iz Direkta – podrobneje smo razčlenili štiri –, kjer smo ugotovili kar nekaj nepravilnosti in neustreznosti, tako etičnih kot jezikovnih. Iz izpisanih primerov lahko sklepamo, da imajo novinarji Direkta bolj proste roke pri načinu upovedovanja. Ugotavljamo, da:

- uporabljajo neustrezna jezikovna sredstva glede na žanr: na primer »razvpiti hitovec«, pogovorni izraz »kompletno« in publicistični »iztrošen«, pogovorni frazem »zlizan« in dvojno sklicevanje v stavku »naj bi bil po naših informacijah v izjemno slabi pshofizični kondiciji«;
- besedila vrednotijo: po Koširjevi (1988: 72–75) to v običajno poročilo in razširjeno vest ne sodi, saj je jezik stvaren in jedrnat, avtor v besedilu ni prisoten, njegova drža je nevtralna, prav tako pa ne spada v informativni članek, kjer je jezik »stvaren, brez ekspresivnega izrazja, avtor je v tekstu angažiran, od dogajanja pa distanciran« (1988: 87); uporabljajo ekspresivne izraze, prek katerih avtorji vplivajo na »čustveno sprejemanje, da se bralec ne bi spraševal o argumentih« (Kalin Golob in Poler Kovačič 2005: 299), ti pa so »izbrskati«, »razvpitost«, »iznajdljivi«, »mori«; prisotna sta avtorjeva vpletenost in vrednotenje v povedih »Danilu Kovačiču ob prekinitvi zdravljenja in vrnitvi na Dob verjetno ne gre več

na smeh.«, v »/ .../ Danilo Kovačič preživlja svojo kazen kot na počitnicah.« in » / .../ vsekakor pa bi se moral izogibati stresu, kar pa je v njegovem primeru skoraj pobožna želja.«; frazem »pobožna želja«; ironiji »Edini logičen sklep, ki se ponuja ob Direktovem razkritju, je, da ni lepšega kot dober deal z državo! Obsojen si na tri leta in pol zapora, po neskončnem izmotavanju končno prideš na prestajanje kazni in že drugi dan skočiš na bolniško ali – Kovačič, ti se le pojavi, potem pa te bomo poslali na zdravljenje« in »Pojavlja pa se tudi več vprašanj: ali bo Kovačič zdaj čudežno ozdravel in zapustil psihiatrično bolnišnico, ali bo milostni predsednik države pomilostil tudi druge obsojence, ki menijo, da so nedolžni, in ali bo njegovo nenavadno dobroto izkoristil obsojeni televizijski voditelj Stojan Auer, ki mora zaradi davčne utaje v ječo čez en teden.«

- uporabljajo etično sporne načine upovedovanja: prehitro in neutemeljeno sklepanje novinarjev, novinarjeva posplošena interpretacija dejstev v povedih »Nevropsihiater Jože Felc je 29. septembra 2002 ugotovil, da je 'kompletno psihično iztrošen in bi utegnil biti kot takšen v situaciji, da bi bil sebi nevaren'. Ali z drugimi besedami, Kovačič je v veliki nevarnosti, da bi storil samomor.«, v »Edini logičen sklep, ki se ponuja ob Direktovem razkritju, je, da ni lepšega kot dober deal z državo!« in v » / .../ naj bi Kovačič dosegel dogovor z državo, saj drugače ni jasno, kako je nekaj dni po prihodu na Dob 21. decembra lani za njim izginila vsaka sled.«; namigujejo na spletke in »režijo« med državo ter Kovačičem; pomanjkljivo navajajo vire informacij ali jih sploh ne navajajo (če novinarji s sklicevanjem na pravico do zaščite oziroma neimenovanja vira tega niso mogli izdati, bi morali to zapisati, česar pa pri Direktu nismo našli); pogosto uporabljajo morfemske sklicevalne oblike, kot so »naj bi« + deležnik na -l, členki »menda«, sklicevalne avtomatizme »po naših informacijah«, kar izraža neuradnost, nepreverjenost, domnevo, dvom in drugo; navajajo neverodostojne vire, kot sta vratar in neimenovana krajanka;
- etično in pravno sporno zbirajo informacije: novinarkin (domnevni) vir informacij je pacientova kartoteka, ki načeloma ni dokument javnega značaja, razkrivanje tovrstnih informacij pa je ne samo etično sporno, temveč tudi pravno nedopustno (glej podpoglavje 4.2); posegajo v intimo, razkrivajo osebne podrobnosti predmeta upovedovanja;
- uporabljajo izraze, ki povzročajo senzacionalističen učinek: hiperboličen podnaslov »Dušan Valentinčič, šef slovenskih zaporov, podtika in se spreneveda.«, za bralce privlačne besede, na primer »moriti«, »metroseksualec«, »ljubica«, uporaba klicajev, zlasti v naslovih *Država skriva Kovačiča!* in *Odpeljala ga je ljubica!*.

[Po zgornji analizi sodeč, so novinarji Direkta svobodni pri uporabi jezikovnih sredstev in načinu upovedovanja.<sup>25</sup>] → **SESTAVINI X1, X3; novinarji so delno svobodni od delodajalca** (ta jim ne zapoveduje, katera jezikovna sredstva smejo in katerih ne smejo uporabiti), **delno pa niso svobodni od delodajalca** (ker so verjetno po naročilu delodajalca – (odgovornega) urednika – opravili nalogo); **novinarji so svobodni od etike** (ne ozirajo se na morebitne škodljive posledice za predmet upovedovanja, niti na to, kaj je etično sporno, glede na to, da je že tema prispevka etično oporečna – kršenje pravice do zasebnosti, poseg v intimo predmeta upovedovanja –, z etičnega vidika je vprašljivo tudi zbiranje informacij, po našem mnenju pa je bil neetičen tudi namen novinarjev, da Kovačiča prikažejo v slabi luči). [Obenem je Direkt ocenil, da Kovačičeva intima bralce zanima, po njej povprašujejo, zato so temo sploh objavili; ker je namen časnika pridobivanje dobička, objavlja za naslovnike zanimive teme (glej poglavje 4).] → **SESTAVINA X2; novinarji niso svobodni od trga** (pišejo to, kar je za bralce zanimivo).

Pri obravnavi Direktovih prispevkov veljajo naslednje funkcije, ki so podlaga za potrditev ali zavrnitev naše hipoteze:

FUNKCIJA 1: a) novinarji so bolj svobodni od delodajalca → novinarji po lastni izbiri uporabljajo etično sporne načine upovedovanja in zbiranja informacij ter zavajajo javnost → *svoboda od delodajalca je večja, odgovornost do javnosti je manjša* → ***Odgovornost do javnosti je manjša, če je svoboda od delodajalca večja.*** Hipoteza potrjena.

b) novinarji so manj svobodni od delodajalca; delodajalec določa, kaj in kako naj novinarji pišejo → etično sporni načini upovedovanja in zbiranja informacij niso izraz odgovornosti do javnosti → *svoboda od delodajalca je manjša, odgovornost do javnosti je manjša* → ***Odgovornost do javnosti je manjša, če je svoboda od delodajalca manjša.*** Hipoteza ovržena.

FUNKCIJA 2: a) novinarji so bolj svobodni od delodajalca → novinarji po lastni izbiri uporabljajo etično sporne načine upovedovanja in zbiranja informacij ter s tem škodijo predmetu upovedovanja → *svoboda od delodajalca je večja, odgovornost do predmeta upovedovanja je manjša* → ***Odgovornost do predmeta upovedovanja je manjša, če je svoboda od delodajalca večja.*** Hipoteza potrjena.

b) novinarji so manj svobodni od delodajalca; delodajalec določa, kaj in kako naj novinarji pišejo → etično sporni načini upovedovanja in zbiranja informacij

---

<sup>25</sup> Vendar ne vemo, ali je uporaba svobodnejših načinov upovedovanja posledica delodajalčeve zapovedi ali novinarjeve prostovoljne izbire.

škodijo predmetu upovedovanja → *svoboda od delodajalca je manjša, odgovornost do predmeta upovedovanja je manjša* → ***Odgovornost do predmeta upovedovanja je manjša, če je svoboda od delodajalca manjša.*** Hipoteza ovržena.

FUNKCIJA 3: a) novinarji so bolj svobodni od delodajalca → novinarji sami izbirajo, kako bodo pisali, vendar se odločajo, da bodo uporabljali etično sporne načine upovedovanja in zbiranja informacij, s tem pa zanikajo odgovornost, etiko do sebe, pozabljajo na samospoštovanje → *svoboda od delodajalca je večja, odgovornost do sebe je manjša* → ***Odgovornost do sebe je manjša, če je svoboda od delodajalca večja.*** Hipoteza potrjena.

b) novinarji so manj svobodni od delodajalca; delodajalec določa, kaj in kako naj pišejo → avtorji sledijo zapovedim delodajalca in uporabljajo etično sporne načine upovedovanja in zbiranja informacij ter s tem zanikajo etiko do sebe, pozabljajo na samospoštovanje → *svoboda od delodajalca je manjša, odgovornost do sebe je manjša* → ***Odgovornost do sebe je manjša, če je svoboda od delodajalca manjša.*** Hipoteza ovržena.

FUNKCIJA 4: novinarji so manj svobodni od trga → novinarji pišejo tisto, kar je za javnost zanimivo, ne pa, kar je javni interes; pri tem uporabljajo etično sporne načine upovedovanja → *svoboda od trga je manjša, odgovornost do javnosti je manjša* → ***Odgovornost do javnosti je manjša, če je svoboda od trga manjša.*** Hipoteza ovržena.

FUNKCIJA 5: novinarji so manj svobodni od trga → novinarji pišejo tisto, kar je za javnost zanimivo; pri tem uporabljajo etično sporne načine upovedovanja, s čimer škodijo predmetu upovedovanja → *svoboda od trga je manjša, odgovornost do predmeta upovedovanja je manjša* → ***Odgovornost do predmeta upovedovanja je manjša, če je svoboda od trga manjša.*** Hipoteza ovržena.

FUNKCIJA 6: novinarji so manj svobodni od trga → novinarji uporabljajo etično sporne načine upovedovanja in zbiranja informacij, s tem pa zanikajo etiko do sebe, pozabljajo na samospoštovanje → *svoboda od trga je manjša, odgovornost do sebe je manjša* → ***Odgovornost do sebe je manjša, če je svoboda od trga manjša.*** Hipoteza ovržena.

FUNKCIJA 7: novinarji so bolj svobodni od etike (ne ozirajo se na morebitne negativne posledice, niti na to, kaj je etično sporno, glede na to, da je že tema prispevka etično oporečna – kršenje pravice do zasebnosti, poseg v intimo predmeta upovedovanja –, z etičnega vidika je vprašljivo tudi zbiranje informacij, po našem mnenju pa je neetičen tudi namen novinarjev, da Kovačiča prikažejo v slabi luči) → odgovornost do javnosti je manjša → *svoboda od etike je večja, odgovornost do javnosti je manjša* → ***Odgovornost do javnosti***

***je manjša, če je svoboda od etike večja. Hipoteza potrjena.***

FUNKCIJA 8: novinarji so bolj svobodni od etike → novinarji uporabljajo etično sporne načine upovedovanja in zbiranja informacij, posegajo v intimo predmeta upovedovanja, zato je odgovornost do predmeta upovedovanja manjša → *svoboda od etike je večja, odgovornost do predmeta upovedovanja je manjša* → ***Odgovornost do predmeta upovedovanja je manjša, če je svoboda od etike večja. Hipoteza potrjena.***

FUNKCIJA 9: novinarji so bolj svobodni od etike → odgovornost do sebe je manjša → *svoboda od etike je večja, odgovornost do sebe je manjša* → ***Odgovornost do sebe je manjša, če je svoboda od etike večja. Hipoteza potrjena.***

Z analizo besedil iz Direkta smo hipotezo pri šestih funkcijah potrdili in pri šestih ovrgli. Hipoteza je, gledano v celoti, delno potrjena, delno zavrjena. Smiselno bi bilo nadaljevati raziskavo in ugotoviti, ali gre pri pisanju, kjer je razmerje skladno s prvimi tremi funkcijami, za pisanje po navodilih delodajalca ali za samostojno izbiro novinarja ali novinarka. Če gre za slednje, potem bi imeli potrditev hipoteze v šestih, zavrnitev pa v treh primerih, kar bi pomenilo, da je zaradi večjega deleža potrjenih hipotez, ta, gledano v celoti, potrjena.

### ***Analiza objav v Delu***

❖ *Danilo Kovačič sam prikorakal za rešetke (Priloga I), avtorica Olga Cvetek, objavljeno 15. decembra 2005*

Gre za občajno poročilo, kjer novinarka ne razlaga, kakšno je zdravstveno stanje oziroma diagnoza Danila Kovačiča. Uporablja le bolj splošne izraze, kot so »zaradi zdravstvenega stanja«, »jo utemeljila s Kovačičevo boleznijo«, »je bil hospitaliziran«, »močno načeto njegovo telesno in duševno zdravje«. Avtorica piše tudi o tem, da je novogoriško okrožno sodišče določilo izvedenca psihiatrične stroke, da izdela mnenje o obsojenčevem duševnem zdravju in njegovi sposobnosti za začetek prestajanja zaporne kazni, vendar ne navaja, kaj točno meni izvedenec. Novinarka večinoma uporablja nevtralne,<sup>26</sup> nezaznamovane izraze. Kot zaznamovanega lahko izpostavimo izraz »prikorakal« v naslovu Kovačič sam prikorakal za rešetke. Glagol »prikorakati« je v SSKJ označen z ekspresivnim

---

<sup>26</sup> V slovenski jezikovni literaturi se govori o stilno nevtralnih in stilno zaznamovanih (nenevtralnih) jezikovnih sredstvih. Če imajo posamezna jezikovna sredstva določeno stilno vrednost v razmerju do drugih že sama po sebi, je to razmerje mogoče razumeti kot nasprotje med nevtralnostjo in nenevtralnostjo, ali če to prenesemo v

kvalifikatorjem in pomeni »priti«. Novinarka stilno zaznamovano jezikovno sredstvo uporablja tudi v povedi »*Obsojenec je poziv spoštoval in včeraj so se po nekajmesečnem izogibanju in oprijemanju tudi najmanjše bilke, ki bi mu podaljšala bivanje na prostosti, za njim zaprla vrata našega največjega zapora.*«, in sicer ekspresivno označeno besedno zvezo<sup>27</sup> »oprijemati se bilke«, ki po SSKJ pomeni oprijemati se najmanjšega upanja na rešitev in je frazem. Raba ekspresivnih sredstev načeloma ne sodi v žanr informativne zvrsti, vendar pa smo iz sobesedila razbrali, da z izpostavljenim frazemom novinarka ni nameravala vrednotiti vsebine, temveč ga je uporabila za poživljanje besedila. Zato ga v tem primeru ne označujemo za spornega. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je visoka, S je vmesna/nevtralna, U je ustrežna.*

- ❖ *Danilo Kovačič se bo moral še vrniti v zapor na Dobu* (Priloga J), avtor neznan, objavljeno 18. januarja 2006

Tudi v tem novinarskem sporočilu, razširjeni vesti, ne pišejo, kakšno bolezen ima Kovačič, nakažejo samo, da gre za duševne motnje, glede na to, da je bil »sprejet na zdravljenje v psihiatrično bolnišnico v Idriji«. O tem priča tudi nadnaslov »D. Kovačič se zdravi v bolnišnici«. Predmet novinarskega besedila je Kovačičeva bolezen, vendar novinar ne razkrije, za katero bolezen Kovačič potrebuje zdravljenje. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je visoka, S je vmesna/nevtralna, U je ustrežna.*

- ❖ *Drnovšek mimo mnenj* (Priloga K), avtor Rok Praprotnik, objavljeno 3. februarja 2006

Novinarja v tem običajnem poročilu uporabljata bolj splošne izraze, ki označujejo Kovačičevo zdravje. Ti so, denimo: »zaradi zdravstvenega stanja njega in njegove žene« ter »njegovo prizadeto zdravje«. *Ocena uravnoteženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je visoka, S je vmesna/nevtralna, U je ustrežna.*

- ❖ *Drnovšek mimo mnenj* (Priloga L), avtor Boris Šuligoj, objavljeno 2. februarja 2006 v spletni izdaji Dela ([http://www.delo.si/index.php?sv\\_path=41,35,116405](http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,35,116405))

Novinar je v besedilu, ki smo ga označili za informativni članek, zapisal tudi različne odzive nekaterih politikov, pravosodnih izvedencev in drugih na Kovačičevo pomilostitev.

---

analizo določenega besedila: kar ni nevtralno, je v določenem smislu stilno zaznamovano (Korošec 1998: 13).

<sup>27</sup> K stilno zaznamovanim jezikovnim sredstvom se štejejo najrazličnejši stilemi, na primer metafore, metonimije, to je vse, kar tradicionalno štejemo k tropom, besedne igre, ekspresivnosti, ki nastanejo zaradi prenosa iz zvrsti v zvrst, ironizmi, neologizmi in tako naprej (Korošec 1998: 13).

Edino novogoriški svetniki oziroma člani odbora za podporo Danilu Kovačiču so spregovorili o njegovem zdravju, a le v nekaj besedah. Na koncu je še odstavek o pozivu v zapor, kjer se prav tako dotaknejo Kovačičevega zdravja, in sicer v povedi: *»Kot je pojasnil, bi 66-letni Kovačič telesno in psihično težko zdržal v zaporu.«* V naslednjih vrsticah pa avtor opisuje samo, v katerih zdravstvenih ustanovah (*bolnišnica Marko Pišljari, idrijska bolnišnica, ljubljanska psihiatrija v Polju*) se je zdravil Kovačič, ne pa tudi konkretno, zaradi katere bolezni. *Ocena uravnoveženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je visoka, S je vmesna/nevtralna, U je ustrežna.*

Dokaz za to, da Delo sodi med resn(ejš)e časnike in da je oddaljen od senzacionalističnega tiska, priča sestava obravnavanih novinarskih besedil, ki se od tistih v Direktu razlikuje. V analiziranih novinarskih sporočilih iz Dela smo našli le naslednje odklone od jezikovne nezaznamovanosti (etično spornih zapisov nismo zasledili):

- ekspresivni izraz *»prikorakal«* in
- ekspresivno označeno besedno zvezo oziroma frazem *»oprijemati se bilke«*.

### ***Analiza objav v Dnevniku***

- ❖ *Najprej prošnja Drnovšku za pomilostitev, nato za rešetke (Priloga M), avtor Jani Alič, objavljeno 15. decembra 2005*

To besedilo uvrščamo med običajna poročila, kljub temu, da ne opisuje enega dogodka, kot je, denimo, srečanje ali sestanek, kar je značilno za ta žanr. Dnevnikov novinar išče mnenja več »pristojnih« ljudi, vendar se ne spušča v podrobnosti o Kovačičevi bolezni, tako kot je to storil Direkt, navede pa več podatkov o tem kakor Delo.

- *»Iz zdravstvene dokumentacije je mogoče razbrati, da ima okvaro dveh arterij srca in da se mu je konec leta 2002 močno poslabšalo duševno stanje.«*
  - O tem, da ima Kovačič okvaro dveh arterij srca, Delo ne piše, Dnevnik pa, in ravno v tem je vidna razlika med omenjenima dnevnikoma. Zveza *»močno poslabšano duševno stanje«* pa je zopet nenazorna, saj ne navajajo natančnih podatkov o tem, kakšne duševne motnje pestijo Kovačiča. *Ocena uravnoveženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je vmesna/nevtralna, S je vmesna/nevtralna, U je ustrežna.*



- *»Vse to naj bi bila posledica ženine invalidnosti in dejstvo, da so zoper njega v razmeroma kratkem času sprožili vrsto kazenskih postopkov. Zadnjih dvanajst let naj bi bilo za Danila Kovačiča pravi pekel.«*

➤ Avtor z uporabo poročevalskega stilema »naj bi« izraža lastno domnevo, ki je plod njegovega (neutemeljenega) sklepanja (ne napiše, denimo, da je to strokovna ocena zdravnika, če je tudi to mogoče razbrati iz zdravstvene dokumentacije). V tem primeru ne gre za uradno oziroma preverjeno informacijo, kakor to velja za drugo poved v istem odstavku (natančno razlago uporabe besedne zveze »naj bi« smo opisali pri analizi Direktovega besedila Nevaren sam sebi; glej Korošec (1998: 34, 2004: 17)). »Pekel« pa je ekspresiven izraz, ki po SSKJ označuje veliko trpljenje, bolečino, grozoto, ki je tu uporabljen kot metafora. S tem je želel Alič ponazoriti, da je imel Kovačič zadnjih dvanajst let resnično težko življenje, kar je v sklepu o pomilostitvi zapisal tudi Janez Drnovšek. Menimo, da bi bilo glede na žanr bolj ustrezno, če bi novinar namesto nekoliko »krepkejš« besede »pekel« uporabil nevtralno sopomenko. *Ocena uravnoveženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je vmesna/nevtralna, S je vmesna/nevtralna, U je ustrezna.*

- ❖ *Kovačič namesto v zaporu znova v bolnišnici (Priloga N), avtor Sven Berdon, objavljeno 18. januarja 2006*

Gre za običajno poročilo, vendar besedilo ne izpolnjuje vseh značilnosti tega žanra: ne opisuje enkratnega, aktualnega dogodka, srečanja ali sestanka, temveč gre za nekakšen pregled in strnitev preteklih dogodkov na isto temo. Novinar se ne pogloblja v vrsto Kovačičeve bolezni, temveč le opisuje, kje se je Kovačič zdravil oziroma kje se zdravi, kar pa očitno niso uradne informacije, glede na to, da novinar uporabi besedno zvezo »po naših podatkih«.

- *»Po naših podatkih je Kovačič na intenzivnem oddelku Psihiatrične bolnišnice Polje pri Ljubljani, kjer se je že zdravil, preden je odšel na prestajanje kazni v zapor na Dobu.«*
- *»/ .../ vendar ga, kot rečeno, nato na prestajanje kazni ni bilo, ker se je 'zatekel' v psihiatrično bolnišnico.«*

➤ Izraz »zatekel« novinar sicer navaja v narekovajih, kar verjetno pomeni, da se tudi njemu ne zdi najprimernejši v smislu nezaznamovanosti. Zveza »zateči se« namreč po

SSKJ pomeni »priti kam z namenom izogniti se čemu nevarnemu, nezaželenemu, neprijetnemu« oziroma »priti h komu z namenom dobiti pomoč, podporo«. Izraz »zateči se« sam po sebi v SSKJ ni označen s kvalifikatorjem, vendar mu zaznamovanost oziroma neustreznost dodeljuje že novinar sam, ko ga piše v narekovajih. Menimo, da bi moral najti nevtralnno sopomenko, ki ne bi nakazovala na to, da novinar sodi, da (si) je Kovačič uredil prestajanje kazni na »boljšem« kraju. SSKJ »zateči se« označuje z ekspresivnim kvalifikatorjem, ko izpostavlja primer »pred težavami se je zatekel v svoj sanjski svet«. Opazimo lahko podobnost s to razlago in Berdonovo navedbo; lahko bi namreč sklepali, da se je Kovačič pred težavami, to je pred prestajanjem kazni v zaporu, zatekel »na lepše«, v psihiatrično bolnišnico. Glagol »zateči se« lahko glede na sobesedilo označimo za ekspresivnega. *Ocena uravnoveženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je vmesna/nevtralna, S je vmesna/nevtralna, U je ustreznna.*

- *»Eno od rešilnih bilk za Danila Kovačiča, ki si očitno ne želi v zapor / .../.«*
  - Po našem mnenju se je novinar neustrezno izrazil, ko je zapisal, da si Kovačič očitno ne želi v zapor. Izjava je nesmiselna, saj si verjetno nihče ne želi iti v zapor, zato ne bi bilo treba poudarjati, da si Kovačič ne želi iti. V običajno poročilo novinarjeve presoje ne sodijo. Opazili smo tudi v SSKJ ekspresivno označeno besedno zvezo »oprijemati se bilke«, ki pomeni oprijemati se najmanjšega upanja na rešitev in je frazem. *Ocena uravnoveženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je vmesna/nevtralna, S je vmesna/nevtralna, U je ustreznna.*
  
- *»V njej (prošnji za pomilostitev, op. V. K.) je med drugim opozoril na socialne razmere in svoje zdravstvene težave, denimo na duševno stanje, ki se je poslabšalo zaradi vrste kazenskih postopkov in ženine invalidnosti.«*
  - Avtor vključuje razlago, zakaj ima Kovačič zdravstvene težave, ki je vsebina njegove prošnje za pomilostitev, ki jo je poslal Drnovšku. Vendar tudi razlaga ni tako podrobna, da bi lahko rekli, da gre za poseganje v Kovačičevo zasebnost. Poleg tega pa je razloge navedel kaznjeneec sam – se pravi, da je Kovačič sam pristal na to, da se zadeva objavi, zato zapis ni sporen. *Ocena uravnoveženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: O je vmesna/nevtralna, S je vmesna/nevtralna, U je ustreznna.*
  
- ❖ *Za Kovačiča je Drnovškova odločitev konec agonije (Priloga O), avtorja Sven Berdon in Suzana Lovec, objavljeno 2. februarja 2006*

Gre za običajno poročilo, ki informira o pomilostitvi. Novinarja sta se Kovačičevega zdravja dotaknila le z nekaj avtomatizmi: »ostaja na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici«, »zaradi zdravstvenih težav« in »se zato po trinajstih letih agonije in psihičnih težav zahvaljuje predsedniku države«. Ocena uravnoveženosti med odgovornim in svobodnim pisanjem: *O je visoka, S je vmesna/nevtralna, U je ustrežna.*

V analiziranih novinarskih besedilih iz Dnevnika etično oporečnih delov besedil nismo našli, so pa temu blizu besedila, kjer so z objavo nekaterih informacij iz zdravstvene dokumentacije v prispevku z naslovom Najprej prošnja Drnovšku za pomilostitev, nato za rešetke nekoliko bolj posegli v Kovačičevo zasebnost, a so to storili v precej blažji obliki kot pri Direktu. Našli pa smo naslednja nenevtralna jezikovna sredstva oziroma trditve:

- ekspresivni izraz »pekel« v metafori »Zadnjih dvanajst let naj bi bilo za Danila Kovačiča pravi pekel.«, v kateri zaznamo pretiravanje; ekspresivno zaznamovan glagol »zateči se«; ekspresivna besedna zveza, frazem »oprijemati se bilke«;
- neutemeljeno sklepanje v povedi »Vse to naj bi bila posledica ženine invalidnosti in dejstvo, da so zoper njega v razmeroma kratkem času sprožili vrsto kazenskih postopkov.«;
- neustrezno izražanje, kjer zaznamo novinarjevo neargumentirano presojanje (ki v običajno poročilo ne sodi): »Eno od rešilnih bilk za Danila Kovačiča, ki si očitno ne želi v zapor / .../.«.

Ugotovili smo, da Dnevnikovi prispevki vsebujejo več nepravilnosti oziroma neustreznosti glede na žanr kot Delo, vendar manj kakor Direkt. Dnevnik je naravnane ne le na »pravico javnosti do obveščenosti«, ampak pri pisanju upošteva tudi »pravico udeležencev do zasebnosti«. Njegovi novinarji, podobno kot Delovi, ne navajajo podrobnosti o Kovačičevem zdravju, v nekaterih besedilih dodajajo le »splošno znane« oziroma uradno znane podatke glede njegove bolezni. Ker Delo in Dnevnik po naši presoji nista posegala v Kovačičevo intimo in mu tako škodila, bomo povezave med sestavinami svobode in sestavinami odgovornosti prikazali za oba hkrati. [Glede na to, da sta Delo in Dnevnik uporabila precej manj zaznamovanih jezikovnih sredstev kot Direkt, sklepamo, da so njuni novinarji glede izbire načina upovedovanja manj svobodni (to sodimo izključno na podlagi zapisa, saj ozadja ne poznamo). Niso uporabili (veliko) etično ali jezikovno neustreznih sredstev sporočanja. Prav tako niso razkrili podrobnosti o Kovačičevi bolezni, ki bi jo sicer lahko – Dnevnik je,

kakor piše v besedilu z naslovom Najprej prošnja Drnovšku za pomilostitev, nato za rešetke, imel dostop do zdravstvene dokumentacije –, presodili so, da podrobnosti o Kovačičevem zdravju niso nekaj, kar bi javnost morala vedeti. Četudi so glede izražanja manj svobodni, to še ne pomeni, da so svoje naslovnike prikrajšali za tehtne informacije, in zato »manjše« svobode izražanja ne pojmujejo kot nekaj negativnega. Ugotavljamo, da so spoštovali etične in pravne zapovedi.] → **SESTAVINI X1, X3; novinarji niso (povsem) svobodni od delodajalca** (ta jim določa, katera jezikovna sredstva smejo in katerih ne smejo uporabiti, in tudi, koliko informacij o Kovačičevi bolezni lahko razkrijejo); **novinarji niso svobodni od etike** (za razliko od Direkta upoštevajo etične predpise, ne posegajo v zasebnost, ne uporabljajo slabšalnih izrazov oziroma njihove besede v sobesedilu ne zvenijo slabšalno, ne podajajo svojega mnenja, od dogajanja so oddaljeni). [Dejstvo, da so se odločili, da morebitnega povpraševanja naslovnikov po natančni Kovačičevi diagnozi ne bodo zadovoljili, priča o tem, da je prednost informiranje, ne pa razkrivanje intimnih podrobnosti predmeta upovedovanja.] → **SESTAVINA X2; novinarji so svobodni od trga** (ne pišejo o tem, kar bi (dodatno) pritegnilo pozornost bralcev).

Pri obravnavi Delovih in Dnevnikovih prispevkov veljajo naslednje funkcije, ki so podlaga za potrditev ali zavrnitev naše hipoteze:

FUNKCIJA 1: a) novinarji so manj svobodni od delodajalca; delodajalec določa, kaj in kako naj novinarji pišejo → novinarji upoštevajo etiko, načini upovedovanja in zbiranja informacij niso etično sporni, odgovornost do javnosti ni okrnjena → *svoboda od delodajalca je manjša, odgovornost do javnosti je večja* → ***Odgovornost do javnosti je večja, če je svoboda od delodajalca manjša.*** Hipoteza potrjena.

b) novinarji so bolj svobodni od delodajalca; novinarji sami izbirajo način sporočanja → upoštevajo etiko, načini upovedovanja in zbiranja informacij niso etično sporni, odgovornost do javnosti ni okrnjena → *svoboda od delodajalca je večja, odgovornost do javnosti je večja* → ***Odgovornost do javnosti je večja, če je svoboda od delodajalca večja.*** Hipoteza ovržena.

FUNKCIJA 2: a) novinarji so manj svobodni od delodajalca → novinarji upoštevajo etiko, načini upovedovanja in zbiranja informacij niso etično sporni, ne posegajo v intimo predmeta upovedovanja, zato ta ni oškodovan → *svoboda od delodajalca je manjša, odgovornost do predmeta upovedovanja je večja* → ***Odgovornost do predmeta upovedovanja je večja, če je svoboda od delodajalca manjša.*** Hipoteza potrjena.

b) novinarji so bolj svobodni od delodajalca; sami izbirajo način

sporočanja → upoštevajo etiko, načini upovedovanja in zbiranja informacij niso etično sporni, ne posegajo v intimo predmeta upovedovanja → *svoboda od delodajalca je večja, odgovornost do predmeta upovedovanja je večja* → ***Odgovornost do predmeta upovedovanja je večja, če je svoboda od delodajalca večja.*** Hipoteza ovržena.

FUNKCIJA 3: a) novinarji so manj svobodni od delodajalca → novinarji upoštevajo etiko, načini upovedovanja in zbiranja informacij niso etično sporni, s tem spoštujejo tudi etiko do sebe, ohranjajo samospoštovanje → *svoboda od delodajalca je manjša, odgovornost do sebe je večja* → ***Odgovornost do sebe je večja, če je svoboda od delodajalca manjša.*** Hipoteza potrjena.

b) novinarji so bolj svobodni od delodajalca; sami izbirajo način sporočanja → upoštevajo etiko, načini upovedovanja in zbiranja informacij niso etično sporni, novinarji so etični do sebe → *svoboda od delodajalca je večja, odgovornost do sebe je večja* → ***Odgovornost do sebe je večja, če je svoboda od delodajalca večja.*** Hipoteza ovržena.

FUNKCIJA 4: novinarji so bolj svobodni od trga → novinarji ne pišejo (pretežno) tistega, kar je za javnost zanimivo, temveč skrbijo za zadovoljevanje javnega interesa; pri tem uporabljajo etično nesporne načine upovedovanja → *svoboda od trga je večja, odgovornost do javnosti je večja* → ***Odgovornost do javnosti je večja, če je svoboda od trga večja.*** Hipoteza ovržena.

FUNKCIJA 5: novinarji so bolj svobodni od trga → novinarji ne posegajo v intimo predmeta upovedovanja in ne uporabljajo etično nespornih načinov sporočanja ter tako ne škodijo predmetu upovedovanja → *svoboda od trga je večja, odgovornost do predmeta upovedovanja je večja* → ***Odgovornost do predmeta upovedovanja je večja, če je svoboda od trga večja.*** Hipoteza ovržena.

FUNKCIJA 6: novinarji so bolj svobodni od trga → novinarji upoštevajo etiko in s tem tudi etiko do sebe, ohranjajo samospoštovanje → *svoboda od trga je večja, odgovornost do sebe je večja* → ***Odgovornost do sebe je večja, če je svoboda od trga večja.*** Hipoteza ovržena.

FUNKCIJA 7: novinarji so manj svobodni od etike, upoštevajo etične predpise, ne posegajo v zasebnost, ne uporabljajo slabšalnih izrazov oziroma njihove besede v sobesedilu ne zvenijo slabšalno, ne podajajo svojega mnenja, od dogajanja so oddaljeni → odgovornost do javnosti je večja → *svoboda od etike je manjša, odgovornost do javnosti je večja* → ***Odgovornost do javnosti je večja, če je svoboda od etike manjša.*** Hipoteza potrjena.

FUNKCIJA 8: novinarji so manj svobodni od etike → novinarji uporabljajo etično nesporne načine upovedovanja in zbiranja informacij, ne posegajo v intimo predmeta upovedovanja, zato je odgovornost do predmeta upovedovanja je večja → *svoboda od etike je manjša, odgovornost do predmeta upovedovanja je večja* → ***Odgovornost do predmeta upovedovanja je večja, če je svoboda od etike manjša.*** Hipoteza potrjena.

FUNKCIJA 9: novinarji so manj svobodni od etike → odgovornost do sebe je večja → *svoboda od etike je manjša, odgovornost do sebe je večja* → ***Odgovornost do sebe je večja, če je svoboda od etike manjša.*** Hipoteza potrjena.

S tem, ko smo v Delovih in Dnevnikovih novinarskih besedilih analizirali funkcijske povezave med posameznimi sestavinami spremenljivk, smo hipotezo za vsak časnik šestkrat potrdili in šestkrat ovrgli. Toda že omenjena težava je, da ne vemo, ali so novinarji ravnali etično zaradi navodil delodajalca ali je bila to njihova samostojna odločitev. Če so bili novinarji bolj odgovorni zato, ker so bili manj svobodni od delodajalca, potem je hipoteza potrjena v šestih od devet primerov za vsak dnevnik, v treh pa zavrnjena. Delež potrjenih hipotez je v tem primeru večji, iz tega sledi, da je hipoteza potrjena.

### ***Povzetek študije primera***

V analiziranih prispevkih smo identificirali vseh devet predpostavljenih funkcij, s katerimi smo opisali razmerje med novinarsko svobodo in odgovornostjo. Pri obravnavi člankov, objavljenih v Direktu, je bila hipoteza potrjena v šestih od dvanajst primerov. Ob tem je prisotna negotovost oziroma pomanjkljivost, da nismo imeli vedenja o tem, ali je način pisanja Direktovih novinarjev posledica navodil delodajalca ali samostojna novinarska izbira. Če gre za slednje, je bila hipoteza potrjena v šestih od devet primerov. Vendar ker smo v uvodni obrazložitvi tega poglavja navedli, da bomo ocenjevali izključno na podlagi samega zapisa (glede na to, da z izbrano metodo ne moremo ugotoviti vzroka za takšno pisanje), besedila Direkta pa so na videz bolj svobodna, je naš sklep naslednji: hipoteza je, upoštevajoč omenjeno izhodišče, potrjena v šestih od devet primerov.

Pri objavah v Delu in Dnevniku je bila hipoteza pri vsakem od njiju potrjena v šestih od dvanajst primerov. Skupno to pomeni, da je bila hipoteza potrjena v dvanajstih od štiriindvajset primerov oziroma v dvanajstih od osemnajst primerov, če upoštevamo omenjeno negotovost. Glede na izhodišče, da svobodo ocenjujemo zgolj na podlagi samega pisanja, zaključujemo, da je pri Delu in Dnevniku hipoteza potrjena v dvanajstih od osemnajst

primerov. Potrditev hipoteze se nanaša na obratno razmerje med svobodo in odgovornostjo v primerih odgovornosti do javnosti, predmeta upovedovanja in sebe kot novinarja ter svobodo od delodajalca in etičnih norm. Zavrnitev hipoteze pa se nanaša na sorazmerje med odgovornostjo do javnosti, predmeta upovedovanja in sebe kot novinarja ter svobodo od trga. Ugotovitve prikazujemo tudi v tabeli 7.1.

Pokazali smo tudi, da je razlika pri uravnoteženosti med svobodo in odgovornostjo pri tabloidih ter resn(ejš)ih časnikih. Pri Direktu je bila neustreznost razmerja med spremenljivkama stoodstotna, pri Delu in Dnevniku pa je bila takšna ustreznost razmerja. Novinarji prvih imajo po naši presoji bolj »proste roke« pri opravljanju svojega poklica. Pri uporabi sredstev za pridobivanje in upovedovanje informacij imajo oziroma si vzamejo več svobode. Bolj odgovoren novinar bo iskal verodostojne vire informacij in navajal preverjene informacije, »rumeni« pa bo, kot smo lahko videli v obravnavanih prispevkih, objavil tudi podatek, ki naj bi mu ga dala neka krajanka ali vratar.

**Tabela 7.1: Pregled pogostnosti odgovorov, ki potrjujejo in zavračajo hipotezo, ter število primerov ustreznega in neustreznega razmerja med svobodo in odgovornostjo**

	Direkt	Delo + Dnevnik	Skupaj
število primerov, ki <b>potrjujejo hipotezo</b>	6/12 oziroma 6/9 [50 oz. 66,67 %]	12/24 oziroma 12/18 [50 oz. 66,67 %]	18/36 oz. 18/27 [50 oz. 66,67 %]
število primerov, ki <b>zavračajo hipotezo</b>	6/12 oziroma 3/9 [50 oz. 33,33 %]	12/24 oziroma 6/18 [50 oz. 33,33 %]	18/36 oz. 9/27 [50 oz. 33,33%]
število primerov <b>ustreznega (ravno pravšnjega) razmerja</b> med svobodo in odgovornostjo	/	10/10 [100 %]	10/10 [100 %]
število primerov <b>neustreznega razmerja</b> med svobodo in odgovornostjo	14/14 [100 %]	/	14/14 [100 %]

Pojasnilo: % so izračunani kot razmerje med številom danih primerov in številom vseh primerov

## **6. ZAKLJUČEK**

Diplomsko delo obravnava razmerje med novinarsko svobodo in odgovornostjo. Ugotavljali smo, ali sta v obratnem sorazmerju. Izhodišče je bilo, da obstajata dve teoriji o njunem odnosu: po eni je svoboda pogoj novinarske odgovornosti, po drugi pa njena posledica. Številni raziskovalci tudi zagovarjajo, da sta svoboda in odgovornost v dinamičnem ravnotežju, ki ga ustrezno uravnava etika. Problem, na osnovi katerega smo zgradili hipotezo, je, da je novinarjevo ravnanje v številnih situacijah oteženo, saj nima jasnih navodil, katero je pravo razmerje med svobodo in odgovornostjo. Tako je bila osnovna hipoteza raziskave to, da sta svoboda in odgovornost obratno sorazmerni.

Da bi podrobneje raziskali razmerje in odnose ter pregledno preizkusili hipotezo, smo svobodo in odgovornost členili na sestavine in med njimi postavili funkcijske zveze. Členitev odgovornosti je obsegala odgovornost do javnosti, predmeta upovedovanja in sebe kot novinarja, členitev svobode pa svobodo od delodajalca, trga in etike. Funkcije so se nanašale na razmerja med vsemi sestavinami, skupaj devet funkcij. Te smo na izbranem primeru preverili z besedili o isti temi v Direktu, Delu in Dnevniku. Študijski primer je bilo pisanje o zdravstvenem stanju Danila Kovačiča. Ob tem smo ugotavljali tudi razlike v pisanju v posameznih dnevnikih. Ugotovili smo, da hipoteza o obratnem razmerju drži med vsemi sestavinami odgovornosti ter svobodo od delodajalca in etike, ne drži pa med sestavinami odgovornosti in trgom. Optimističen rezultat je potrditev hipoteze v dvanajstih od osemnajst primerov, pesimističen pa v dvanajstih od štiriindvajset primerov pri besedilih Dnevnika in Dela. Pri analizi Direktovih besedil pa smo hipotezo potrdili v šestih od dvanajst oziroma šestih od devet primerov. Variacija je prisotna zaradi negotovosti – pomanjkanja vedenja o tem, ali novinarji Direkta pišejo tako svobodno in neodgovorno po navodilih delodajalca ali se o tem odločajo sami. Proučevali smo tudi ustreznost razmerja med svobodo in odgovornostjo pri posameznih zapisih in ugotovili, da je uravnoveženost med spremenljivkama ustrezna pri vseh primerih iz Dela in Dnevnika, a pri nobenem iz Direkta.

Problem, ki smo ga obravnavali, je kompleksen. Spoznali smo, da je razprava o razmerju med novinarsko svobodo in odgovornostjo prežeta s pojmovanjem etike in da ugotavljanje zvez med njimi zahteva jasno in podrobno členjenje vseh sestavin. Brez tega ni mogoče priti do nedvoumnih sklepov, brez njih pa ne do pravil ali konkretnjših navodil, ki bi pomagali novinarjem pri iskanju ravno pravih mere za uravnoveženost med svobodnim in odgovornim pisanjem. Predlagamo, da naj nadaljnje raziskovanje obravnavane teme poteka v smereh in tako, kot smo to storili v tem diplomskem delu.



## 7. LITERATURA IN VIRI

1. Baier, Kurt (1986): Responsibility and freedom. V De George, Richard T. (ur.): *Ethics and Society: Original Essays on Contemporary Moral Problems*, 49–84. London, Melbourne: Macmillian.
2. Bašić Hrvatin, Sandra in Lenart J. Kučić (2004): Slovenia. V Petković, Brankica (ur.): *Media ownership and its impact on media independence and pluralism*, 463–492. Ljubljana: Peace Institute, Institute for Contemporary Social and Political Studies.
3. Belsey, Andrew in Ruth Chadwick (1999): Ethics as a Vehicle for Media Quality. V Robert M. Baird, William E. Loges in Stuart E. Rosenbaum (ur.): *The Media and Morality*, 55–67. New York: Prometheus Books.
4. Bertrand, Claude-Jean (1993): Foreword. V Christians, Clifford G., John P. Ferré in Mark P. Fackler: *Good News: Social Ethics and The Press*, V–VIII. New York (Oxford): Oxford University Press.
5. Birkhead, Douglas (2003): Boldly Seeking Ethics: Journalism's Great Adventure. V Howard Good (ur.): *Desperately Seeking Ethics*, 195–206. Lanham, Maryland, Oxford: The Scarecrow Press, Inc.
6. Bukovec, Tomaž (2006): *Petek, 13., praznik –za Direkt: Ob stoti številki Dnevnikovega tabloida*. V Nedeljski Online. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/clanek.asp?id=162590> (1. februar 1006)
7. Chalier, Catherine (1998): Oseba in obličje v filozofiji Emmanuela Lévinasa. V Kovačič – Peršin, Peter (ur.): *Personalizem in odmevi na Slovenskem*, 360–365. Ljubljana: Društvo 2000.
8. Christians, Clifford G., John P. Ferré in Mark P. Fackler (1993): *Good News: Social Ethics and The Press*. New York (Oxford): Oxford University Press.
9. Christians, Clifford G., Mark Fackler Kim B. Rotzoll in Kathy Brittain McKee (2001): *Media ethics: cases and moral reasoning*. New York, Boston, San Francisco: Longman.
10. Connell, Ian (1998): Mistaken Identities: Tabloid and Broadsheet News Discourse. *Javnost/The Public* 5 (3), 11–31.
11. Crawford, Nelson Antrim (1924): *The Ethics of Journalism*. New York: Alfred A. Knopf.
12. Harris, Errol E. (1968): Respect for Persons. V De George, Richard T. (ur.): *Ethics and Society: Original Essays on Contemporary Moral Problems*, 111–132. London, Melbourne: Macmillian.
13. Deisinger, Mitja (1997): Kazenska odgovornost na področju časnikarskega dela. *Podjetje in delo* XXIII (6/7), 1196–1202.
14. Drčar-Murko, Mojca (1997): Svoboda govora je tudi svoboda drugih. *Delo*, 1. 3.: 32.

15. Drogenik, Lea (2003): Svoboda razpravljanja in javnega izražanja: Jo pri nas omejuje oblast ali si te pravice ne priznamo državljani sami? *Tretji dan* 32 (10/11), 89–91.
16. Društvo novinarjev Slovenije (2002): *Kodeks novinarjev Slovenije*. Dostopno na [http://www.novinar.com/dokumenti/kodeks\\_txt.php](http://www.novinar.com/dokumenti/kodeks_txt.php) (13. april 2005).
17. Đuričić, Predrag M. (1990): *Novinarstvo: filozofija, moral, zanat*. Beograd: Laris.
18. Encabo, Manuel Nuñez (1996): Časnikarska etika. V Sedmak, Marjan (ur.): *Mediji, etika in deontologija*, 63–78. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Erjavec, Karmen (1999): *Novinarska kakovost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
20. Ferguson, Donald L. in Jim Patten (1993): *Journalism Today!* Lincolnwood (Chicago): National Textbook Company Publishing Group.
21. Fish, Stanley (1994): *There Is No Such Thing As Free Speech and It's a Good Thing Too*. New York (Oxford): Oxford University Press.
22. Foerster, Heinz von (1992): Ethics and Second-order Cybernetics 1. *Cybernetics & Human Knowing*, Vol. 1, No. 1. Dostopno na <http://www.imprint.co.uk/C&HK/vol1/v1-1hvf.htm> (4. maj 2006).
23. Franklin, Bob, Martin Hamer, Mark Hanna, Marie Kinsey in John E. Richardson (2005): *The Key Concepts in Journalism Studies*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
24. Grah, Matija (2004): Vse bolj porumeneli časopisni papir: Slovenski dnevni tisk na razpotju. *Delo*, 10. 1.: 22–23.
25. Hachten, William A. (1998): *The Troubles of Journalism: A Critical Look at What's Right and Wrong With the Press*. Mahwah (New Jersey), New York: Lawrence Erlbaum.
26. Hamelink, Cees J., ur. (1999): *Preserving Media Independence: Regulatory Frameworks*. Paris: Unesco.
27. Hribar, Tine (1993): *Fenomenologija I*. Ljubljana: Slovenska matica.
28. Ivanjko, Šime (1999): Moralno varstvo in medijsko sojenje. *Kolaps* 4 (1), 57–64.
29. Jamnik, Anton (1998): *Liberalizem in vprašanje etike*. Ljubljana: Nova revija.
30. Kalin Golob, Monika (1999): Publicistika in poročevalstvo. *Slavistična revija* 47 (2), 179–194.
31. Kalin Golob, Monika (2003): Stil in novinarski škandal. *Teorija in praksa* 40 (2), 229–244.
32. Kalin Golob, Monika in Melita Poler Kovačič (2005): Med novinarskim stilom in etiko:

- senzacionalizem brez meja. *Družboslovne razprave* 21 (49/50), 289–303.
33. Kant, Immanuel (1953): *Dvije rasprave: I. Prolegomena za svaku buduću metafiziku; II. Osnov metafizike čudoređa*. Zagreb: Matica Hrvatska.
  34. Kant, Immanuel (1967): *Metafizika čudoređa*. Sarajevo: Izdavačko preduzeće »Veselin Masleša«.
  35. Kant, Immanuel (1993): *Kritika praktičnega uma*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
  36. Klun, Branko (1997): Etična misel pri Aristotelu, Kantu in Levinasu: Poskus primerjave. *Filozofija na maturi* (1), 23–31.
  37. Korošec, Tomo (1998): *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
  38. Korošec, Tomo (2004): Stilistika poročevalstva – španska vas. V Poler Kovačič, Melita in Monika Kalin Golob (ur.): *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri: znanstveni zbornik ob 40. obletnici študija novinarstva na slovenskem*, 17–31. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  39. Košir, Manca (1988): *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
  40. Košir, Manca (2003): *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  41. Kovač, Edvard (1996): Meč, pero, kamera. V Sedmak, Marjan (ur.): *Mediji, etika in deontologija*, 5–7. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  42. Kovač, Edvard (2000): *Modrost o ljubezni*. Ljubljana: Brat Frančišek.
  43. Kovačič – Peršin, Peter (1998): Za etično preobrazbo človeka: Personalistična misel Edvarda Kocbeka. V Kovačič – Peršin, Peter (ur.): *Personalizem in odmevi na Slovenskem*, 453–478. Ljubljana: Društvo 2000.
  44. Kuhelj, Alenka (2004): *Varstvo pravice do zasebnosti, veroizpovedi in svobodnega izražanja v pravu Sveta Evrope*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
  45. Lambeth, Edmund B. (1997): *Časnikarstvo kot zaveza: poklicna etika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  46. Lampe, Rok (2004): *Sistem pravice do zasebnosti*. Ljubljana: Bonex založba.
  47. *Leksikon Cankarjeve založbe 1988*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
  48. Lévinas, Emmanuel (1997): Eksistenca in etika. *Apokalipsa* (16-17), 106–114.
  49. Lévinas, Emmanuel (1998): *Etika in neskončno; Čas in drugi*. Ljubljana: Družina.
  50. Mekina, Borut (2005): *Tiskanim medijem naklade padajo: Oglaševalska zbornica o*

*prodanih nakladah slovenskih revij in časopisov.* V Večer. Dostopno na [http://www.vecer.si/vecer2003/sredina/clanek/clanek\\_natisni.asp?kaj=6&id=200511260406278](http://www.vecer.si/vecer2003/sredina/clanek/clanek_natisni.asp?kaj=6&id=200511260406278) 4 (1. februar 2006).

51. Merrill, John C. (1999): Needed: A More Ethical Press. V Robert M. Baird, William E. Loges in Stuart E. Rosenbaum (ur.): *The Media and Morality*, 21–38. New York: Prometheus Books.
52. McManus, John H. (1994): *Market-Driven Journalism: Let the Citizen Beware?* Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
53. Milosavljevič, Marko (2002): Še vedno moč brez odgovornosti?: Novinarski kodeks. *Delo*, 2. 11.: 11–12.
54. Minow, Newton N. in Craig L. LaMay (1999): Changing the Way We Think. V Robert M. Baird, William E. Loges in Stuart E. Rosenbaum (ur.): *The Media and Morality*, 309–330. New York: Prometheus Books.
55. Ošljaj, Borut (1997): Princip odgovornosti kot etično posredovanje med svobodo in bitjo (Hans Jonas). V Vojan Rus (ur.): *Etika in morala v sodobni družbi*, 275–287. Ljubljana: Društvo T. G. Masaryk za filozofsko antropologijo, etiko ter za humanistične in družbene vede in časopis *Anthropos*.
56. Peck, Lee Anne (2003): Socrates in Jail: The Importance of Independence and Responsibility. V Howard Good (ur.): *Desperately Seeking Ethics*, 61–68. Lanham, Maryland, Oxford: The Scarecrow Press, Inc.
57. Pečjak, Vid (1994): *Psihologija množice*. Ljubljana: samozaložba.
58. Polajnar Pavčnik, Ada (1995) : The freedom of expression and civil law protection of privacy. V Janez Kranjc (ur.): *Legal problems of the functioning of media in a democratic society*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
59. Poler, Melita (1997): *Novinarska etika*. Ljubljana: Magnolija.
60. Poler Kovačič, Melita (2000): Kriza novinarske etike kot kriza subjekta. *Javnost* (vol. 7, supl.), 65–72.
61. Poler Kovačič, Melita (2001a): *Mesto subjekta v sodobni novinarski etiki: doktorska dizertacija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
62. Poler Kovačič, Melita (2001b): O novinarski odgovornosti. *Javnost* (vol. 8, supl.), 87–94.
63. Poler Kovačič, Melita (2003): Spremnna beseda: Iz surovega časa medijev v čas odgovornih medijev. V Košir, Manca: *Surovi čas medijev*, 7–27. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
64. Poler Kovačič, Melita (2005): *Kriza novinarske odgovornosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

65. SAZU in ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša in avtorji (1996): *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, elektronska izdaja, verzija 1.0. Ljubljana: DZS.
66. Sedmak, Marjan, ur. (1996): Evropska parlamentarna skupščina: novinarska etika 1993. V *Mediji, etika in deontologija*, 79–87. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
67. Splichal, Slavko (1997): *Javno mnenje: teoretski razvoj in spori v XX. Stoletju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
68. Splichal, Slavko (2002): Svoboda tiska umira? Naj živi svoboda peresa!: Mediji, politika in kapital. *Delo*, 19. 10.: 13–14.
69. Splichal, Slavko (2005): Povej naprej: Zasebnost, javnost, tajnost. *Delo*, 12. 3.: 11.
70. Struk, Vlado (1986): *Morala in etika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
71. Šinkovec, Janez (1997): Osebne ustavne pravice in mediji. *Podjetje in delo* 23 (6–7), 1157–1165.
72. Teršek, Andraž (2003): O svobodi izražanja in svobodi tiska: Od postavk demokracije do komercializma in mobilizacije. *Pravna praksa, Priloga* 22 (26), VIII–XVI.
73. Uprava Dela (2006): *Programska zasnova Dela*. Poslano po elektronski pošti, posredoval Peter Penko, predstavnik za odnose z javnostmi, *Delo* (6. september 2006).
74. Uprava Dnevnika (2006): *Programska zasnova Dnevnika*. Poslano po elektronski pošti, posredovala Nada Zadel, pravna služba, *Dnevnik* (6. september 2006).
75. Uprava Dnevnika (2006): *Programska zasnova Direkta*. Poslano po elektronski pošti, posredovala Nada Zadel, pravna služba, *Dnevnik* (6. september 2006).
76. *Ustava Republike Slovenije 1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
77. Vlada Republike Slovenije (2001): *Zakon o medijih*. Dostopno na [http://www2.gov.si/zak/Zak\\_vel.nsf/ea17665be36113bec1256616002db4e3/c12563a400338836c1256a3a0042e9e5?OpenDocument](http://www2.gov.si/zak/Zak_vel.nsf/ea17665be36113bec1256616002db4e3/c12563a400338836c1256a3a0042e9e5?OpenDocument) (13. april 2005).
78. Zatler, Simona in Matevž Krivic (2000a): *Svoboda tiska in pravice posameznika: Pravica do popravka in pravica do odgovora v slovenski zakonodaji*. Ljubljana: Open Society Institute.
79. Zatler, Simona (2000b): Uredniška neodvisnost in ugovor vesti. *Medijska preža* (9), 5–6.
80. Zlobec, Jaša L. (1993): Samo novinarjem se nikarte zameriti, potem bo joj. *Pristop* (3), 7.
81. Wisser, Richard (1988): *Odgovornost u mijeni vremena: Vježbe pronicanja u duhovno djelanje: Jaspers, Buber, C. F. v. Weizsäcker, Guardini, Heidegger*. Sarajevo: Svjetlost.

82. (2006) *Metrosexual*. V Wikipedia. Dostopno na: <http://en.wikipedia.org/wiki/Metrosexual> (14. avgust 2006).
83. (2006) *Direkt: Tabloidno in urbano – visoka tržna relevantna*. Dostopno na: <http://druzba.dnevnik.si/edicije/direkt> (15. oktober 2006).

### **Viri za študijo primera**

1. Alič, Jani (2005): Najprej prošnja Drnovšku za pomilostitev, nato za rešetke. *Dnevnik*, 15. 12.: 31.
2. Berdon, Sven (2006): Kovačič namesto v zaporu znova v bolnišnici. *Dnevnik*, 18. 1.: 24.
3. Berdon, Sven in Suzana Lovec (2006): Za Kovačiča je Drnovškova odločitev konec agonije. *Dnevnik*, 2. 2.: 36.
4. Cvetek, Olga (2005): Danilo Kovačič sam prikorakal za rešetke. *Delo*, 15. 12.: 8.
5. Petrovič, Vito (2006): Konec počitnic za zapornika Kovačiča! *Direkt*, 18. 1.: 7.
6. Praprotnik, Rok in Stojan Žitko (2006): Drnovšek mimo mnenj. *Delo*, 3. 2.: 2.
7. STA (2006): D. Kovačič se zdravi v bolnišnici: Danilo Kovačič se bo moral še vrniti v zapor na Dobu. *Delo*, 18. 1.: 8.
8. Stojiljković, Gordana (2006): Država skriva Kovačiča!: Slovenski Guantanamo. *Direkt*, 5. 1.: 6, 7.
9. Stojiljković, Gordana (2006): Kovačičev deal z državo: Direkt našel zapornika. *Direkt*, 6. 1.: 6, 7.
10. Stojiljković, Gordana (2006): Nevaren sam sebi: Kaj je sploh Kovačiču? *Direkt*, 20. 1.: 6.
11. Šuligoj, Boris (2006): *Drnovšek mimo mnenj*. V *Delo*. Dostopno na [http://www.delo.si/index.php?sv\\_path=41,35,116405](http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,35,116405) (16. februar 2006).
12. (2006) Drnovšek pomilostil Kovačiča – mar bo tudi Auerja? *Direkt*, 2. 2.: 1.

## **8. PRILOGE**

### **SEZNAM PRILOG**

PRILOGA A: Programska zasnova Dela; poslano po elektronski pošti, posredoval Peter Penko, predstavnik za odnose z javnostmi, Delo, 6. september 2006

PRILOGA B: Programska zasnova Dnevnika; poslano po elektronski pošti, posredovala Nada Zadel, pravna služba, Dnevnik, 6. september 2006

PRILOGA C: Programska zasnova Direkta; poslano po elektronski pošti, posredovala Nada Zadel, pravna služba, Dnevnik, 6. september 2006

PRILOGA D: Gordana Stojiljković: Nevaren sam sebi: Kaj je sploh Kovačiču? *Direkt*, 20. 1. 2006

PRILOGA E: Gordana Stojiljković: Kovačičev deal z državo: Direkt našel zapornika. *Direkt*, 6. 1. 2006

PRILOGA F: Gordana Stojiljković: Država skriva Kovačiča!: Slovenski Guantanamo. *Direkt*, 5. 1. 2006

PRILOGA G: Vito Petrovič: Konec počitnic za zapornika Kovačiča! *Direkt*, 18. 1. 2006

PRILOGA H: Drnovšek pomilostil Kovačiča – mar bo tudi Auerja? *Direkt*, 2. 2. 2006

PRILOGA I: Olga Cvetek: Danilo Kovačič sam prikorakal za rešetke. *Delo*, 15. 12. 2005

PRILOGA J: STA: D. Kovačič se zdravi v bolnišnici: Danilo Kovačič se bo moral še vrniti v zapor na Dobu. *Delo*, 18. 1. 2006

PRILOGA K: Del novinarskega prispevka iz Dela. Rok Praprotnik in Stojan Žitko: Drnovšek mimo mnenj. *Delo*, 3. 2. 2006

PRILOGA L: Del novinarskega prispevka iz spletne izdaje Dela. Boris Šuligoj: Drnovšek mimo mnenj, [http://www.delo.si/index.php?sv\\_path=41,35,116405](http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,35,116405) (16. 2. 2006)

PRILOGA M: Del novinarskega prispevka iz časnika Dnevnik. Jani Alič: Najprej prošnja Drnovšku za pomilostitev, nato za rešetke. *Dnevnik*, 15. 12. 2005

PRILOGA N: Del novinarskega prispevka iz časnika Dnevnik. Sven Berdon: Kovačič namesto v zaporu znova v bolnišnici. *Dnevnik*, 18. 1. 2006.

PRILOGA O: Del novinarskega besedila iz časnika Dnevnik. Sven Berdon in Suzana Lovec: Za Kovačiča je Drnovškova odločitev konec agonije. *Dnevnik*, 2. 2. 2006

## **Priloga A: Programska zasnova Dela**

V prepričanju, da je svoboda mišljenja, izražanja, sporočanja in sprejemanja obvestil ter mnenj brez vmešavanja katerih koli organov oblasti oziroma drugih institucij ena temeljnih prvin demokratične družbe, in z namenom, da utrdi položaj osrednjega nacionalnega dnevnika, sprejema časnik Delo naslednjo

### **PROGRAMSKO ZASNOVO**

1. Delo je samostojen, nestranski in politično uravnotežen časnik, ki služi le interesom svojega bralca in javnosti. Člani uredništva imajo sicer neodtujljivo pravico do življenjskih in svetovno nazorskih prepričanj, vendar jih ne smejo v svojih prispevkih vsiljevati bralcu in tudi aktivno sodelovanje v strankarskem življenju in opravljanje funkcij v strankah ni skladno z njihovim delom pri časopisu.
2. Delo daje prednost interesu javnosti pred interesi državne oblasti oziroma pred parcialnimi političnimi, ekonomskimi in drugimi interesi. Pri tem zavrača vse oblike pritiska, podrejanja, omejevanja ali vsiljevanja volje s pozicije moči.
3. Delo si prizadeva za spoštovanje in utrjevanje demokratičnih institucij na vseh ravneh ter se zavzema za dosledno osebno odgovornost vseh, ki nastopajo v javnem življenju.
4. Delo si prizadeva za dosledno spoštovanje človekovih pravic na vseh področjih in v vseh oblikah javnega življenja. Zoperstavlja se vsem oblikam kršitev državljskih, nacionalnih, rasnih, verskih, spolnih in drugih pravic in svoboščin ter nasprotuje izzivanju, razpihovanju in povzročanju teh krivic.
5. Delo si prizadeva za širjenje meja svobode javne besede. Bori se proti odkritim ali prikritim poskusom cenzure in proti vsem oblikam omejevanja pri izpolnjevanju novinarskega poslanstva. V imenu javnosti se zavzema za vsestransko uveljavitev pravice vedeti.
6. Delo si prizadeva za verodostojno poročanje in ustvarjanje javnega mnenja. Pisanje mora biti objektivno uravnoteženo in potrjeno iz čimveč možnih različnih, med sabo neodvisnih virov.
7. Delo v svoji uredniški usmeritvi dosledno zagovarja laičnost in se ogiba vsem odkritim ali prikritim oblikam verske propagande oziroma indoktrinacije. Pri tem pa se zavzema za strpen in spoštljiv odnos do verujočih posameznikov pri izražanju verskih čustev.
8. Novinarski in oglasni deli časopisa so razvidno ločeni, do širjenja oglasnega prostora pa ne sme priti na škodo redakcijskega dela časopisa, izjemoma le v soglasju oglasnega trženja in uredništva. Odgovorni urednik lahko prepove objavo oglasa, če oceni, da je v nasprotju z zakonom in programsko zasnovo. Delovi uredniki in novinarji ne smejo sprejemati dražjih



daril niti nobenih zavezujočih oblik sponzoriranja.

9. Uredniško usmeritev Dela in načrtovanje njegovih vsebinskih in oblikovnih novosti v okviru programske zasnove povsem avtonomno oblikujeta odgovorni urednik in uredniški kolegij ob upoštevanju tržnih in materialnih pogojev takšnih odločitev.
10. Odgovorni urednik je lahko imenovan le z večinsko podporo uredništva. Odgovorni urednik in uredniški kolegij sta avtonomna na kadrovske, materialnem in razvojnem področju uredništev. Pri tem v dogovoru z upravo upoštevata materialne in razvojne možnosti časopisne družbe.

## **Priloga B: Programska zasnova Dnevnika**

Uprava Dnevnika, Časopisne družbe, d. d., Kopitarjeva 2 in 4, Ljubljana je dne 23. 5. 2002 kot izdajatelj tiskanega medija DNEVNIK določila naslednjo

### **PROGRAMSKO ZASNOVO**

#### **MEDIJA DNEVNIK**

Izdajatelj izdaja časnik Dnevnik z namenom, da vsestransko, celovito in objektivno obvešča slovensko in tujo javnost o vseh družbeno relevantnih dogodkih, procesih in mnenjih v Sloveniji in po svetu ter da s trženjem časnika in njegovega oglasnega prostora kot gospodarska družba ustvarja prihodek.

Dnevnik je vseslovenski dnevno informativni časnik, ki kot medij izhaja iz slovenske in svetovne svobodomiselne tradicije in ki se zavezuje, da se bo z razširjanjem programskih vsebin zavzemal za spoštovanje in varovanje demokratičnega ustavnega reda, človekovih pravic in temeljnih svoboščin, načel pravne, socialne in laične države ter za ohranjanje slovenske nacionalne in kulturne identitete. Uredništvo Dnevnika, izhajajoč iz ustavne pravice o svobodi izražanja, posveča posebno skrb publiciranju informacij o dejavnostih, stališčih in prizadevanjih vseh legalnih in relevantnih svetovnonazorskih, političnih, socialnih, gospodarskih, kulturnih, športnih in drugih organizacij, državnih organov, ustanov in civilno družbenih skupin in posameznikov doma in v tujini, ob tem pa spoštuje obstoj ter se zavzema za pravice različnih družbenih manjšin. Časnik publicira tudi razvedrilne vsebine, različna oglasna sporočila, kolikor so ta skladna s to programsko zasnovo in zakonom, njegov sestavni del pa so tudi različne tematske priloge, namenjene posebnim strukturam, potrebam ali interesom bralcev. Časnik Dnevnik lahko ima več dnevniških ali regionalnih izdaj.

Dejavnost časnika temelji na avtonomnosti urednikov, novinarjev in drugih avtorjev pri ustvarjanju programskih vsebin, ki so skladne s programsko zasnovo. Uredniki, novinarji in drugi avtorji pri svojem delu spoštujejo zakon, novinarski kodeks in drugo profesionalno regulativo.

Uprava

Član: Branko Bergant

Predsednik: mag. Branko Pavlin

**Priloga C: Programska zasnova Direkta**

Uprava Dnevnika, Časopisne družbe d.d., Kopitarjeva 2 in 4, Ljubljana, je dne 15. 6. 2005, kot izdajatelj tiskanega medija Direkt, določila naslednjo

**PROGRAMSKO ZASNOVO  
MEDIJA DIREKT**

Direkt bo vseslovenski dnevni časopis, katerega vsebina je namenjena informiranju in razvedrilu. Osrednja tematska področja bodo novice iz Slovenije in sveta, politike, kulture, gospodarstva, športa, medijev, estrade, zanimivosti in črne kronike. Del časopisa bo namenjen posebnim potrebam in interesom bralcev, kot so avtomobilizem, ezoterika, turizem, informacijska tehnologija in podobno. Časopis bo vseboval tudi uporabne aktualne informacije, od televizijskih programov do vremenskih napovedi, in objavljaj različna oglasna sporočila. Sestavni del časopisa so tudi posamezne tematske priloge.

Uredniki, novinarji, fotografi in drugi avtorji Direkta bodo pri svojem delu spoštovali zakonodajo in novinarski kodeks.

predsednik uprave

mag. Branko Pavlin

*Kaj je sploh Kovačiču?*

### **Nevaren sam sebi**

Nekdanji direktor Hita Danilo Kovačič je med prestajanjem zaporne kazni na Dobu duševno zbolel in se zaradi stresa znašel na psihiatriji – Psihiatri so ugotovili mešano anksiozno in depresivno motnjo, nagnjen pa naj bi bil tudi k samomorilnosti

Ljubljana, 19. januarja – Po sledih Danila Kovačiča, ki so nas pripeljale do psihiatrične bolnišnice v Polju, kamor so ga le dan po prihodu na Dob odpeljali na zdravljenje in kjer je še danes, smo izbrskali tudi natančno diagnozo njegovih duševnih in fizičnih bolezni. Če pustimo ob strani dejstvo, da je za pomilostitev zaprosil predsednika države Janeza Drnovška, predvsem zaradi socialnih razmer v družini, ima namreč razvpiti hitovec hude srčne težave, mori pa ga tudi depresija.

Upokojeni 62-letni Kovačič naj bi bil po naših informacijah v izjemno slabi psihofizični kondiciji. Leta 1996 je imel operacijo na srcu oziroma na koronarnih arterijah, a ker so se težave s srcem nadaljevale tudi po operaciji, so nadaljnje preiskave pokazale, da je izjemno dovzeten za stres. Zdravniki predvidevajo, da je občutljivost za stres posledica ženine invalidnosti in dejstva, da je bilo v relativno kratkem času sproženih več kot deset kazenskih postopkov, povezanih z vodenjem Hita.

Lani je imel spet hude težave s srcem, zdravnik Andrej Cijan pa je 6. aprila 2005 ugotovil, da gre za bolezen in okvaro dveh arterij srca. Če bi se njegovo zdravstveno stanje poslabšalo, bi moral Kovačič še na eno operacijo, vsekakor pa bi se moral izogibati stresu, kar pa je v njegovem primeru skoraj pobožna želja.

Kovačičevo psihično stanje se je poslabšalo konec leta 2002, domnevamo, da neposredno po prejemu edine pravnomočne sodbe. Nevropsihiater Jože Felc je 29. septembra 2002 ugotovil, da je »kompletno psihično iztrošen in bi utegnil biti kot takšen v situaciji, da bi bil sebi nevaren«. Ali z drugimi besedami, Kovačič je v veliki nevarnosti, da bi storil samomor. Diagnoza: mešana anksiozna in depresivna motnja.

Njegovo psihično počutje je nekaj časa nihalo, se je pa bistveno poslabšalo lani. Zaradi psiholoških težav je tako zopet obiskal zdravnika, najprej v Novi Gorici, kjer je specialistka na psihiatriji Breda Leban 13. julija lani ugotovila, da se mu je stanje močno poslabšalo, saj je postal nespeč, čustveno labilen in suicidalen. Zaradi intenzivnosti težav in samomorilskih nagibov so ga napotili v idrijsko psihiatrično bolnico, kjer je specialistka klinične psihologije Vesna Rupnik prav tako ugotovila hujšo emocionalno stisko s »prevladujočimi znaki depresivnosti, pri čemer so prisotni tudi znaki zvišane anksioznosti, občutka ogroženosti in suicidalne tendence«.

### **Skrb za invalidno ženo**

Gracijela Kovačič, žena Danila Kovačiča, je leta 1996 po hudi prometni nesreči ostala nepokretna. Od takrat je ves čas v postelji, zaradi invalidnosti pa potrebuje pomoč drugega. Po nesreči govori težko in nerazumljivo, po naših informacijah pa lahko komunicira le s svojim možem, ki je skrbel zanjo vse od nesreče.

### **Države ne zanima njegovo zdravje**

Po tistem, ko smo v Direktu nedvoumno nakazali, da je nekdanji hitovec in zdaj obsojenec Danilo Kovačič zlizan z državo oziroma da bo svojo zaporno kazen treh let in osem mesecev namesto za rešetkami preživel v

udobni zdravniški postelji, so se v zaporu na Dobu le zganili in odločili, da se mu bolniška ne bo štela v čas prestajanja zapora.

Zdravnike skrbi Danilo Kovačič, saj je zaradi depresije in anksioznosti nagnjen k samomoru.

### **Priloga E: Gordana Stojilković: Kovačičev deal z državo: Direkt našel zapornika. Direkt, 6. 1. 2006**

*Direkt našel zapornika*

#### **Kovačičev deal z državo**

Vratar na psihiatriji v Polju priznal, da so Danila Kovačiča z intenzivne nege zaprtega oddelka premestili na odprti oddelek – Danilo Kodrič doma preživlja letni dopust – Dušan Valentinčič, šef slovenskih zaporov, podtika in se spreneveda

Ljubljana, 5. januarja – Danilo Kovačič, kot je priznal vratar na psihiatrični kliniki v Ljubljani, ni izginil, temveč je na odprtem oddelku njihove bolnišnice, kamor so ga preselili z intenzivnega oddelka. Iznajdljivi zapornik, čigar izginotje buri duhove preostalih zapornikov na Dobu, je torej na toplem. Edini logičen sklep, ki se ponuja ob Direktovem razkritju, je, da ni lepšega kot dober deal z državo! Obsojen si na tri leta in pol zapora, po neskončnem izmotavanju končno prideš na prestajanje kazni in že drugi dan skočiš na bolniško ali – Kovačič, ti se le pojavi, potem pa te bomo poslali na zdravljenje. Za nedoločen čas. Grešno bi bilo pomisliti, da bi lahko celotno kazen odslužil v bolniški postelji. Ali pač?

Tako nekako bi lahko zvenel scenarij razvpitega hitovca, ki se je 21. decembra letos končno pojavil v zaporu na Dobu, kjer bi moral odplačati svoj dolg državi. Včeraj smo v Direktu pisali o morebitni stavki oziroma upor, ki naj bi ga pripravljali zaporniki, ker že nekaj časa pogrešajo dva znana obsojenca iz afere Hit, Kovačiča in Danila Kodriča. No, Direkt je našel enega, saj so Kovačiča po prihodu na Dob že naslednji dan odpeljali na psihiatrično kliniko v Polje, Danilo Kodrič pa se nam je javil kar sam.

»Neprijetno mi je, ker ste me označili za izginulega zapornika, saj to nisem, in da me vlačite skupaj s Kovačičem, kot da sva dvojčka,« je v telefonskem razgovoru povedal Kodrič. Kot nam je zaupal, do 10. januarja koristi letni dopust, do katerega ima vso pravico, »saj sem v zaporu delal«.

Kot smo zapisali že včeraj, Kodrič februarja odhaja na pogojni odpust. »Čez en mesec bom zunaj. Lahko povem samo to, da sem svoj dolg državi odslužil. Po 15 letih, kolikor vse skupaj traja, bi rad imel le mir. S prvim februarjem želim za medije izginiti,« je povedal Kodrič, ki ima dovolj psihičnih pritiskov.

#### **Panika pri Valentinčiču**

Dušan Valentinčič, šef slovenskih zaporov, sicer zaprisežen športnik in menda metroseksualec, je včeraj hitel razlagati medijem in STA, da obsojenca Danilo Kodrič in Danilo Kovačič nista pobegnila iz zapora na Dobu. S tem se je uprava, kot so zapisali v STA, odzvala na pisanje Direkta, ki je to nenavadno prakso na Dobu razkril. Vsekakor ne drži, da država skriva Kovačiča in Kodriča, so še sporočili iz Valentinčičeve uprave. V. d. direktorja uprave Valentinčiča pa moramo ob njegovem podtikanju spomniti, da v včerajšnjem tekstu nikjer nismo zapisali, da sta zapornika pobegnila, o njegovem sprenevedanju, da ne skrivajo zapornika, pa bodo

presodili bralci sami.

### **Odpeljala ga je ljubica!**

Ko je nastajal ta zapis, nas je poklicala krajanka Tomačevica pri Komnu, kjer naj bi imel Danilo Kovačič pravo graščino: »Veste, kakšno graščino si je zgradil!? Se pa absolutno motite, da ga je prišla iskat njegova žena, revica je vendar na vozičku, tudi govori ne po prometni nesreči. Tisto je bila njegova ljubica, njegova tajnica Melida Nemeč, krasna, elegantna ženska. Je pa imel že prej eno, negovalko, ki je skrbela za njegovo ženo,« je povedala krajanka, ki, razumljivo, ker je kraj majhen, ni želela biti imenovana.

Danila Kovačiča so že drugi dan po prihodu v zapor odpeljali na psihiatrično kliniko v Polje. Svojo kazen Kovačič trenutno prestaja na kliniki v Polju.

Dušan Valentinčič je dal izjavo za medije, v kateri zanika, da bi zapornika pobegnila oziroma da ju država skriva. Le kje, za boga, v včerajšnjem članku piše, da sta pobegnila?

Danilo Kodrič, ki je do 10. februarja na letnem dopustu, ne mara, da ga omenjamo skupaj s Kovačičem.

### **Priloga E: Gordana Stojilković: Država skriva Kovačiča!: Slovenski Guantanamo. Direkt, 5. 1. 2006**

*Slovenski Guantanamo*

#### **Država skriva Kovačiča!**

Ker sta neznano kam izpuhtela obsojenca Danilo Kodrič in Danilo Kovačič iz razvpite afere Hit, je med zaporniki na Dobu eksplodiralo – Pripravljali naj bi celo upor, saj menijo, da pred zakonom niso vsi enaki – Direktor zavora na Dobu Jože Podržaj nima občutka, da se pripravlja kaj posebnega, Dušan Valentinčič, šef slovenskih zaporov, pa molči.

Dob, 4. januarja – Danilo Kovačič in Danilo Kodrič, v zadnjem času najbolj znana slovenska obsojenca, sta izhlapela, njuno izginotje pa je tako razburilo soobsojence v zaporu na Dobu, da baje pripravljajo kar upor.

Ameriška Cia je prava frajerka, saj ji je uspelo pred očmi javnosti skriti cele komplekse zaporov, in to v tujih državah, vendar tudi naša država ni od muh, saj (za zdaj) uspešno skriva zapornike. Četudi vse kaže, da bi na Dobu zato lahko izbruhnil pravi upor oziroma vsaj gladovna stavka. Zaporniki na Dobu Kodriča in Kovačiča že nekaj časa pogrešajo in hkrati ugotavljajo, da pred zakonom očitno niso vsi enaki oziroma je tudi tukaj zakon denar, kot pravi naš sogovornik (ki ni želel biti imenovan, saj se boji za svoje ugodnosti, denimo izhode ob vikendih, op. a.). Kam sta izginila, nismo izvedeli niti od Dušana Valentinčiča, v. d. generalnega direktorja Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij, saj se sklicuje na zakon, ki prepoveduje posredovanje podatkov o obsojencih.

Gre za nekdanjega predsednika novogoriške družbe Hit Danila Kovačiča in soobdolženega Danila Kodriča, ki ju je novogoriško okrožno sodišče 12. junija 2000 spoznalo za kriva zlorabe položaja ali pravic odgovorne osebe in pomoči pri tem. Afera Hit se je začela leta 1992, ko so četverici (poleg Kodriča in Kovačiča zdaj že pokojnega Darka Makuca in Kodričeve žene Anile Thanasi Kodrič, ki so jo septembra 1999 izločili iz postopka, op. a.) očitali nezakonito organiziranje in vodenje posojilne službe v Hitovih igralnicah in s tem povezano oškodovanje

nekdanjega družbenega premoženja. Kovačiču je sodišče dosodilo štiri leta zapor, Kodriču pa tri in pol, po vloženih zahtevah za varstvo zakonitosti pa je vrhovno sodišče obema znižalo kazen za štiri mesece. Kodrič, ki je del kazni odslužil že s priporom, se je na Dobu zglasil sredi aprila, Kovačič pa si je odlog kazni do 1. julija priboril z argumentom, da mora skrbeti za svojo invalidno ženo, in ko je prišel prvi julij, se je namesto na Dob raje odpravil na psihiatrijo v Idrijo. Preden se je 21. decembra končno pojavil na Dobu, je predsedniku države Janezu Drnovšku poslal še prošnjo za pomilostitev.

No, famoznega 21. decembra so Danila Kovačiča po naših informacijah namestili na polodprti oddelek v sobo devet ali deset. »Tako drugi dan ob 9.30 pa ga je sam komandir odpeljal do rampe, potem pa ga je s civilnim avtom odpeljala neka ženska, predvidevamo, da žena,« je povedal zapornik, ki prestaja osemletno zaporno kazen zaradi goljufij in hude telesne poškodbe s smrtnim izidom. »Človeka, ki je vlomil v moj avto, sem dobil pri delu in ga pretepel. Imam pa na vesti tudi dve goljufiji v višini 2,700.000, zato zdaj sedim za 420.000 tolarjev na leto,« pravi naš sogovornik, katerega finančne goljufije se zdijo malenkostne v primerjavi z vodilnima hitovcema.

»Nihče noče nič povedati, pa za to ne krivimo uslužbencev zavoda, ampak nekdo mora vedeti, kje je Kovačič. Problem je v tem, da takšni, kot je on, lahko gredo kamorkoli, drugi pa ne. Sam sem prestal že 60 odstotkov kazni, zdaj sem nekaj mesecev na odprtem oddelku, pred tem pa sem bil štiri leta na zaprtem oddelku. Imam zdravniške dokumente, da sem 100-odstotni invalid, imam štiri bypassse za ožilje, pa mislite, da me bodo pogojno odpustili? Niti slučajno!« Po njegovem mnenju je zapornikom dvignil pritisk že Kodrič, »ko so ga nekaj dni po sprejemu v zapor, ko je opravil zdravniške in druge formalnosti, takoj premestili na odprti oddelek. Poleg tega ga od 16. decembra na Dobu ni, ima pa že potrjeno, da gre s 1. februarjem na pogojni odpust. Že aprila so se začeli zaporniki grupirati, šepetati, zdaj, ko je izginil še Kovačič, pa je prav završalo«.

Informacije smo seveda preverili tudi pri Jožetu Podržaju, upravniku zavoda za prestajanje kazni Dob, ki je vse skupaj, logično, zanikal. »Vsak premik ima seveda neki odziv. Ne vem nič o morebitnem uporu zapornikov, da pa so nezadovoljni, je za takšno okolje normalno. Sam pa nimam tega občutka, da bi se dogajalo kaj posebnega,« je povedal Podržaj. Poskušali smo govoriti tudi s Kovačičevim odvetnikom Petrom Čeferinom, a je bil nedosegljiv.

### **Podatkov ne smemo posredovati**

Z odgovorom, ki so nam ga poslali z Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij, si seveda nismo imeli kaj pomagati. »V zvezi s prošnjo za posredovanje podatkov o sprejemu, razporeditvi in zdravljenju po nastopu kazni zopora obsojenca D. K. sporočamo, da je sprejem, namestitev oziroma tretma po nastopu kazni zopora potekal po predpisih s področja izvrševanja kazenskih sankcij. 39. člen zakona prepoveduje posredovanje konkretnih podatkov o posameznih obsojencih brez njihovega dovoljenja,« je v odgovoru zapisal Dušan Valentičič, v. d. generalnega direktorja Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij.

### **Dvigovanje pritiska**

Po mnenju enega od zapornikov je pritisk dvignil že Kodrič: »Nekaj dni po sprejemu v zapor, ko je opravil zdravniške in druge formalnosti, so ga takoj premestili na odprti oddelek. Poleg tega ga od 16. decembra na Dobu ni, ima pa že potrjeno, da gre s 1. februarjem na pogojni odpust. Že aprila so se začeli zaporniki grupirati, šepetati, zdaj, ko je izginil še Kovačič, pa je prav završalo.«

Zaporniki na Dobu ugotavljajo, da zakon ni za vse enak.

Upravnik zavora na Dobu Jože Podržaj nima občutka, da bi se med zaporniki kaj kuhalo. Zaporniki se sprašujejo, kam neki sta izginila Kodrič in Kovačič.

#### **Priloga G: Vito Petrovič: Konec počitnic za zapornika Kovačiča! Direkt, 18. 1. 2006**

*Hit dneva*

##### **Konec počitnic za zapornika Kovačiča!**

Zdravljenja Danila Kovačiča na psihiatriji razvpitemu hitovcu ne bodo šteli v prestajanje zaporne kazni – Po odpustu iz bolnišnice se mora takoj zglasiti na Dobu

Ljubljana, 17. januarja – Le deset dni po objavi članka, v katerem smo razkrili, da je razvpiti hitovec Danilo Kovačič zapor na Dobu po nekaj dnevih zamenjal za prijetneje opremljeno bolnišnično sobo na psihiatriji v Polju, so se zganili tudi v zaporih in Kovačiču bolniške ne bodo šteli v zaporni čas.

Kot smo že pisali, naj bi Kovačič dosegel dogovor z državo, saj drugače ni jasno, kako je nekaj dni po prihodu na Dob 21. decembra lani za njim izginila vsaka sled. Odgovora na enigma nismo izvedeli niti od Dušana Valentinčiča, v. d. generalnega direktorja Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij, saj se je skliceval na zakon, ki prepoveduje posredovanje podatkov o obsojencih.

Kovačiča nam je uspelo izslediti na psihiatriji v ljubljanskem Polju, kjer nam je tudi vratar priznal, da so ga z intenzivne nege zaprtega oddelka, kjer je bil od prihoda, premestili na odprti oddelek. To je pomenilo, da namesto za zaporniškimi rešetkami, kjer bi moral preždeti tri leta in osem mesecev, Danilo Kovačič preživlja svojo kazen kot na počitnicah.

Iznajdljivemu zaporniku, čigar izginotje je tako razburilo duhove preostalih zapornikov na Dobu, da so grozili celo s stavko, so se s tem razblinile sanje o lahkotnem izmikanju zaporu oziroma o prestajanju kazni kar v bolnišnici. Kot so potrdili na Dobu, so »na osnovi zdravniškega poročila zdravstvene ustanove, v kateri se zdravi Danilo Kovačič, in predloga vodje Polodprtega oddelka Slovenska vas, dne 16. 1. 2006, obsojencu prekinili prestajanje kazni zavora do konca zdravljenja v bolnišnici«.

Dodali so še, da se čas prekinitve ne bo štel v prestajanje kazni. »Obsojenec se mora takoj po odpustu iz bolnišnice zglasiti v Polodprtem oddelku Slovenska vas v Dobu, sicer bo zoper njega odrejena prisilna privedba«.

Zdravljenje na psihiatriji v Polju je v nasprotju z zaporom na Dobu prav počitniško.

Danilu Kovačiču ob prekinitvi zdravljenja in vrnitvi na Dob verjetno ne gre več na smeh.

#### **Priloga H: Drnovšek pomilostil Kovačiča – mar bo tudi Auerja? Direkt, 2. 2. 2006**

**Drnovšek pomilostil Kovačiča – mar bo tudi Auerja?**



Ljubljana – Prerajeni predsednik države Janez Drnovšek je včeraj podpisal odlok o pomilostitvi nekdanjega direktorja Hita Danila Kovačiča, s katerim je zaporna kazen pogojno odložena za pet let. Kovačič, prvi in doslej edini pomembni direktor, ki je bil obsojen za gospodarski kriminal, bi moral sedeti za rešetkami tri leta in osem mesecev, je 14. decembra lani odšel v zapor, čeprav se je temu na vse kriplje upiral, 18. januarja pa mu je končno uspelo, tako da je pristal v psihiatrični bolnišnici v Polju v Ljubljani in s tem sprožil upor zapornikov na Dobu, kar je razkril Direkt. Kovačičeva pomilostitev, ki je trenutno razumljiva le Drnovšku, je bila novica dneva, ne glede na to, da predsednik države v skladu z zakonom lahko izreče pomilostitev. Pojavlja pa se tudi več vprašanj: ali bo Kovačič zdaj čudežno ozdravel in zapustil psihiatrično bolnišnico, ali bo milostni predsednik države pomilostil tudi druge obsojence, ki menijo, da so nedolžni, in ali bo njegovo nenavadno dobroto izkoristil obsojeni televizijski voditelj Stojan Auer, ki mora zaradi davčne utaje v ječo čez en teden. Ob Drnovškovi pomilostitvi Kovačiča se je oglasil tudi minister za pravosodje Lovro Šturm. Na ministrstvu trdijo, da iz Drnovškovega sporočila za javnost izhaja, da je izrek pomilostitve, kot je bil objavljen v sporočilu za javnost, pomanjkljiv in ni v skladu z zakonskimi določili, dopuščajo pa možnost, da je prišlo do pomote pri objavi. Danilo Kovačič je zagotovo eden od največjih fenov Drnovškove preobrazbe.

#### **Priloga I: Olga Cvetek: Danilo Kovačič sam prikorakal za rešetke. Delo, 15. 12. 2005**

##### **Danilo Kovačič sam prikorakal za rešetke**

Nekdanji prvi mož novogoriškega Hita se je po nekajmesečnem izogibanju le uklonil odločitvi sodišča in začel prestajati kazen tri leta in osem mesecev zapora – Poleg zahteve za izredno omilitev kazni in obnovo postopka tudi prošnja za pomilostitev

LJUBLJANA – Ugibanja, ali so Danilu Kovačiču štete ure na prostosti, je včeraj končal nekdanji generalni direktor novogoriškega Hita kar sam. Zjutraj je namreč prišel v zapor Dob pri mirni in začel od kazni treh let in osmih mesecev, na kolikor je bil obsojen zaradi zlorabe položaja, odšteti dneve.

Danilo Kovačič je zaradi zdravstvenega stanja sicer prosil za odložitev nastopa prestajanja zaporne kazni, vendar je novogoriško okrožno sodišče prošnjo zavrnilo. Koprsko višje sodišče, kamor se je Kovačič pritožil, je njegovo pritožbo zavrnilo, zato mu ni preostalo drugega, kot da se pozivu za prestajanje zaporne kazni vendarle ukloni. A po zagotovitvi odvetnika dr. Petra Čeferina boj s sodnimi mlini še ni končan. Odvetniška družba Čeferin, ki od včeraj zastopa Danila Kovačiča, je na vrhovno sodišče že vložila zahtevo za izredno omilitev kazni in jo utemeljila s Kovačičevo boleznijo, zaradi katere je bil tudi hospitaliziran v psihiatrični bolnišnici.

/ .../ Sicer pa je Danilo Kovačič na predsednika republike naslovil še prošnjo za pomilostitev. Poudarja, da skrbi za hudo invalidno ženo in da je zaradi številnih kazenskih postopkov močno načeto njegovo telesno in duševno zdravje.

Novogoriško okrožno sodišče je pravnomočno obsojenemu Danilu Kovačiču že marca letos poslalo poziv za začetek prestajanja zaporne kazni, Kovačič pa je prosil za odlog in na prostosti je lahko ostal do 1. julija. A dan preden bi se moral zglasiti v zaporu, so ga na podlagi zdravniške napotnice sprejeli v psihiatrično bolnišnico v Idriji, po nekaj dneh pa so ga premestili na psihiatrično kliniko v Ljubljani. Po njegovem odpustu je novogoriško

okrožno sodišče določilo izvedenca psihiatrične stroke, da izdela mnenje o obsojenčevem duševnem zdravju in njegovi sposobnosti za začetek prestajanja zaporne kazni. Po prejemu mnenja je okrožno sodišče Kovačičevo prošnjo za odlog zavrnilo, višje sodišče pa je takšno odločitev potrdilo. Odločba, po kateri je moral Kovačič priti v zapor prvi delovni dan po njenem prejemu, je bila Kovačičevemu pooblaščenцу vročena v torek. Obsojenec je poziv spoštoval in včeraj so se po nekajmesečnem izogibanju in oprijemanju tudi najmanjše bilke, ki bi mu podaljšala bivanje na prostosti, za njim zaprla vrata našega največjega zapora.

**Priloga J: STA: D. Kovačič se zdravi v bolnišnici: Danilo Kovačič se bo moral še vrniti v zapor na Dobu.**  
***Delo, 18. 1. 2006***

*D. Kovačič se zdravi v bolnišnici*

**Danilo Kovačič se bo moral še vrniti v zapor na Dobu**

Ljubljana – Danilu Kovačiču so na podlagi zdravniškega poročila zdravstvene ustanove, v kateri se zdravi, in predloga vodje polodprtega oddelka Slovenska vas, v ponedeljek prekinili prestajanje kazni zapora do konca zdravljenja v bolnišnici, so včeraj sporočili z uprave za izvrševanje kazenskih sankcij.

Čas prekinitve se ne všteje v prestajanje kazni, obsojenec pa se mora takoj po odpustu iz bolnišnice zglasiti na polodprtem oddelku Slovenska vas na Dobu, sicer bo zoper njega odrejena prisilna privedba, so na upravi še zapisali v sporočilu za javnost.

Danilo Kovačič, nekdanji direktor novogoriškega Hita, je bil zaradi zlorabe položaja obsojen na zaporno kazen treh let in osmih mesecev. Zaporno kazen bi moral začeti prestajati že v začetku julija lani, a se takrat ni zglasil v zaporu na Dobu pri Mirni. Zato je Okrožno sodišče v Novi Gorici izdalo odredbo za privedbo obsojenega zaradi izvršitve kazni zapora, pozneje pa se je izkazalo, da je bil Kovačič takrat sprejet na zdravljenje v psihiatrično bolnišnico v Idriji.

V Zavod za prestajanje kazni zapora Dob pri Mirni je prišel sredi lanskega decembra. Januarja letos pa so – potem ko so v medije prišli zapisi, da država obsojenca Danila Kodriča in Danila Kovačiča skriva oz. da sta pobegnila – z uprave sporočili, da njuna obravnava med prestajanjem kazni poteka v skladu s predpisi in pod nadzorom zavoda Dob.

Konkretnih podatkov o tem, kaj se dogaja z obsojencema med prestajanjem kazni, pa uprava za izvrševanje kazenskih sankcij ne sme posredovati brez njune privolitve.

**Priloga K: Del novinarskega prispevka iz Dela. Rok Praprotnik in Stojan Žitko: Drnovšek mimo mnenj.**  
***Delo, 3. 2. 2006***

**Drnovšek mimo mnenj**

/ .../ Kovačič je navajal, da je pomilostitev potrebna zaradi zdravstvenega stanja njega in njegove žene. O tem je 5. decembra 2005 odločal senat okrožnega sodišča v Novi Gorici, ki je tudi ocenil, da »na strani obsojenega ni

pogojev za njegovo pomilostitev«. Pravosodni minister Lovro Šturm je prav tako 19. decembra zavzel stališče, da se »prošnji za pomilostitev obsojenca Danila Kovačiča ne ugoti; glede na vrsto in težo storjenega kaznivega dejanja, okoliščine, v katerih je bilo storjeno, veliko protipravno pridobljeno premoženjsko korist in stopnjo kazenske odgovornosti je bila obsojencu izrečena primerna kazen, ki bo le v celoti prestana dosegla svoj namen«. / .../

Rok Praprotnik

#### **Tri izhodišča za pomilostitev**

/ .../ Drugi vidik je po Drnovškovi izjavi »človeški«, ta pa je očitno tudi prevladal. »Kovačič je v 13 letih, kolikor časa že traja ta kalvarija, najbrž že veliko pretrpel in je najbrž že tudi poplačal svojo napako. Poleg tega sem upošteval tudi njegovo prizadeto zdravje,« je predsednik republike povzel vzroke za svojo odločitev, češ da so se mu te tri okoliščine zdele dovolj velik razlog za pomilostitev. / .../

**Priloga L: Del novinarskega prispevka iz spletne izdaje Dela. Boris Šuligoj: Drnovšek mimo mnenj, [http://www.delo.si/index.php?sv\\_path=41,35,116405](http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,35,116405) (16. 2. 2006)**

/ .../

#### **Novogoriški svetniki za Kovačičevo pomilostitev**

Člani odbora verjamejo v nedolžnost Kovačiča, ki je bil zaradi zlorabe položaja v zadevi Hit obsojen na zaporno kazen treh let in osem mesecev, vendar so akcijo za pomilostitev nekdanjega direktorja družbe Hit začeli predvsem iz humanih razlogov, je povedal koordinater odbora Sergej Ferrari. Kot je pojasnil, bi 66-letni Kovačič telesno in psihično težko zdržal v zaporu.

/ .../

#### **Poziv v zapor**

Desetega marca 2005 je novogoriško okrožno sodišče Danilu Kovačiču in Danilu Kodriču poslalo poziv za začetek prestajanja zaporne kazni. Kodrič, ki je del kazni že odslužil s priporom, se je v Zavodu za prestajanje kazni na Dobu pri Mirni zglasil sredi aprila, Kovačič pa je prosil za odlog, češ da mora poskrbeti za nego invalidne žene. Višje sodišče v Kopru mu je z odločbo dovolilo, da na prostosti ostane do 1. julija. Toda 6. julija je predstojnik bolnišnice Marko Pišljar potrdil, da je Kovačič od 30. junija hospitaliziran. Njegov odvetnik je zato znova predlagal odložitev odhoda v zapor. Iz idrijske bolnišnice so Kovačiča premestili konec julija na ljubljansko psihiatrijo v Polje, od tam pa so ga odpustili konec septembra.

V zapor je odšel 14. decembra 2005, vendar so mu prestajanje kazni zaradi vnovičnih zdravstvenih težav čez en mesec prekinili. Od 16. januarja letos je Danilo Kovačič znova v bolnišnici.

**Priloga M: Del novinarskega prispevka iz časnika Dnevnik. Jani Alič: Najprej prošnja Drnovšku za pomilostitev, nato za rešetke. Dnevnik, 15. 12. 2005**

### **Najprej prošnja Drnovšku za pomilostitev, nato za rešetke**

Danilo Kovačič je od včeraj na prestajanju kazni v zaporu na Dobu

NOVA GORICA – Predsednica novogoriškega okrožnega sodišča Darinka Kogoj je sporočila, da je Danilo Kovačič, nekdanji prvi mož Hita, včeraj v zaporu Dob pri Mirni začel prestajati tri leta in osem mesecev dolgo zaporno kazen. Okrožno sodišče v Novi Gorici je prošnjo obsojenega za odlog nastopa zaporne kazni, po prejemu izvedenskega mnenja, kot neutemeljeno zavrnilo. Prav tako je pritožbo zavrnilo višje sodišče v Kopru.

/ .../ Danilo Kovačič bi moral na prestajanje kazni že pred meseci, vendar se je takrat namesto v zaporu znašel v psihiatrični bolnišnici v Idriji, od tam pa so ga premestili v bolnišnico Polje pri Ljubljani.

Odvetnik Gregor Veličkov iz Nove Gorice nam je včeraj povedal, da je obsojeni Danilo Kovačič zaprosil za popolno odpustitev izvršitve zaporne kazni tudi predsednika republike Janeza Drnovška. / .../ Danilo Kovačič je v prošnji za popolno pomilostitev opozoril tudi na socialne in premoženjske razmere ter svoje zdravstveno stanje. Med drugim je zapisal, da mora skrbeti za ženo, ki je leta 1996 doživela hudo prometno nesrečo in je od takrat nepokretna, komunicira pa lahko le z možem. Opozoril je tudi na zdravstvene težave. Iz zdravstvene dokumentacije je mogoče razbrati, da ima okvaro dveh arterij srca in da se mu je konec leta 2002 močno poslabšalo duševno stanje. Vse to naj bi bila posledica ženine invalidnosti in dejstvo, da so zoper njega v razmeroma kratkem času sprožili vrsto kazenskih postopkov. Zadnjih dvanajst let naj bi bilo za Danila Kovačiča pravi pekel. Zoper njega so podali več kot sto kazenskih ovadb, branil se je v 16 kazenskih postopkih.

/ .../

**Priloga N: Del novinarskega prispevka iz časnika Dnevnik. Sven Berdon: Kovačič namesto v zaporu znova v bolnišnici. Dnevnik, 18. 1. 2006.**

### **Kovačič namesto v zaporu znova v bolnišnici**

Nekoč prvi mož Hita spet v Psihiatrični bolnišnici Polje, kjer se je že zdravil

LJUBLJANA – Nekdanji direktor novogoriškega Hita Danilo Kovačič, ki je bil zaradi zlorabe položaja obsojen na tri leta in osem mesecev zaporne kazni, ni več za reščkami zopora na Dobu pri Mirni. Na podlagi zdravniškega poročila in na predlog vodje polodprtega oddelka Slovenska vas so mu namreč v ponedeljek prekinili prestajanje zaporne kazni do konca zdravljenja v bolnišnici. Po naših podatkih je Kovačič na intenzivnem oddelku Psihiatrične bolnišnice Polje pri Ljubljani, kjer se je že zdravil, preden je odšel na prestajanje kazni v zapor na Dobu.

Na upravi za izvrševanje kazenskih sankcij so v zvezi s Kovačičevim primerom pojasnili, da se čas prekinitve ne šteje v prestajanje kazni, obsojenec pa se bo moral takoj po odpustu iz bolnišnice vrniti na polodprti zaporniški oddelk Slovenska vas na Dobu. V nasprotnem primeru bodo zoper njega odredili prisilno privedbo.

/ .../

S prestajanjem zaporne kazni nekdanjega prvega moža Hita, ki je bil skupaj s Kodričem na novogoriškem okrožnem sodišču spoznan za krivega zaradi zlorabe položaja ali pravic odgovorne osebe že junija leta 2000, se

zapleta že od začetka. Kovačič bi moral za rešetke že pred več kot pol leta, a ga takrat na Dob ni bilo. Sodišče je zato izdalo odredbo za prisilno privedbo na prestajanje kazni, vendar se je izkazalo, da je Kovačič na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici v Idriji, kasneje pa so ga premestili v bolnišnico Polje, kjer je tudi zdaj.

Novogoriško sodišče je Kovačiču izreklo štiriletno zaporno kazen, medtem ko je bil Danilo Kodrič obsojen na tri leta in pol. Po vloženih zahtevah za varstvo zakonitosti je vrhovno sodišče kazen obema znižalo za štiri mesece. Kodrič, ki je del kazni že odslužil s priporom, je v zapor na Dob odšel lanskega aprila, Kovačič pa je zaprosil za odlog, da bi lahko priskrbel skrbnika za bolno ženo. Sodišče mu je ugodilo in dovolilo, da na prostosti ostane do 1. julija, vendar ga, kot rečeno, nato na prestajanje kazni ni bilo, ker se je »zatekel« v psihiatrično bolnišnico.

Eno od rešilnih bilk za Danila Kovačiča, ki si očitno ne želi v zapor, verjetno predstavlja predsednik države Janez Drnovšek, na katerega je naslovil prošnjo za pomilostitev oziroma popolno odpustitev izvršitve zaporne kazni. V njej je med drugim opozoril na socialne razmere in svoje zdravstvene težave, denimo na duševno stanje, ki se je poslabšalo zaradi vrste kazenskih postopkov in ženine invalidnosti.

/ .../

Decembra je sicer Kovačičevo obrambo prevzela odvetniška pisarna Čeferin, ki je zaradi novih dejstev in dokazov na prvostopenjskem sodišču vložila zahtevo za obnovo postopka, kot izredno pravno sredstvo pa še prošnjo za izredno omilitev kazni na vrhovno sodišče. Slednjo predvsem zaradi Kovačičevega zelo slabega zdravstvenega stanja, zato pričakuje njegov odvetnik Aleksander Čeferin znižanje zaporne kazni ali spremembo kazni v pogojno.

**Priloga O: Del novinarskega besedila iz časnika Dnevnik. Sven Berdon in Suzana Lovec: Za Kovačiča je Drnovškova odločitev konec agonije. *Dnevnik*, 2. 2. 2006**

**Za Kovačiča je Drnovškova odločitev konec agonije**

Na pravosodnem ministrstvu skeptični do pomilostitve, dopuščajo celo pomoto pri njeni objavi

LJUBLJANA – Danilo Kovačič, nekoč prvi mož Hita iz Nove Gorice, ni bil pripravljen na novico o pomilostitvi in ga je zelo presenetila. Povedal nam je, da »se zato po trinajstih letih agonije in psihičnih težav zahvaljuje predsedniku države Janezu Drnovšku, da je modro preudaril o njegovem primeru in ga oprostil«.

Zadnja leta so ga zelo izčrpala, zato Kovačič upa, da bo še lahko normalno zaživel. Predvsem si želi dokazati, da med vodenjem Hita ni zlorabil položaja, kar bo skušal doseči tudi z zahtevo po obnovi postopka, ki jo bodo njegovi odvetniki kmalu vložili na okrožnem sodišču v Novi Gorici.

Kovačič za zdaj še vedno ostaja na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici Polje, kdaj bo dovolj zdrav, da jo bo lahko zapustil, pa bodo odločili zdravniki. Kot smo že poročali, so Kovačiča iz zapora na Dobu pri Mirni v bolnišnico prepeljali sredi januarja, potem ko so mu zaradi zdravstvenih težav prekinili prestajanje zaporne kazni, ki jo je nastopil sredi decembra lani.

/ .../